

Ytringsfrihetens grenser – krenke eller respektere religiøse følelser?

Debatten i norske aviser fra 1. oktober 2005 til 31. mars 2006, og fra 1. januar til 31. mars 2010

Siri Lundberg Hovland

Masteroppgave, Institutt for medier og kommunikasjon

Universitetet i Oslo

30.12.2012

Sammendrag

Muhammed-karikaturene ble trykket i *Jyllands-Posten* i september 2005. Karikaturene vakte ikke større oppmerksomhet i Norge før redaktør i *Magazinet*, Vebjørn Selbekk, i januar 2006 valgte å trykke en faksimile av tegningene. Trykkingen, sammen med et arbeid fra danske imamer for å gjøre tegningene kjent på global basis, gjorde at karikaturesaken eksploderte i februar 2006.

I september 2012 ble YouTube-filmen *Innocence of Muslims* dubbet til arabisk, noe som igjen blåste liv i karikaturesaken. Fra 2005 til 2012 har det flere ganger skjedd at noen har ønsket å krenke islam, hvilket i mange tilfeller har fått lignende utfall. Jeg har, gjennom å se på to utvalgte perioder, utforsket hvorvidt ytringsfrihetens grenser nå tolkes som å gå ved krenkelse av religion, særlig islam. For å granske denne hypotesen har jeg analysert artikler fra 4 aviser, 265 artikler totalt, hvorav 33 er plukket ut til en dypere argumentasjons- og retorisk analyse.

Hvorfor er det så viktig å ha lov til å krenke religion? Eventuelt hvorfor er det så viktig å ta hensyn til religiøse følelser? Dette er spørsmål jeg ønsker å besvare i denne masteroppgaven.

Summary

The Muhammed-caricatures were published in *Jyllands-Posten* in September 2005. They did not raise attention in Norway until the editor of *Magazinet*, Vebjørn Selbekk, decided to reprint the caricatures in January 2006. This, along with the extensive work of some Danish imams to give the caricatures a global audience, caused the matter to explode in February 2006.

In September 2012, the YouTube film *Innocence of Muslims* was dubbed in Arabic, which again caused the matter to resurface. From 2005 until 2012 there have been several incidents where people have offended islam, and where the outcomes have been similar. I have, by viewing two chosen periods, explored whether freedom of expression today is interpreted to be limited by defamation of religion, especially islam. To scrutinize this hypothesis I have analyzed articles from 4 newspapers, 265 articles in total, of which 33 are chosen for an argumentation and rhetorical analysis.

Why is it so important to be able to offend religion? Or, why is it so important to respect religious sentiments? These are questions I seek to answer in this master thesis.

Forord

Min masteroppgave har blitt skrevet under veiledning av Helge Rønning, fra høst 2010 til høst 2012. Det har vært et langt arbeid med et utfordrende, aktuelt og meget spennende tema.

Takk

Jeg ønsker å takke Helge Rønning, for tålmodighet og gode råd. Jeg vil også takke familien min som har hjulpet meg med å lese korrektur, og alltid stilt opp for meg. I tillegg takker jeg Stian, Veronica, Maren og Elisabeth for motivering og gode ord som aldri har tatt slutt, og som alltid har fått meg til å ønske å gjøre et godt arbeid.

Innholdsfortegnelse

1	MUHAMMED-KARIKATURENE OG ETTERVIRKNINGENE	6
1.1	MUHAMMED-KARIKATURENE I DANMARK – STRIDENS BEGYNNELSE.....	7
1.2	ESKALERING AV STRIDEN: MUHAMMED-KARIKATURENE BLIR GLOBALE.....	9
1.3	MUHAMMED-KARIKATURENE FRA 2006 TIL 2010	13
1.4	MUHAMMED-KARIKATURENE I NORGE	15
1.5	DEBATTEN I NORGE ETTER 2006.....	17
1.6	VESTEN VERSUS ISLAM	19
1.7	OIC OG "DEFAMATION OF RELIGION"	20
1.8	TIDLIGERE FORSKNING PÅ FELTET	23
2	PROBLEMSTILLING OG OPPGAVENS STRUKTUR	24
3	TEORI	26
3.1	YTRINGSFRIHETENS PRINSIPPER.....	26
3.2	FRA <i>DE SATANISKE VERS</i> TIL MUHAMMED-KARIKATURENE.....	27
3.3	KULTURALISME OG EKSTREMISME	29
3.4	BLASFEMI.....	31
3.5	KRENKELSE AV RELIGION OG <i>ISLAMOFABI</i>	34
3.6	FØLELSER SOM ARGUMENT – OG MAKT	36
3.7	KRENKELSE OG MILLS SKADEPRINSIPP	38
3.8	RESPEKT OG TOLERANSE, HØFLIGHET OG FRYKT	41
3.9	ORD VERSUS HANDLING: HVEM HAR ANSVARET?	43
3.10	OPPSUMMERING.....	44
4	METODE	45
4.1	VALG AV PERIODER OG AVISER.....	45
4.2	VALG AV ARTIKLER.....	46
4.3	SJANGER: KOMMENTERENDE ARTIKLER	47
4.4	ARGUMENTASJONSANALYSE	48
4.5	MER OM RETORIKK.....	51
4.6	BEGRENSNINGER I METODEOPPLEGGET	52
5	ANALYSE AV DEBATTEN OM MUHAMMED-KARIKATURENE	53
5.1	FØRSTE PERIODE, 1. OKTOBER 2005 TIL 31. MARS 2006	53
5.1.1	<i>Fokus på bakenforliggende konflikter</i>	53
AFTENPOSTEN		53
<i>"Dialogens fallitt?" – Dialogens muligheter og begrensninger</i>		53
<i>"Konflikt mellom sivilisasjoner" – Det sekulariserte Vesten mot fundamentalistisk islam</i>		55
DAGBLADET		56
<i>"Global rekyl" – Globaliseringens tilbakevirkende effekter</i>		56
<i>"Om å håne profeter" – Religiøse må krenkes mer for å tilvendes det moderne samfunn</i>		57
KLASSEKAMPEN		58
<i>"Innrammede tegninger" – Muslimene vinner aldri</i>		58
<i>"Flaggbrenning og maskulinitet" – Nedverdiggelsen av den svarte mann</i>		59
MORGENBLADET		60
<i>"Beatles, bin Laden og Muhammed" – Minoritetsproblematikken er ikke ensidig</i>		60

5.1.2	<i>Ytringsfrihet som primærfokus</i>	61
AFTENPOSTEN	62
	<i>"Hva toleranse betyr" – Respekt versus toleranse</i>	62
	<i>"Tro og ytring er to sider av samme sak" – Religionsfrihet forutsetter ytringsfrihet</i>	63
DAGBLADET	64
	<i>"Et forsvar for blasfemien" – Blasfemi er et viktig religionskritisk verktøy</i>	64
KLASSEKAMPEN	65
	<i>"Ytringsfrihet" – Ytringsfrihet er en rett, ikke en plikt</i>	65
MORGENBLADET	67
	<i>"Beklag ikke, fordøm!" – Fjern grensene for ytringsfriheten</i>	67
5.1.3	<i>Respekt som primærfokus</i>	68
AFTENPOSTEN	68
	<i>"Krenkelse og ytringsfrihet" – Minoriteten skal behandles likt som majoriteten</i>	68
	<i>"Eit liv utan det heilage" – Er det sekulære så positivt som man tror?</i>	69
DAGBLADET	70
	<i>"Fridom under ansvar" – Man trenger globale retningslinjer for ytringsfrihet</i>	70
	<i>"Raseri og nedlatenhet" – Religionskritikk må komme innenfra religionen</i>	71
KLASSEKAMPEN	72
	<i>"Hellige bilder, hellig vrede" – Respekter islams billedforbud</i>	72
MORGENBLADET	73
	<i>"Momentet av sannhet" – Det rasjonelle Vesten versus den irrasjonelle religionen</i>	73
5.1.4	<i>Blasfemiparagrafen</i>	75
AFTENPOSTEN	75
	<i>"Avskaff blasfemiparagrafen" – Ytringsfrihet burde reguleres ved etikk, ikke lov</i>	75
DAGBLADET	76
	<i>"Den farlige friheten" – Blasfemiparagrafen er en krenkelse av ytringsfriheten</i>	76
KLASSEKAMPEN	77
	<i>"Hvem stjal koranen, da?" – Religion må beskyttes med et åndelig våpen, ikke med lov</i>	77
MORGENBLADET	78
	<i>"Blasfemiske ytringer bør forbys" – Religiøse følelser må beskyttes</i>	78
5.2	KONKLUSJON, FØRSTE PERIODE.....	80
5.2.1	<i>Standpunkter og argumenter i den norske og den internasjonale debatten</i>	80
5.2.2	<i>Retorikk</i>	82
5.2.3	<i>Avisenes dekning av karikaturesaken</i>	83
5.3	ANDRE PERIODE, 1. JANUAR TIL 31. MARS 2010	85
5.3.1	<i>Bakenforliggende konflikter</i>	85
AFTENPOSTEN	85
	<i>"Fritt frem å kritisere" – Debatten må dreies over mot å gjelde en ytringskultur</i>	85
	<i>"Ikke bare en farse" – Fokuset på hvem som har rett til hva, låser saken</i>	86
DAGBLADET	88
	<i>"Følelser som politikk" – Krenkelsens makt</i>	88
KLASSEKAMPEN	89
	<i>"Medienes forvrengte verdensbilde" – Mediene skaper fiendebilder</i>	89
MORGENBLADET	90
	<i>"Et speil for Vestens identitetskrise" – Religionens plass i samfunnet</i>	90
5.3.2	<i>Ytringsfrihet som primærfokus</i>	91
AFTENPOSTEN	92
	<i>"Selektive friheter" – Ytringsfriheten skal praktiseres likt av alle</i>	92

DAGBLADET	93
<i>"Respekt for muslimer?" – Muslimene må gjøre seg fortjent til respekten de krever</i>	93
KLASSEKAMPEN	94
<i>"Rett og galt" – Ytringsfrihetens rettslige og etiske prinsipper</i>	94
5.3.3 Respekt som primærfokus.....	95
AFTENPOSTEN	95
<i>"Gud på tiltalebenken" – Pressen skal kritisere de troendes handlinger, ikke selve troen</i>	95
DAGBLADET	96
<i>"Ytringstvungen" – Tilhengere av ytringsfriheten krever at man må ytre seg</i>	96
KLASSEKAMPEN	97
<i>"Nytt tyranni?" – Den arrogante ateiststaten</i>	97
5.4 KONKLUSJON, ANDRE PERIODE	98
5.4.1 Standpunkter og argumenter i den norske og den internasjonale debatten	99
5.4.2 Retorikk.....	99
5.4.3 Avisenes dekning av karikaturesaken.....	100
6 KONKLUSJON.....	102
6.1 YTRINGSFRIHET VERSUS KRENKELSE AV RELIGION.....	102
6.2 ANALYSEN	FEIL! BOKMERKE ER IKKE DEFINERT.
6.3 TEORIEN VERSUS ANALYSEN	FEIL! BOKMERKE ER IKKE DEFINERT.
6.4 DEN POLITISKE KOMMENTARENS INNVIRKNING PÅ DEBATTEN OM YTRINGSFRIHET ..	FEIL! BOKMERKE ER IKKE DEFINERT.
6.5 SANNHET	105
6.6 INNVENDING TIL OPPGAVEN	107
6.7 HVOR GÅR GRENSEN?.....	107

1 Muhammed-karikaturene

1.1 Muhammed-karikaturene i Danmark – stridens begynnelse

30. september 2005 trykket den danske avisen *Jyllands-Posten* resultatet av en tegnekonkurranse, arrangert for de 42 avistegnerne som var medlem av *Danske Bladtegnere*. 12 av tegnerne deltok med én karikaturtegning hver.¹ Konkurransen var i regi av kultureddaktør Flemming Rose, som i artikkelen "Muhammeds ansigt", publisert sammen med tegningene, så med vantro på den økende selvsensuren i Danmark.

Han ga flere eksempler der frykt for radikale islamister hadde ført til at folk avstod fra å ytre seg. Særlig én hendelse fikk stor oppmerksomhet i dansk media: forfatteren Kåre Bluitgen hadde ønsket å illustrere sin barnebok om Muhammeds liv, men kunne ikke finne noen som ønsket å gjøre jobben, på grunn av frykt for represalier. Den eneste tegneren som til slutt sa seg villig, ønsket å forbli anonym.²

Rose understreket i artikkelen betydningen av det sekulære samfunnets verdier, der alle står likt, og der alle må finne seg i den samme behandlingen:

Det moderne, sekulære samfund afvises av nogle muslimer. De gør krav på en særstilling, når de insisterer på særlig hensynstagen til egne religiøse følelser. Det er uforeneligt med et verdsligt demokrati og ytringsfrihed, hvor man må være rede til at finde sig i hån, spot og latterliggørelse.³

Etter Roses syn var altså karikaturene ment å illustrere et kritisk syn på hvordan radikal islam la bånd på ytringsfriheten i form av selvsensur og frykt.

Jytte Klausen beskriver i *The Cartoons that Shocked the World* hvordan tegnerne så sine bidrag på forskjellige måter, og hvor ikke alle delte Roses meninger. Én karikerte forfatteren Kåre Bluitgen, Lars Refn kritiserte *Jyllands-Posten* selv ved å vise en ung Muhammed som skrev at "*Jyllands-Posten* er en gjeng med reaksjonære" på farsi på en tavle. En annen viste Muhammed som fortalte selvmordsbombere i himmelen at det ikke fantes flere jomfruer. En annen tegning viste Muhammed med sladdede øyne og sabel i hånden som stod mellom to burkakledde kvinner. Én viste ikke Muhammeds ansikt i det hele tatt. Tegnerens hensikter bak tegningene og kommentarer til dem, ble imidlertid oversatt, både av mediene og av de som følte seg krenket. Lars Refn var for eksempel den første til å motta en drapstrussel.⁴

Tegningen som var laget av *Jyllands-Postens* egen avistegner, Kurt Westergaard, ble regnet som den mest provoserende, og skulle vise seg å bli ikonisk for karikaturkrisen. Den illustrerte Muhammeds hode med en bombe i turbanen og med Shahada (den muslimske trossetning: "Det er ingen Gud uten Allah, og Muhammad er hans profet"⁵) skrevet på turbanen.⁶

Westergaards tanke var at radikale muslimer rettferdiggjorde vold i profetens navn, men ble tolket som at profeten og islam ble likestilt med terrorisme. Den ble kritisert for å være rasistisk og stigmatiserende. Westergaard mottok drapstrusler, og ble plassert i safe house. Det har ved flere anledninger blitt planlagt angrep på ham av muslimske fanatikere. Én av disse lyktes, noe som blir behandlet i kapittel 1.3. Tolkningen av tegningene fikk altså mer publisitet enn selve hensikten bak dem, hvilket medvirket til å utvikle karikaturene til en symbolsak.⁷

Da tegningene kom på trykk, skrev ansvarlig redaktør i *Jyllands-Posten* Carsten Juste en leder med tittelen "Truslen fra mørket", der han uttrykte sin frustrasjon over situasjonen. Han kritiserte religiøse lederes ubestridte maktposisjon i islam, som han mente ble misbrukt i fortolkningen av profeten Muhammeds ord. Dette var hans begrunnelse for publisering av tegningene. Han siktet særlig til enkelte selvhøytidelige religiøse ledere i Danmark som hadde utmerket seg i forkant av publikasjonen: imamene Ahmed Akkari og Sheikh Raed Hlayhel.⁸

I etterkant av publikasjonene sørget de to, sammen med flere andre imamer, blant andre Ahmed Abu Laban, for å gjøre karikaturene kjent i Danmark. De krevde en unnskyldning fra *Jyllands-Posten*, og at tegningene ble trukket tilbake. Imamene saksøkte avisen, kontaktet ambassadører fra muslimske land, og organiserte en demonstrasjon. Det mest vellykkede trekket var imidlertid å gjøre tegningene globale ved å dra til Kairo, Beirut og Damaskus med dokumenter som omhandlet saken. I tillegg til de tolv karikaturene ble også annet materiale som viste hvordan muslimer fikk dårlig behandling i Danmark inkludert. Blant dette var to fotografier og en karikatur som tilsynelatende var en del av saken, men som ikke hadde blitt trykket i *Jyllands-Posten*.⁹

Det dreide seg om et bilde av en mann med grisene tatt fra en grisefestival i Frankrike, et bilde av en hund og Muhammed, samt en tegning av Muhammed som pedofil. Disse ble ansett som mye mer krenkende enn *Jyllands-Postens* karikaturer. Det kom etter hvert fram at dette var bilder imamene selv hadde fått tilsendt.

Bakgrunnsinformasjonen de muslimske landene fikk, var dermed delvis falsk, og gav en ukorrekt fremstilling av saken.¹⁰

I mellomtiden mottok statsminister Anders Fogh Rasmussen brev fra Organisation of the Islamic Cooperation (OIC), The Arab League, samt fra ambassadører i Danmark fra muslimske land, der de uttrykte sin bekymring og misnøye med hvordan muslimer ble behandlet i Danmark. Ambassadørene ba om et møte med statsministeren for å diskutere sakene, men ble avvist. Fogh Rasmussen mente det var unødvendig med dialog, fordi de danske synspunktene angående ytringsfrihet, var klare. I demokratiske samfunn har myndighetene ingen råderett over avisene.¹¹

Avisen ble anmeldt til politiet, det ble forsøkt reist straffesak og muslimske organisasjoner tok ut sivil anklage for brudd på blasfemiparagrafen og rasismeparagrafen. Anklagene ble imidlertid avvist, grunnet at tegningene ikke ble ansett som nedsettende for muslimer som en gruppe.¹²

Fogh Rasmussens manglende unnskyldning ble sett på som en ytterligere provokasjon av den fornærmede parten. Flere anmodninger ble gitt både til ham og *Jyllands-posten* om å be om unnskyldning, men, som Klausen påpeker, en unnskyldning har forskjellig betydning i forskjellige land. I Danmark betyr en unnskyldning innrømmelse av skyld i noe man med vilje har gjort galt. De ansvarlige i avisen stod for det de hadde gjort, og mente det var et viktig og godt bidrag i debatten om ytringsfrihet og religion. For muslimer er en unnskyldning derimot regnet som et tegn på respekt, og at man ble nektet denne unnskyldningen ble ansett som direkte mangel på respekt, noe som forverret situasjonen.¹³

Jyllands-Posten, ved Juste, ytret en unnskyldning i nettutgaven av avisen 28. januar 2006, der man beklaget at religiøse følelser hadde blitt såret. Fogh Rasmussen sa i et intervju med kanalen *Al Arabiya* 2. februar at han ikke godkjente uttrykk som fornærmet religiøse følelser. Disse ble godtatt som unnskyldninger, men kom for sent. Krisen hadde allerede begynt å eskalere. Klausen skriver at Fogh Rasmussens behandling av saken var avgjørende for at krisen vokste seg så stor utenfor Danmark.¹⁴

1.2 Eskalering av striden: Muhammed-karikaturene blir globale

Tegningenes historie begynte altså som en stor nyhetssak innenfor Danmarks grenser. I Norge ble det ikke skrevet mye om saken i første omgang, med unntak av drapstruslene

rettet mot avistegnerne. Dette endret seg derimot etter 10.januar 2006, da den kristne avisen *Magazinet* trykket en faksimile av tegningene.

Redaktør Vebjørn K. Selbekk hevdet i forbindelse med faksimilen, at ytringsfriheten var truet. Han støttet de danske avistegnerne og deres sak om at frykt for represalier fra fanatisk troende islamister, førte til en innskrenkning av ytringsfriheten.¹⁵ Det at en kristen avis trykket tegningene, ble imidlertid sett på som en kraftig fornærmelse, og noen dager etter mottok Selbekk sin første av mange drapstrusler. Norge var med dette dratt inn i konflikten. Konteksten rundt og resultatet av denne publiseringen blir behandlet i kapittel 1.4.

29. januar brøt den første voldelige demonstrasjonen ut, da et EU-kontor ble stormet i Gaza by, og det danske flagget ble brent i protesten. Skandinaver ble samtidig truet av gruppene Al-Aqsa og Islamsk Hellig Krig til å forlate Gazastripen.¹⁶ Samtidig stengte Libya sin ambassade i Danmark.¹⁷

Flere store, europeiske aviser trykket også tegningene, blant annet *France Soir* og *Die Welt* 1. februar.¹⁸ 2. februar viste BBC bilder av avisene som hadde trykket tegningene.¹⁹ Flere aviser fulgte, og innen 4. februar hadde karikaturene blitt trykket i Danmark, Norge, Sverige, Tyskland, Storbritannia, Frankrike, Sveits, Nederland, Ungarn, Island, Italia, Spania, Jordan, New Zealand, Tsjekkia, Irland, Østerrike og Bulgaria.²⁰ Noen aviser gjenpubliserte for å illustrere nyhetssaken, andre for å vise forakt og misnøye, andre igjen for å vise solidaritet med *Jyllands-posten*, og markere sin stilling i ytringsfrihetssaken.²¹

De danske imamenes dokumentturné, sammen med den manglende unnskyldningen, førte med seg protestaksjoner og opptøyer, og krisen vokste seg til massive proposisjoner. Den første demonstrasjonen fant sted i København allerede 14. oktober med 3500 demonstranter.²² OIC bestemte at det skulle gjennomføres handelsboikott av danske varer. Den ble iverksatt i slutten av januar 2006.²³

I de første dagene av februar ble flere og flere protestaksjoner arrangert i størsteparten av den muslimske verden, hvor muslimske ledere og demonstranter krevde grenser for ytringsfriheten.²⁴ 3. februar ble den norske og danske ambassaden i Jakarta, Indonesia, stormet.²⁵ Dagen etter ble Danmark og Norges ambassader i Damaskus angrepet og brent ned, nordmenn og dansker ble evakuert, og det ble anbefalt at man forlot områder der det hadde vært protestaksjoner.²⁶ Danmarks generalkonsulat i Beirut, Libanon, ble påtent 5. februar. Det ble busset inn folk fra landsbygdene og også

fra Syria som skulle delta i demonstrasjonen. Man mente i Libanon at myndighetene i Syria stod bak arrangementet.²⁷

Det ble også holdt en fredelig demonstrasjon for dialog i København, som skulle vise et annet bilde av danskene, og fremme toleranse.²⁸ 6. februar kom det fram at *Jyllands-Posten* hadde latt være og trykke karikaturtegninger av Jesus i 2003, og ble derfor anklaget for dobbeltmoral.²⁹ Iran stanset denne dagen all handel med Danmark.³⁰

8. februar kunngjorde Flemming Rose i CNN at *Jyllands-Posten* ville trykke vinnerbidraget av en iransk konkurranse om å karikere Holocaust i tillegg til karikaturer av Jesus. Ifølge *NTB* ble han sendt på tvungen ferie dagen etter fordi planen ikke hadde blitt godkjent av redaktør Carsten Juste.³¹ Rose forklarer imidlertid i sin bok *Tavshedens Tyranni*, at etter flere måneder med intervjuer, forsøk på å forklare sin side av saken, og å forsvare tegningene, var han utkjørt. Han og Juste diskuterte derfor at han skulle ta ferie. Den var på ingen måte tvungen. *Jyllands-Posten* hadde dessuten allerede trykket eksempler på anti-semittiske tegninger fra arabisk presse den 4. februar, for å vise satire fra den arabiske verden.³²

Den franske satiriske avisen *Charlie Hebdo* trykket karikaturene 9. februar sammen med flere egenproduserte karikaturer både av islam og andre religioner. En karikatur av Muhammed med ansiktet i hendene prydet hele forsiden, med tittelen: "Muhammed overveldet av fundamentalister". Muhammed utbryter: "C'est dur d'être aimé par des cons" ("det er hardt å være elsket av tullinger"). Samme dag hadde ukeavisen *Le Canard Enchaîné* en spesialutgave kalt "satanisk" ukeavis (som et ordspill på Salman Rushdies *The Satanic Verses*, i stedet for "satirisk" ukeavis, som det vanligvis kalles). Her hadde Muhammed gitt et telefonintervju til avisen, under tittelen: "Mohammed ringer til "Le Canard": Forkynner elskov og ikke krig!"³³

Demonstrasjonene spredte seg i dagene som fulgte, både i fredelig og voldelig form, og nådde nye land og byer. Telenorforhandlere ble angrepet i flere byer i Pakistan, som følge av raseriet ovenfor tegningene. Hærverk og protestaksjoner mot Telenor fortsatte de kommende dagene.³⁴ Amerikanske kjedefirmaer ble også satt i brann i samme by, blant annet Pizza Hut, Kentucky Fried Chicken og McDonalds.³⁵

14. februar stilte Italias reformminister Roberto Calderoli fra det politiske partiet Lega Nord, som har sterkt høyrevridde, fremmedfiendtlige standpunkter, med en t-skjorte av Kurt Westergaards tegning på statsfjernsynskanalen RAI.³⁶ Hendelsen førte til

at massive protester ble rettet mot italienske mål, blant annet i Libya. Calderoli hadde også ved flere anledninger kritisert islam som religion.³⁷

17. februar valgte Danmark å stenge sin ambassade i Islamabad, Pakistan, av frykt for voldelige demonstrasjoner etter fredagsbønnen, samtidig som at Pakistans ambassadør i Danmark ble kalt hjem.³⁸ Protester utenfor det italienske konsulatet i Benghazi, Libya, 18. februar endte med 11 dødsfall. Calderoli gikk av etter press fra den italienske regjeringen og Libya.³⁹

Nye protestaksjoner ble arrangert den samme helgen i blant annet London, Wien, Duisburg og Montpellier. Protestene var fredelige og flere av dem etterspurte dialog.⁴⁰ I Nigeria ble kirker brent og flere personer drept. Den politiske situasjonen i Nigeria var allerede spent på grunn av forholdet mellom kristne og muslimer i landet.⁴¹ Karikaturkrisen ble sagt å være årsak til volden, men det kom senere frem at det var de allerede eksisterende konfliktene som forårsaket opptøyene.⁴² Som med tilfellet om Roses påstått tvungne ferie, er dette et annet eksempel på misforståelsene som fulgte karikaturesaken.

I løpet av helgen ble over 200 islamister, blant annet flere politikere, arrestert i Pakistan for å forhindre forventede angrep.⁴³ Den danske ambassadøren i Pakistan ble kalt hjem søndag 19. februar.⁴⁴ 20. februar demonstrerte over 2000 afghanske studenter mot karikaturene, hvor de brente danske flagg og en dukke som lignet George Bush, og hyllet Osama bin Laden.⁴⁵ 21. februar ble 450 danske internettsider, inkludert sider eid av myndighetene, hacket. Hackerne overskrev innholdet på sidene med nettgrafitti.⁴⁶ De kraftige protestene mot karikaturene fortsatte i Pakistan dagen etter, blant annet en aksjon med flere hundre kvinner med hvite slør.⁴⁷

De kraftige opptøyene mellom kristne og muslimer i Nigeria fortsatte, og kristne nigerianere flyktet i frykt for hevn etter at rundt 80 muslimer hadde blitt drept de foregående dagene.⁴⁸ 24. februar kom det fram at over 150 menneskeliv hadde gått tapt i Nigeria som følge av sammenstøtene.⁴⁹

27. februar ble det publisert en felles erklæring angående striden fra EUs utenriksministre, der man beklaget at religiøse følelser var blitt såret. Man holdt likevel fast ved ytringsfrihetens betydning, samtidig med å understreke at den må følges med gjensidig respekt og toleranse ovenfor religiøs tro. Det ble under møtet diskutert hvorvidt man skulle "fastslå at profettegningene har fornærmet muslimer eller er blitt

oppfattet som fornærmende".⁵⁰ Disse punktene skulle bli sentrale problemstillinger i debatten, og utgjør en viktig del av drøftingen i min oppgave.

Siste dag av februar, som var krisens mest dramatiske måned, demonstrerte over 5000 skolebarn i Karachi, Pakistan mot tegningene. De brant dukker av Fogh Rasmussen samt israelske og amerikanske flagg.⁵¹ Stridighetene relatert til karikaturene roet seg etter dette, selv om opprør og demonstrasjoner fremdeles fant sted.

1. mars ble det publisert et opprop i *Charlie Hebdo*, signert av forfatterne Salman Rushdie, Ayaan Hirsi Ali, Irshad Manji og ni andre intellektuelle. Her uttrykte forfatterne sin støtte til *Jyllands-Posten* og sin forrækt for islamisme og totalitarisme. Oppropet sammenlignet islamisme med andre totalitære regimer som nazisme og stalinisme, og understreket betydningen av å kjempe for likhet, frihet og sekularisme.⁵² Oppropet ble trykket i flere aviser, blant annet i *Klassekampen*.⁵³

1.3 Muhammed-karikaturene fra 2006 til 2010

I løpet av våren ble karikaturkrisen erklært over. Senere har uroen tidvis blusset opp som følge av hendelser som har blitt ansett som krenkende for islam og religiøse følelser. 19. august 2007 publiserte noen svenske aviser, blant annet lokalavisen i Örebro *Nerikes Allehanda*, 3 tegninger laget av kunstneren Lars Vilks. De forestilte Muhammed som en såkalt *rondellhund* som Vilks planla å lage.⁵⁴ En rondellhund er en skulptur av en hund laget av amatører som er plassert i rondeller, det svenske ordet for rundkjøringer.⁵⁵

Tegningene vakte sterke reaksjoner fra OIC og muslimske land som Pakistan og Iran.⁵⁶ Statsminister Fredrik Reinfeldt innkalte til et møte med muslimske ambassadører 7. september, der han forklarte hvordan det svenske samfunnet fungerte i forhold til selvstendig presse, og understreket betydningen av dialog. Møtet ble sett på som en suksess, og ble godt mottatt av ambassadørene, selv om det var uenighet om saken.⁵⁷ Vilks mottok drapstrusler blant annet fra Al-Queda, som utlyste dusør på han og Ulf Johansson, redaktøren i *Nerikes Allehanda*. Al-Queda truet samtidig med å angripe svenske selskaper som Ikea og Volvo dersom de ikke fikk noen unnskyldning for tegningene.⁵⁸

12. februar 2008 ble tre menn arrestert for å ha planlagt å drepe tegneren Kurt Westergaard. To av dem ble utvist fra Danmark, mens én ble løslatt.⁵⁹ Hendelsen førte til

at elleve danske aviser, blant annet *Politiken*, *Berlingske Tidene* og *Jyllands-Posten*, trykket Westergaards tegning av Muhammed med bombe i turbanen dagen etter. Dette for å uttrykke solidaritet med Westergaard, og som et forsvar av ytringsfriheten og demokratiske verdier.⁶⁰ *Agderposten* i Norge valgte også å trykke tegningen.⁶¹ Trykningen i danske aviser ble sett på som en av årsakene til at flere skoler, biler, og annen eiendom ble satt i brann av unge gutter over hele Danmark.⁶²

22. februar stengte Pakistan *YouTube* i landet etter at regjeringen fordømte mye av innholdet på internettsiden som blasfemisk.⁶³ Det var spesielt annonseringen av kortfilmen *Fitna*, som fremprovoserte handlingen. Filmen, som var sagt å angripe muslimer og være særdeles nedsettende mot Koranen, var laget av den nederlandske partilederen for det høyrevridde og innvandringsfiendtlige Frihetspartiet, Geert Wilders.⁶⁴

Den nederlandske regjeringen kom med en prinsipiell unnskyldning på forhånd. Wilders fikk problemer med å finne noen som ville vise filmen, men fant omsider en britisk nettside som publiserte den 27. mars. Filmen vakte ikke like store reaksjoner som Wilders selv hadde ønsket, og han ble dessuten saksøkt av Kurt Westergaard for brudd på opphavsretten. Wilders mottok drapstrusler for sine islamkritiske ytringer.⁶⁵

Kurt Westergaard ble angrepet i sitt hjem 1. januar 2010 av en dansk-somalisk mann med øks, og klarte så vidt å komme seg i sikkerhet.⁶⁶ Etter dette trykket flere aviser tegningene på nytt. *Aftenposten* trykket seks av de opprinnelige karikaturene. På grunn av dette ble det opptøyer i Pakistan, hvor det norske flagget ble brent.⁶⁷ *Aftenposten* ble fordømt blant annet av Pakistan og Iran.⁶⁸ Også det konservative tidsskriftet *Minerva* publiserte Kurt Westergaards tegning i en kritikk mot norske redaktører som valgte ikke å publisere.⁶⁹

Natt til lørdag 6. februar 2010 lot muslimske drosjesjåfører bilene stå i protest mot *Dagbladets* forside 3. februar. Avisen hadde her plassert en karikatur av profeten Muhammed portrettert som en gris som leste Koranen. Karikaturen illustrerte en artikkel om Politiets Sikkerhetstjeneste, PSTs, facebookside, hvor det var postet en lenke til bildet. Drosjesjåførene mente dette var en krenkelse av deres religion og religiøse følelser, og krevde større respekt som norske borgere.⁷⁰ Karikaturenes sistnevnte hendelser er tema for analysens andre periode, og blir utdypet i kapittel 5.3.

1.4 Muhammed-karikaturene i Norge

Aftenposten Aften var den første avisen som trykket en faksimile av karikaturene i Norge, i oktober 2005. Verken denne eller *Dagbladets* publisering av karikaturene i sin nettutgave fikk særlig oppmerksomhet. Først da de ble trykket i *Magazinet*, ble de en stor nyhetssak.

Selbekk var lei av at man skulle ta ekstra hensyn til religiøse følelser i radikal islams navn, og mente det var "fare på ferde" når man lot disse interessene bestemme hva man kunne skrive og ikke i et demokratisk samfunn.⁷¹ I et intervju med *Dagsavisen*, sa han seg kritisk til at *Dagbladets* tegner Finn Graff ikke ønsket å tegne profeten Muhammed av respekt for muslimske følelser, og frykt for hevn fra radikale religiøse. Om hensikten bak publiseringen sa han:

Jeg gjør det ikke for å provosere muslimene. Vi i *Magazinet* har utelukkende ridderlige hensikter i denne saken. Vi synes det er stort paradoks at vi, en av pressens minste, er de første til å trykke disse karikaturtegnene i norsk presse, for å vise at ytringsfriheten er under press fra islam i vår del av verden. Det er et stort problem for norsk presse at man lar seg skremme til taushet.⁷²

Samtidig understreket han at kristne symboler ble krenket hver dag, noe man mislikte som kristen troende, men man tålte det, og tydde ikke til vold av den grunn, slik muslimene beviselig gjorde.

Selbekk fikk liten støtte for publiseringen, men generalsekretær i Norsk Presseforbund Per Edgar Kokkvold tok til orde for hans handlinger i ytringsfrihetens navn. Han uttalte 13. januar at det var riktig og nødvendig å publisere tegningene, og en "måte å markere den frie ytring på".⁷³ Selbekk mottok drapstrusler og bilder av forbrente lik noen dager senere.⁷⁴

Magazinet ble fordømt av OIC 19. januar, som mente publiseringen var islamofobisk og uakseptabel.⁷⁵ Selbekk ble også kritisert av Islamsk Råd Norge, IRN, og Mellomkirkelig Råd, som begge tok avstand fra krenkende tegninger og voldelige reaksjoner, og formante Selbekk om å be om unnskyldning for publiseringen. De to rådene forsvarte samtidig ytringsfriheten, men understreket at den hadde sine grenser.⁷⁶ Dette synet, kalt "ytringsfrihet, men...", er tema i kapittel 3.4.

Selbekk på sin side mente han hadde gjort det riktige ved å publisere, selv om han beklaget at muslimer følte seg støtt. Han hevdet hans hensikter var å skape en nasjonal debatt. De store internasjonale konsekvensene som etter hvert meldte seg, var ikke

intendert.⁷⁷ Eksempler på disse konsekvensene inkluderte blant annet trusler om handelsboikott av danske og norske varer av en internasjonal samling av muslimske ledere,⁷⁸ samt, som nevnt, ødeleggelse av eiendom, ambassadebranner, med videre.

Norske myndigheter forholdt seg annerledes til krisen enn de danske. 26. januar kom det fram at UD hadde bedt sine ambassadører om å beklage utfallet av publiseringen.⁷⁹ 31. januar beklaget Stoltenberg at muslimske følelser hadde blitt krenket, og syntes selv *Magazinets* publisering var en unødvendig provokasjon. Samtidig uttalte han at han ikke kunne unnskyldne en handling på vegne av en privat avis.⁸⁰ Utenriksminister Jonas Gahr Støre møtte Islamsk Råd Norge til samtale 3. februar, der han manet til dialog, og der rådet uttalte et ønske om å bruke sin innflytelse internasjonalt på en positiv måte ovenfor norske interesser.⁸¹

Stoltenberg uttalte 6. februar at Selbekk måtte ta deler av skylden for at den norske ambassaden i Damaskus ble brent ned, fordi *Magazinets* publisering av tegningene ble brukt som årsak til brannen av demonstrantene.⁸² Dagen etter protesterte flere forfattere, blant andre Roy Jacobsen og Anne B. Ragde, i *VG* mot statsministerens uttalelse. De mente Stoltenberg hadde sviktet ytringsfriheten, og at det å legge skylden for andres handlinger over på én redaktør, var uakseptabelt.⁸³

Magazinet ble innklaget for Pressens Faglige Utvalg, PFU, i begynnelsen av februar av Sosialistisk Ungdom i Vest-Agder,⁸⁴ og 9. februar ble Selbekk anmeldt til politiet for blasfemi av den muslimske organisasjonen Al-Jinnah Foundation.⁸⁵ På en pressekonferanse med Selbekk og IRN dagen etter, beklaget Selbekk igjen ettertrykkelig at muslimer hadde blitt såret av publiseringen. Han sa han ikke hadde forutsett utfallet, og angret i ettertid på trykkingen, selv om han fremdeles forsvarte ytringsfriheten. IRN godtok unnskyldningen, og la med det saken bak seg.⁸⁶

Også Kokkvold mente dette var et klokt valg når man så hva publiseringen hadde ført til, og roste Selbekk for unnskyldningen.⁸⁷ De to arabiske tv-kanalene *Al-Jazeera* og *Al-Arabiya* viste etter dette et 10 minutter intervju der leder for IRN, Mohammad Hamdan, snakket positivt om Selbekks unnskyldning, og dens betydning for norske muslimer.⁸⁸ Selbekk ble frifunnet i PFU 27. april.⁸⁹

Høsten 2006 ga Selbekk ut boken *Truet av Islamister*, der han forklarte sin versjon av saken. Her kritiserte han igjen regjeringen fordi han mente den hadde skjøvet *Magazinet* foran seg som syndebukk. Kokkvold var enig i kritikken, og skrev også forord i boken.⁹⁰

Det at muslimske interesser tok i bruk blasfemiparagrafen som et argument mot ytringsfriheten, var nok et ledd i misnøyen mot den sovende paragrafen. Den ble vedtatt beholdt i 2004 etter stemmer fra KrF og FrP for å beholde kristne grunnverdier. Da karikaturstriden raste i midten av februar 2006, og muslimske organisasjoner anmeldte redaktører og aviser for brudd på paragrafen, mente FrP det var viktig å fjerne den for ikke å ivareta andre religiøse særinteresser.⁹¹

Da FrP trakk sin støtte, ble det flertall for at paragrafen skulle fjernes, noe Ytringsfrihetskommisjonen hadde anbefalt i sin innstilling fra 1999. FrPs parlamentariske leder Siv Jensen kritiserte regjeringen for sin behandling av saken, og mente man var for unnskyldende i forhold til muslimske interesser.⁹² FrPs behandling av karikaturensaken var en medvirkende årsak til at partiet økte i oppslutning, og var 7. mars Norges største parti for første gang på 4 år.⁹³

1.5 Debatten i Norge etter 2006

Debatten i norsk media har siden begynnelsen av 2006, dreid seg om hvordan ytringsfriheten skal praktiseres i forhold til religion. Det er viktig å kunne komme med kritikk av sterke maktinstitusjoner, som religion er et godt eksempel på, men *hvordan* kritikken skal presenteres, er det uenighet om. Diskusjonen gjelder hvorvidt krenkende karikaturer, som er å regne for meget provoserende ytringer, er å anse som gyldig kritikk innenfor ytringsfrihetens grenser. Det har også blitt diskutert hvorvidt gjengivelse av karikaturene er en gyldig kommentar i saken, eller om man, velvitende om at det vil forekomme voldelige reaksjoner, ikke bidrar med noe verdifullt ved å trykke dem.

Én side i debatten mener at ytringsfriheten er en så essensiell del av demokratiet av den kommer foran alle andre hensyn, iberegnet religiøse følelser. Alle må tåle å bli fornærmet i et demokrati, uavhengig av ens tro eller og livssyn. Denne siden kan sies å være illustrert i form av generalsekretær i norsk presseforbund Per Edgar Kokkvolds ståsted. Han har siden karikaturstriden vært en av de fremste talsmennene i norsk media for ytringsfrihetenes betydning og presedens foran religion.

30. januar 2006 uttalte Kokkvold seg i et intervju med *NTB* i *Magazinets* favør. Han mente man ikke under noen omstendigheter kunne kompromisere med ytringsfriheten, og gi etter for interesser som forsøkte å kneble retten til å ytre seg:

- Det er viktig at islamske organisasjoner i Norge nå gjør klart på sitt vis hva ytringsfrihet er. Kardemommeloven trenger ikke noe vern. Ytringsfrihet er til for opprørere, avvikere og kjettere og vi er nødt til å forsvare deres rett til å ytre seg [...] Hvis man skulle konkludere med at fordi noen kommer med reaksjoner og drapstrusler, så kan vi ikke ytre annet enn det islamske fundamentalister mener vi skal ytre, så er vi kommet i en håpløs situasjon.⁹⁴

Det andre synet fremsetter at selv om ytringsfrihet er en rett, plikter man ikke å bruke den. Stoltenberg ga et intervju til VG 9. februar 2006, der han illustrerer synet.

[...] det er derfor vi sier at vi kan ikke nekte norske redaktører å trykke noe som han vil trykke. Men vi kan vise til at nesten alle andre norske redaktører har valgt å ikke trykke bildet, fordi de har vurdert det slik at det er å støte andre menneskers religion, det er å vise ringeakt for andre mennesker.⁹⁵

Denne siden av debatten anser det som viktig å vise respekt for andre ved å ta hensyn til deres religiøse følelser og helligdommer. Man spør seg om det er riktig å krenke andre, og om det bidrar til å utvikle den offentlige debatten, eller om det gjør at den stagnerer.

Ett konkret eksempel der spørsmålene i debatten kom tydelig til syne, var saken om § 142, blasfemiparagrafen. Den begynte med at FrP trakk sin støtte til å beholde den i februar 2006, og sluttet i mai 2009 da den ble avskaffet. Paragrafen ble foreslått avskaffet av regjeringen Stoltenberg II i desember 2008. Den hadde da ikke vært i bruk siden saken mot Arnulf Øverland i 1933. Det ble samtidig foreslått at innholdet skulle overføres til § 185 om hatefulle ytringer, den såkalte rasismeparagrafen, først og fremst av hensyn til individets religiøse følelser:

Læresetninger av religiøs karakter vil fortsatt av mange bli holdt for å være «hellige». Angrep på trossetninger og livssyn vil derfor kunne påvirke den enkeltes livsutfoldelse i negativ retning, ikke minst ved å påvirke det «klimaet» vedkommende møter i samfunnet. Et straffansvar som verner ulike religioner og den enkeltes religiøse følelser kan derfor avverge alvorlige konflikter i samfunnet.⁹⁶

Justisminister Knut Storberget (Ap) ble ansett som arkitekten bak forslaget og fikk mye kritikk i mediene.

Kritikken kom særlig i form av underskriftskampanjen *Nei til straff for religionskritikk* i regi av førsteamanuensis ved Høgskolen i Oslo og tidligere leder i Human Etisk Forbund Lars Gule. Her skrev til sammen 8000 personer under, deriblant kjente forfattere, akademikere, med flere.⁹⁷ Kritikken gikk ut på at dersom man ikke

definerte lovgivningen nærmere, ville det være opp til den krenkede å definere hva krenkelse er. Det kunne vanskeliggjøre kritikk av religion, og ville føre til en alvorlig innskrenkning av ytringsfriheten.⁹⁸

Mer kritikk ble gitt da det kom fram at daværende samferdselsminister Liv Signe Navarsete (Sp) sammen med kommunalminister og partifelle Magnhild Meltveit Kleppa, begge personlige kristne, hadde tvunget frem forslaget i regjeringen.⁹⁹ Etter den massive motstanden, også fra opposisjonen i Stortinget, valgte Navarsete og Senterpartiet å trekke forslaget, og i mai 2009 avskaffet Odelstinget blasfemiparagrafen, uten å videreføre noe av dens innhold.¹⁰⁰

1.6 Vesten versus islam

Februar 2006 ble sakens verste måned. Den utløste massive demonstrasjoner i Europa, Afrika og Asia, hvor til sammen over 200 døde og 800 ble skadd, de fleste i Nigeria.¹⁰¹ Journalister som trykket saken eller stod opp for ytringsfriheten, fikk kraftige represalier, spesielt i strenge regimer. Flere pressefolk og ministre måtte gå av verden over, og drapstrusler og dusører for drap på enkeltpersoner ble utstedt. Tegningene i seg selv ble sett som ledd i Vestens innblanding i, og overgrep mot, den muslimske verden.

Lignende situasjoner har funnet sted tidligere. I 1989 utstedte Ayatollah Khomeini, Irans åndelige leder, en fatwa mot den indisk-britiske forfatteren Salman Rushdie for hans bok *The Satanic Verses*, utgitt året før. Boken ble regnet som blasfemisk og en direkte fornærmelse mot Koranen og islam. Den ble brent av rasende muslimer verden rundt, og i likhet med Muhammed-krisen ble flere mennesker drept i opptøyene. Rushdies fatwa har blitt bekreftet gjentatte ganger etter dette.¹⁰² Likhetsstrekkene mellom Rushdie-saken og karikaturesaken blir diskutert i kapittel 2.

Terrorangrepet mot Twin Towers i New York 11. september 2001 og den påfølgende "War on Terror" ledet an av USAs daværende president George W. Bush, var et stort skritt videre i utviklingen. Muslimer har etter denne hendelsen blitt stigmatisert og diskriminert. 2. november 2004 ble filmregissør Theo van Gogh drept av en radikal islamist etter at han jobbet med filmen *Submission* sammen med forfatter Ayaan Hirsi Ali om hvordan kvinner ble behandlet i islam. Flere muslimske mål i Nederland ble ødelagt som hevn etter dette, blant annet ble flere moskeer satt i brann.¹⁰³

Det har blitt sagt at disse hendelsene er deler av en konflikt mellom Vesten og islam. Den har blitt forsterket gjennom globaliseringen, i det at divergerende livsstiler og verdenssyn må omgås i samme geografiske områder. Karikaturstriden ble utnyttet for å forsterke allerede eksisterende, ekstreme sympatier på begge sider av saken. Både fanatisk religiøse og vestlige høyrevridde overbevisninger har kunnet utnytte den økende polariseringen mellom "vestlig" og "islam".

Dikotomien ble utdypet i Samuel P. Huntingtons teori *Clash of the Civilizations* fra 1993, der verden ble oppdelt i kulturer. Huntington spådde at særlig kollisjonen mellom den vestlige og islamske kulturen ville sette sitt preg på årene som kom. Teorien er hyppig trukket fram i karikaturesaken, om ikke eksplisitt, så som en bakenforliggende forklaringsmodell på hvordan kulturer kolliderer. Den er også kritisert for å være konfliktfremmende og forenklende.

Begreper relatert til konflikten mellom Vesten og islam, har blitt blandet sammen. For eksempel er *islamisme*¹⁰⁴ en politisk ideologi, som ønsker Sharia som lovgivning i samfunnet. *Islamsk fundamentalisme*¹⁰⁵ er en retning innenfor islam, som praktiserer en altomfattende religiøs sannhet, som gjennomsyrrer alle deler av samfunnet. Av disse er det et fåtall ekstremister, som tyr til vold for å oppnå sine mål. Det har blitt foreslått i debatten, at frykten for ekstremisme, har gått over til å gjelde islam og muslimer generelt. Begrepene *rasisme* og *islamofobi*, forestillinger om og fordommer for islam som religion og eller muslimer som gruppe,¹⁰⁶ har blitt nøkkelbegreper assosiert med Muhammed-karikaturene. Frykten for å krenke, fremprovosere vold, eller såre religiøse følelser er årsaker til en økende grad av selvsensur. Kulturbegrepet, samt frykten for krenkelse av islam er sentrale tema i kapittel 3.

Det har blitt hevdet at Muhammed-karikaturene er del av et korstog mot islam, en illustrasjon på fremmedfrykt for en forholdsvis ny og voksende gruppe i vestlige samfunn. Dette er argumenter som blir benyttet i kampen for å kriminalisere krenkelse av religion (med islam i en særstilling), hvilket er tema for neste delkapittel.

1.7 OIC og "Defamation of religion"

Organisasjonen OIC, nevnt over, har 57 medlemsland, og er med det verdens nest største internasjonale organisasjon, etter FN. OICs målsetting er å jobbe for muslimske interesser, og har inntatt en klar stilling mot krenkelse av religion. Organisasjonens mål

er: "Protect and defend the true image of Islam, to combat defamation of Islam and encourage dialogue among civilizations and religions".¹⁰⁷

I 1999 ble resolusjon E/CN.4/1999/L.40 kalt *Defamation of religions* presentert av Pakistan i FNs Menneskerettighetskommisjon, etter et forslag fra OIC. Resolusjonen hadde bakgrunn i bekymringen for at muslimer ble mer og mer diskriminert på bakgrunn av sin religion:

The Commission on Human Rights ... 1. Expresses deep concern at negative stereotyping of religions; 2. Also expresses deep concern that Islam is frequently and wrongly associated with human rights violations and with terrorism; 3. Expresses its concern at any role in which the print, audio-visual or electronic media or any other means is used to incite acts of violence, xenophobia or related intolerance and discrimination towards Islam and any other religion.¹⁰⁸

Siden 1999 har problematikken med rasisme knyttet til religion jevnlig blitt tatt opp i flere instanser innenfor FN, både i Menneskerettighetskommisjonen, senere i Menneskerettighetsrådet og Generalforsamlingen. I 2008 ble det vedtatt en resolusjon mot ærekrenkelser av religion i Menneskerettighetsrådet, der denne typen krenkelser skulle erklæres forbudt. Resolusjonen var igjen initiert av OIC, og ble sterkt kritisert av frykt for at religionskritikk skulle anses som rasisme, og således kriminaliseres. I realiteten ville en universell lov basert på resolusjonen bety at begrensninger i ytringsfriheten skulle omfatte tanke-systemer og trosretninger, ikke kun enkeltindivider. Det ville gjøre det lettere for religionsbasert totalitarisme å slå ned på opposisjon.¹⁰⁹

Fra 31. august til 8. september 2001 ble *World Conference against Racism, Racial Discrimination, Xenophobia and Related Intolerance*, også kalt *Durban-konferansen*, arrangert i Durban, Sør-Afrika. På konferansen ble det utarbeidet en arbeidsplan kalt *Durban Declaration and Programme of Action* (DDPA), som ble enstemmig vedtatt av alle medlemslandene. Planen "provided an important new framework for guiding governments, non-governmental organizations and other institutions in their efforts to combat racism, racial discrimination, xenophobia and related intolerance".¹¹⁰

Konferansens sluttresolusjon var imidlertid omstridt, og ble kun vedtatt etter omfattende forhandlinger. Den inneholdt i første omgang beskyldninger om at Israel var en apartheidstat som undertrykte sine palestinske innbyggere, og at okkupasjonen av de palestinske områdene var koblet sammen med rasisme. Israel og USA valgte på grunn av dette å trekke seg fra konferansen, men det ble til slutt inngått en avtale alle

medlemslandene var enige om. Det var de arabiske landene som ønsket å fremme Palestinas sak på FN-konferansen. Sluttokumentet inneholdt anerkjennelse av palestinerne lidelse som følge av okkupasjonen, men uten å antyde at Israel var en rasistisk stat.¹¹¹

I 2009 fulgte en ny konferanse som skulle gjennomgå hvordan implementeringen av, og arbeidet med, sluttresolusjonen hadde gått for seg i medlemslandene. Konferansen ble kalt *The Durban Review Conference*, eller også *Durban II-konferansen*, og ble holdt i Genève, Sveits 20.-24. april 2009. Det ble i forkant uttrykt bekymring for at Durban II skulle bli en gjentakelse av *Durban I*, ved at det ville bli fremmet jødehets og kritikk av Vesten. Det var også bekymring for at en internasjonal blasfemilov som undertrykte ytringsfriheten til fordel for religiøse følelser, skulle stå sentralt.¹¹² I *Defamation of religion*-resolusjonen lagt fram i forbindelse med Durban II het det blant annet:

*Noting with deep concern the instances of intolerance, discrimination and acts of violence against followers of certain faiths, occurring in many parts of the world, in addition to the negative projection of certain religions in the media and the introduction and enforcement of laws and administrative measures that specifically discriminate against and target persons with certain ethnic and religious backgrounds, particularly Muslim minorities following the events of 11 September 2001, and that threaten to impede their full enjoyment of human rights and fundamental freedoms.*¹¹³

Med denne formuleringen ble det vist til den muslimske minoriteten i en særstilling. Videre i dokumentet fortsatte man med å beskrive sin bekymring for diskriminering av alle religioner, men med flere referanser til islam og muslimer spesielt, og særlig i forhold til dannelsen av stereotyper og den fryktbaserte koblingen mellom muslimer og terrorisme.

Selve konferansen ble, som i 2001, preget av negative uttalelser om Israel og sionisme. Åpningstalen til Irans president Mahmoud Ahmadinejad, der han kalte Israel en direkte rasistisk stat, fikk kraftigst kritikk. Punktet om ærekrenkelse av religion vedtatt av Menneskerettighetsrådet, ble utelatt i sluttrapporten fra konferansen på grunn av kritikken rettet mot den.¹¹⁴

I 2010 ble likevel resolusjonen for ærekrenkelser av religion vedtatt på ny i Menneskerettighetsrådet, også da etter initiativ fra OIC. Denne gangen var derimot flertallet mindre enn tidligere.¹¹⁵ OICs kampanje om å få religionskritikk kriminalisert

på lik linje med rasisme, og å utpeke islam som spesielt utsatt for diskriminering, har røtter til hendelsene over: fra Rushdies bok, til ettervirkningene av terrorangrepene 11. september 2001, til Muhammed-karikaturene. Det har blitt økt fokus på religiøse følelser, og hensyn til grupper over ytringsfriheten for enkeltmennesket. Muhammed-karikaturene er i denne utviklingen en symbolsak som både illustrerer betydningen av ytringsfrihet og fokus på religiøse følelser. Min oppgave handler om denne utviklingen.

1.8 Tidligere forskning på feltet

Det finnes mye forskning både om Rushdie- og karikaturesaken. Eksempler på oppgaver fra Universitetet i Oslo er Jannicke Giævers "Den norske Rushdiedebatten - en ytringsfrihetsdebatt?" (2002), Åke Refsdal Moes "I Guds bilde" (2003), Adeela Amjads "Ytringsfrihetens grenser vurdert mot religionsfrihet i Den europeiske menneskerettighetskonvensjonen" (2008), Solveig Steiens "When Norway Was Almost at War" (2007), og Pål Espen Kapelruds masteroppgave "Offerets makt" (2008). De to siste har jeg inkludert i min oppgave.

Jeg har også inkludert teorier fra følgende litteratur Keenan Maliks *From Fatwa to Jihad*, Jens M. Eriksen og Frederik Stjernfelts *Adskillelsens Politikk*, Flemming Roses *Tavshedens Tyranni*, Jytte Klausens *The Cartoons that Shook the World* og Talal Asads *Is Critique Secular?*. I tillegg til disse bøkene har jeg inkludert enkeltkapitler fra flere andre bøker.

Jeg noterer at det finnes likheter særlig mellom min og Steiens fremgangsmåte i valg av analysemateriale, samt styrker og svakheter ved analysen.¹¹⁶ Steien foretar imidlertid en narrativ- og diskursanalyse, som dreier seg om journalistenes fokus. Min oppgave er en komparativ argumentasjons- og retorikkanalyse av to perioder av karikaturesaken, som søker å belyse selve debatten omkring ytringsfrihetens grenser og krenkelse av islam. Dette er et fokus jeg synes mangler i norsk kontekst.

2 Problemstilling og oppgavens struktur

Jeg har valgt å kalle oppgaven "Ytringsfrihetens grenser – krenke eller respektere religiøse følelser? Debatten i norske aviser fra 1. oktober 2005 til 31. mars 2006, og fra 1. januar til 31. mars 2010". Tittelen viser til et omstridt tema de siste årene: Hvordan skal man kritisere religion? Burde ytringsfrihetens grenser inkludere ekstreme ytringer som krenker religiøse følelser? Temaet springer ut av spenningen mellom sekulære og religiøse hensyn i liberalsekulære samfunn. Min hypotese er at det etter karikaturesaken fra 2005 til 2010, har blitt mindre legitimt å krenke religiøse følelser, fordi man vet det vil medføre sterke reksjoner. Det er allment kjent at man ikke burde krenke islam. Dersom en krenkende ytring fører til uønskede konsekvenser, har man seg selv å skyld.

Den ene siden av debatten har forsvart ytringsfriheten, og dens essensielle rolle i demokratiet. Hvorfor er det viktig å holde fast på at blasfemi og krenkelse skal være tillatt? I oppgaven vil jeg blant annet undersøke ytringsfrihetens ideal om å nærme seg sannheten i en diskusjon, og å gjøre rom for forskjellige tolkninger av sannheten. Jeg vil også drøfte blasfemiens og den provoserende ytringens plass i demokratiet.

Den andre siden av debatten har vektlagt sympati og forståelse for religiøse følelser fremfor ytringsfrihet. Jeg ønsker i oppgaven å utforske hvorfor religiøse følelser er så viktig å beskytte. Og under dette: Hvorfor står islam i en særstilling? Spørsmålet kan vanskelig besvares fullt ut uten å skrive flere masteroppgaver. Mitt fokus er imidlertid på muslimenes posisjon som minoritet i Vesten, da særlig i Norge, og hvordan de blir fremstilt som, eller fremstiller seg selv som, offer. Jeg problematiserer samtidig ekstremisters bruk av frykt som våpen. Som jeg skrev i kapittel 1.7, jobbes det for å kriminalisere kritikk av religion generelt, og av islam i særdeleshet, hvilket er hvorfor jeg har valgt nettopp denne problemstillingen.

Jeg vil i oppgaven først og fremst konsentrere meg om den norske debatten, med den internasjonale debatten som et bakteppe. Kapittel 1 fungerte som en innledning til problematikken. Der ble den internasjonale debatten etter Muhammed-karikaturenes publisering, og den norske debatten etter *Magazinets* gjenpublisering, introdusert. I kapittel 3 inkluderer jeg relevante teorier som først og fremst utdyper den internasjonale debatten om ytringsfrihet og religiøse følelser. Begreper jeg diskuterer er *kulturalisme* og *multikulturalisme*, blasfemi, søken etter sannhet, muslimenes forhold til sin guddom, forståelsen av respekt, toleranse og ytringskultur, samt relasjonen mellom

ord og handlinger. Begrepene forklares gjennom arbeider av blant andre Keenan Malik, Jens-Martin Eriksen og Fredrik Stjernfelt, Flemming Rose, Irshad Manji, Ronald Dworkin, Kjell Lars Berge, Talal Asad og Saba Mahmood.

I kapittel 5 foretar jeg en lengre artikkelanalyse. Her er jeg interessert i kronikker og kommentarer i norske aviser. Hvilke standpunkter og argumenter har vært viktig å belyse i den norske debatten? Har debatten vist en tolkning av at ytringsfriheten nå går ved krenkelse av religion? Hvordan fortøner argumentene og standpunktene seg i forhold til de fremsatt i den internasjonale debatten i kapittel 1 og 3? Disse spørsmålene behandles ved å sammenligne to perioder: fra 1. oktober 2005 til 31. mars 2006, karikaturenes publisering og de påfølgende reaksjonene, og fra 1. januar til 31. mars 2010, da Westergaard ble angrepet, og *Dagbladet* trykte en karikatur av Muhammed på forsiden. Analyse materialet består av 265 artikler fra fire aviser: *Aftenposten*, *Dagbladet*, *Klassekampen* og *Morgenbladet*. 33 av artiklene er valgt ut til en argumentasjons- og retorikkanalyse: 22 i første periode, 11 i andre periode.

Kapittel 4 forklarer min metode for analysen. Jeg baserer den på teorier fra henholdsvis Jan Svennevig, Margareth Sandvig og Wenche Vagle, og Jens E. Kjeldsen. I dette kapitlet forklarer jeg også valg av analyse materiale, samt beskrivelsen av kommentarsjangeren, basert blant annet på teorier fra Stein Sneve. I kapittel 6 sammenfatter jeg konklusjonene fra den norske debatten, sett i sammenheng med den internasjonale debatten, og trekker på bakgrunn av det min endelige konklusjon.

De ovenstående spørsmålene vil bli drøftet for å besvare hovedproblemstillingen:

- *Har utviklingen i karikaturesaken ført til at grensen for ytringsfrihet nå blir tolket som å gå ved krenkelse av religion?*

Underordnede spørsmål er:

1. Hvorfor anses det som viktig at blasfemi og krenkelse skal være tillatt?
2. Hvorfor er det viktig å beskytte religiøse følelser, og hvorfor står muslimers følelser i en særstilling?

3 Teori

3.1 Ytringsfrihetens prinsipper

I Ytringsfrihetkommisjonens innstilling fra 1999, forklares ytringsfriheten med tre prinsipper: *sannhetsprinsippet*, *autonomiprinsippet* og *demokratiprinsippet*. Førstnevnte baseres på at mennesket er feilbarlig. Ved forhold som inneholder en grad av fortolkning, er det derfor viktig å høre flere argumenter for å belyse flere sider av saken, og komme frem til det beste resultatet. Uten aktiv meningsbryting kan ikke eventuelt maktmisbruk, falske påstander og lignende bli avdekket. Det er ikke en endelig sannhet som er målet, men bedre innsikt i forholdene. Sannhetsprinsippet, eller prinsippet om den feilbarlige fornuft, er det viktigste argumentet for ytringsfrihet.

Videre er det viktig at de som deltar i den frie meningsbryting, er myndige, dannede individer, derav autonomiprinsippet. Kommisjonen stiller det norske samfunnets oppfatning av det myndige individet mellom den typisk amerikanske modellen der individet kommer forut for kollektivet, og den typisk europeiske modellen, der kollektivet har ansvar for å myndiggjøre individet. Det norske samfunnet legger til en viss grad til rette for dannelsen gjennom skolesystemet og den offentlige meningsutveksling, noe som gir individet en kilde til selv å gjøre seg opp sine meninger.

Endelig er betydningen av åpenhet for å kunne danne seg nødvendig kunnskap om samfunnets anliggender, understreket i demokratiprinsippet. Det betyr at offentlig informasjon må være tilgjengelig. Dessuten må makten være synlig, for at man skal kunne ha tillit til den, og det må være mulig å kritisere den. Her kommer mediene inn. Mediene anses både som arena for debatt og som maktgranskende aktør. En slik dobbeltrolle kan være problemfylt, og forutsetter at det myndige individ har en rolle som leser og kontrollør av mediene. Med disse tre prinsippene har individet mulighet for fri anskaffelse, fortolkning og utprøvelse av informasjon og meninger.¹¹⁷

Muhammed-karikaturene var en kommentar til den økende selvsensuren i Danmark. De var et forsvar av ytringsfrihetens rett til å kritisere makten. Med referanse til demokratiprinsippet over, var dette altså en satirisk illustrasjon på hvordan enkelte ekstremister forsøkte å kneble ytringsfriheten. Frykten for at islamister skulle ty til vold, gjorde at flere kunstnere og samfunnsaktører avstod fra å ytre seg kritisk om islam. I

artikkelen "Muhammeds ansigt", omtalt i kapittel 1.1, forklarer Rose hvordan selvsensur og frykt for å krenke kan føre til totalitære tilstander:

Der sker en intimidering af det offentlige rum. [...] Det er således ikke tilfældigt, at folk i totalitære samfund ryger i fængsel for at fortælle vittigheder eller afbilde diktatorer kritisk. Det sker som regel med henvisning til, at det krænker folkets følelser. I Danmark er det ikke kommet så vidt, men de anførte eksempler viser, at vi er på vej ind på en glidebane, hvor ingen kan forudsige, hvad selvcensuren vil ende med.¹¹⁸

I Justes leder, også omtalt i kapittel 1.1, den samme dagen, het det:

Verden over laves der satire på film, teater og i bøger, men ingen tillader sig at gjøre grin med islam. Det er, fordi en hoben imamer og mullaher, der føler sig berettiget til at tolke profetens ord, ikke tåler den fornærmelse, det er at blive genstand for intelligent satire.¹¹⁹

Publiseringen var med andre ord ment som en synliggjøring og latterliggjøring av den stadig økende makten som islamistene og frykten for dem, hadde i det danske samfunnet.

3.2 Fra *De Sataniske Vers* til Muhammed-karikaturene

Frykten for ekstremisters reaksjoner har sitt utspring i Rushdie-krisen. Salman Rushdie publiserte boken *The Satanic Verses* i september 1988. Han var allerede en høyt respektert forfatter etter utgivelsene *Midnight's Children* (i 1980) om det uavhengige India, og *Shame* (i 1983) om Pakistans historie. Rushdies bøker ble kjent for sin spesielt gode blanding av politikk, historie, mytologi og religion, og førstnevnte vant blant annet *The Booker of all Bookers*, den beste vinneren av Booker-prisen noensinne, i 1991. *The Satanic Verses* fortsatte i denne tradisjonen.¹²⁰ Den handlet tilsynelatende om fødselen av islam, men også om migrasjon og overgang, forklarte Rushdie.¹²¹

Keenan Malik tar i *From Fatwa to Jihad* for seg utgivelsen av *The Satanic Verses*, krisen som deretter oppstod, og hvordan saken har påvirket samfunnet de tjue årene som har passert etter dens utgivelse. Boken var kompleks, og krevde tolkning for å bli forstått. Likevel ble den umiddelbart forkastet som blasfemisk og svært krenkende ovenfor islam. Den ble bannlyst i flere land, som oftest uten engang å ha blitt lest, og det ble igangsatt sterke protester, hvor boken ble brent.

14. februar 1989 utstedte Ayatollah Khomeini en fatwa mot Rushdie, hvilket betydde at han, og alle som hadde hjulpet til med publikasjonen av boken, ble dømt til døden, en dom enhver troende muslim kunne iverksette. Det var en drastisk endring i saken, hvilket førte til at Rushdie måtte gå i dekning.¹²²

Med fatwaen gjorde Khomeini islamsk lov rådende utenfor Iran. Rushdie-saken gikk fra å være en britisk til en global sak. Det ble arrangert demonstrasjoner verden over mot den blasfemiske boken, og for muslimers krenkede religiøse følelser. Flere steder ble demonstrasjonene voldelige. I Tyrkia ble 37 mennesker drept i et drapsforsøk på Aziz Nesin, taleren for Rushdies bok, på feiringen av 1600-tallspoeten Pir Sultan Abdal. I Norge ble direktøren for det norske forlaget Aschehoug, William Nygaard, utsatt for et drapsforsøk utenfor hjemmet sitt 11. oktober 1993, fordi han skulle utgi boken. Oversettere av boken i andre land ble også drept.¹²³

Fatwaen var et politisk trekk fra Khomeini, som skulle styrke hans makt i Iran, og vinne muslimers støtte. Muslimer som følte seg maktesløse og undertrykte som en minoritet på nasjonal basis, stod nå styrket globalt. Ingen skulle kunne gjøre narr av deres religion – det som forenet dem.¹²⁴ Vestlige ledere ble skremt av raseriet som fulgte. Det var enighet om at Rushdie hadde rett til å trykke hva han ville, men også at muslimenes krav om respekt for deres følelser skulle etterkommes.

Flemming Rose understreker i *Tavshetens Tyranni* betydningen av å ha lov og mulighet til å fortelle sin egen historie. Et kjennetegn ved tyranniske styrever, er at man sensurerer, eller på annen måte hindrer, historier fra å bli fortalt. Rushdie hadde en historie, og sterke islamistiske krefter forsøkte å hindre ham fra å fortelle den. Det samme skjedde med Muhammed-karikaturene. Rose og tegnerne som deltok i tegnekonkurransen, hadde en historie å fortelle, og igjen forsøkte de samme kreftene å hindre deres budskap fra å bli fortalt.¹²⁵

Rushdie-saken og karikaturesaken var to hendelser i den globale historien om ytrings- og religionsfrihet versus krenkede, religiøse følelser. De er illustrasjoner på møtet mellom det sekulære Europa og den muslimske minoriteten. De viser også hvordan en liten, men farlig ekstremistisk del av minoriteten, krever å bli respektert gjennom frykt.

3.3 Kulturalisme og ekstremisme

Rushdie- og karikatarsaken er også visuelle tegn på hvordan globaliseringen har endret verden. Avstander utviskes og sletter betydningen av "her" og "der". Folk fra ulike steder, kulturer og folkeslag, med ulike verdier, grenser, og oppfatninger om hva som burde holdes hellig, og hva som kan krenkes, bor om hverandre. Enkelte hevder at visse kulturer kolliderer fullstendig, og vil aldri kunne gå overens. Dette er en ekstrem versjon av Samuel P. Huntingtons teori *Clash of the Civilizations* nevnt i kapittel 1.6.

Jens-Martin Eriksen og Frederik Stjernfelt forklarer i *Adskillelsens Politikk* problemet med et slikt *kulturalistisk* verdensbilde. Det fastlåste kulturbegrepet tvinger folk inn i identiteter, og hevder kulturen bestemmer et menneskes utvikling, noe som ikke stemmer overens med virkeligheten. Verken kulturer eller mennesker er statiske. Kulturen betyr noe, men ikke alt, og kan endres. Høyresidens kulturalisme kan omtales som nasjonalisme eller fascisme, der de enkelte nasjoner og stater står sentralt, mens venstresidens *multikulturalisme* bruker begreper som kulturer og folkeslag. I prinsippet går de to sidenes verdier ut på det samme, i det at de begge favoriserer fellesskapet og gruppen fremfor individet.¹²⁶

I multikulturalismen har den klassiske nasjonalstaten blitt erstattet av kulturer som lever side om side. Kulturene er fremdeles statiske og skal konserveres, og det er viktig å ta hensyn til hver enkelt kulturs særegenhet og behov, slik at alle skikker, praksiser og ideer bevares. For at kulturene skal komme fredelig overens å ødelegge særtrekkene, må man respektere deres følelser.¹²⁷

Kulturalisme og multikulturalisme splitter den borgerlige offentligheten opp i grupper, i stedet for å bestå av selvstendige, myndige individer. Man kan ytre seg fritt, men kun så lenge man ikke kommer i konflikt med de forskjellige gruppernes interesser. Et slikt syn tilsier at den muslimske minoriteten burde tas ekstra hensyn til i det vestlige samfunnet, og deres helligdommer, religiøse ritualer og følelser må respekteres.

Rose mener man i en slik verden enten kan ta hensyn til alle tabuer, hvilket medfører at man ytrer seg mindre, eller ikke ta hensyn til noen tabuer, og heller tolerere de ytringene som fremsettes. Han mener det er innlysende at sistnevnte vil fungere best, men etter Rushdie-saken er det førstnevnte som praktiseres.¹²⁸

Eriksen og Stjernfelt, Rose og Malik er enige om at konflikten ikke står mellom et høyrevridd og et venstrevridd syn, men mellom forskjellige kulturalistiske syn. Både de høyre- og venstreorienterte kulturalistene i Vesten og de muslimske islamistene, føres

av hverandre. Sidene hisser hverandre opp, blir mer og mer skeptisk og fiendtlig mot hverandre, men har i realiteten det samme determinerende, ufrie kulturalistiske synet. Dette er ekstremismens logikk.¹²⁹

Ronald Dworkin forklarer i forordet til boken *Extreme Speech and Democracy* hvorfor ekstremisme og ytringsfrihet går dårlig overens. Ytringsfrihetens fremste søken er å komme nærmere sannheten ved å utprøve alle argumenter i fri meningsutveksling. Problemet er at ekstremister mener de allerede *vet* sannheten, og de vil ikke gi opp sine trossystemer i møte med en frihet som søker å *nærme* seg sannheten.¹³⁰ Dette er noe av essensen i krisen. Det står mellom å søke sannheten, eventuelt hvilke sannheter som skal få mest plass i samfunnet. Det å fortelle en historie, kan også bety å fortelle en sannhet som truer andres historie.

Arne Ruth utdyper ekstremistenes logikk i sitt essay "Twenty Years On: The lessons of the fatwa against The Satanic Verses". Både i Rushdie- og karikaturesaken kom den til syne ved at ekstremister plukket ut det innholdet i ytringene som krenket mest, blåste det opp, og sørget slik for å forårsake mest mulig harme. Hva Rushdie, Rose og karikaturtegnerne egentlig mente med ytringene, samt konteksten de ble fremsatt i, ble fullstendig ekskludert. Som nevnt i kapittel 1.1, påpeker også Ruth at tegningene da fikk en helt annen verdi.¹³¹

Både Ruth og Malik konkluderer med at krisene var politiske. De handlet mer om hvem som skulle være talsmenn for muslimene, enn om selve innholdet i ytringene. Ekstremister utnytter slike situasjoner for alt det er verdt, derfor kan man ikke implementere deres krav om respekt.¹³²

En motsats til tilhengere av kulturalismen er tilhengere av *opplysningen*. Opplysningsidealet er basert på en sekulær tankegang, der demokratiet og de universelle menneskerettighetene står i sentrum. Individet er førsteprioritet, ikke gruppen. Det medfører at alle har de samme rettighetene, de samme krav om respekt, de samme muligheter til å ytre seg. Man fremhever at mennesket er feilbarlig, og man må i et slikt samfunn vise overbærenhet hva gjelder andres ytringer. Å kreve at andre avstår fra å krenke ut av respekt for ens egne religiøse følelser, er illegitimt.¹³³

Eriksen og Stjernfelt, Malik og Rose understreker at kulturen hører til det private og sivile samfunn, og er et dynamisk fenomen: den kan endres. Individet kan skifte kulturer og være en del av flere på samme tid, hvorav alle kan bidra til å forme dets

identitet. Religion har her ingen særstilling. Etter dette synet vil minoriteter blir behandlet likt og ha de samme rettighetene som resten av samfunnet.¹³⁴

Forfatterne mener samfunnet ikke går i retning av opplysning, men en økende grad av kulturalisme. 20 år etter Rushdie-saken, tar man mindre initiativ til å utfordre islamister, og kritisere deres demokratistridende praksiser. I stedet føyer man seg etter kravet om selvsensur for å ikke krenke følelser. Malik beskriver det som at man har "internalized the fatwa",¹³⁵ man har innlemmet fatwaen i den borgerlige offentligheten.

3.4 Blasfemi

Fatwaens internalisering har først og fremst skjedd gjennom å følge frykten som har oppstått etter de voldelige sammenstøtene, terrorangrepene, attentatene og mordforsøkene. Man må nå begrense seg ved kritikk av islamisters praksiser. Noen gjør dette ut av et genuint ønske om å at ikke muslimer generelt skal støttes eller føle ubehag på grunn av en ytring. Andre gjør det ut av frykt. Det fører i den alvorligste konsekvens til at islamkritikk stilner. Det vil også si at de som trosser frykten og selvsensuren, har seg selv å skylde for ytringens konsekvenser, noe som blir drøftet senere i kapitlet.

Det har blitt et skille mellom det å støtte ytringsfrihet, og å støtte "ytringsfrihet, men...".¹³⁶ Sistnevnte innebærer å forsvare frihetens prinsipper, men at hensynet til religiøse følelser kommer først. Religion er spesielt viktig for individet, og man kan ikke sette sin abstrakte ytringsfrihet foran virkelige følelser. Religion er ikke som politisk tilslutning, eller annen tilhørighet. Religion betyr noe annet for sekulære, liberale samfunn enn det gjør for de religiøse.

Talal Asad forklarer i *Is Critique Secular? Blasphemy, Injury and Free Speech* at sekulærliberale prinsipper bak ytringsfrihet og religionsfrihet ikke er nøytrale med tanke på religion og krenkelse. Sekularismen har røtter i kristendommen, hvilket gjør den partisk. Tradisjonen er heller ikke så fri som den proklamerer å være, men velger ut hvilke friheter som er viktige og ikke. Også ytringsfriheten har begrensninger, både når det gjelder eiendom og sømmelighet, eksempelvis barnepornografi. Begrensninger kan sies å handle om eiendom i form av å eie ens kropp og seksualitet. Asad mener religion burde innbefattes i disse begrensningene.¹³⁷

Han mener ikke blasfemi synes uholdbart fordi det er en begrensning i seg selv, men fordi selve det teologiske språket begrenser. Teologi forutsetter avhengighet til en

høyere makt. Sekularismen har imidlertid etablert det uavhengige individ, som ikke er bundet til noen irrasjonelle ideer og dogmer. Individet eier seg selv, sin tale, sin kropp, sin person, og kan gjøre hva det vil med det, så lenge det ikke yter vold på andres person. Dette er essensen av den liberale ideen om det frie mennesket.

I det liberale samfunnet er *forførelse* ansett som noe positivt, som en sentral gode for den friheten. Både velgeren, forbrukeren og det seksuelle vesen blir utsatt for forførelse. Asad mener at ved å appellere til det som ellers regnes som moralske synder – grådighet, forfengeligheit og så videre – blir økonomi og politikk opprettholdt. Man forfører individet til å godta et budskap. Dette impliserer en tvang, men fremstilles som at en selv tar valget, hvilket er en viktig del av individets frihet.¹³⁸

Blasfemi kan sees som en slik forførelse, men også som en voldelig handling, i det at man ødelegger religiøse tegn og rom som besitter makten til å avgjøre hva som regnes som sannhet. Blasfemi søker slik å gjøre rom for nye sannheter, men er ikke automatisk en ny begynnelse. Det kan også bli en besettelse som ikke åpner nye rom. Den utgjør da kun en voldelig praksis, som ikke representerer annet enn vold mot religionens sannhet.¹³⁹

Ideen om at sannhet er frihet, stammer fra kristendommen, forklarer Asad: "The truth [...] will set you free,"¹⁴⁰ som Jesus sa. Det ufrelste mennesket er det ufrie mennesket. Ytringsfrihet forløser mennesket, frelser det, setter det fri. Sannheten må fram, til tross for at mottakeren av ytringen anser den som blasfemisk og voldelig. Koblingen til kristendom har bidratt til å gjøre at ytringsfrihet er ansett som hellig, påstås det.

I islam er sannhet og frihet også positivt, men ikke så fast forbundet som i kristendom. Det finnes ingen tvang i islam, man kan gjøre som man vil med troen, men for samfunnet er det ikke det individets indre tanker som teller, men dets sosiale praksiser. Gjennom å ytre en tanke, endres dens karakter, den blir til offentlig tilgjengelige tegn, og er da ikke lenger ens egen. Man kan tenke hva man vil, men ikke forføre andre med en potensielt falsk overbevisning som utfordrer eller motsier den moralske orden. Forførelse i alle former er svært alvorlig i islam, fordi det indikerer tap av selvkontroll for individet.¹⁴¹

Asad hevder at karikaturstriden står mellom to stridende syn: Den ene mener at tro er privat, at forbud mot blasfemi er en trussel mot ytringsfriheten, og at det å krenke

religion er en søken etter ny sannhet. For muslimer er imidlertid blasfemi en voldelig handling som ødelegger et levende forhold med deres helligdom.¹⁴²

Både Asad og Saba Mahmood (bidragsyter i samme bok) vektlegger kulturalismens rigide identitetsfokus, i likhet med forfatterne over. Den liberalsekulære tradisjon mener religion forutsetter et valg, at den består av foranderlige ideer og prinsipper. Teorien baseres på at religiøs tro er spekulativ, i motsetning til rase og biologi, som er fastsatt. Tro har ikke samme gyldighet som etterprøvbare bevis. Religiøse følelser anses som mindre viktig enn abstrakte prinsipper som ytringsfrihet, hvilket medfører at muslimsk tro og praksis i liberalsekulære samfunn, taper.¹⁴³

Karikatursaken satte umiddelbart muslimene inn i en fastlåst identitet. Mahmood etterlyser ut fra det en undersøkelse av hva som gjør at en person relaterer seg til en identitet, eller et symbol. Det betyr ikke kun det å representere symbolet, men også å føle tilhørighet til det.¹⁴⁴ Man har lagt for lite vekt på hva slags skade karikaturene faktisk utgjorde for muslimer, slik Asad drøftet over. Ytringsfriheten er blind bak sin sterkt moralske idé og dens likegyldighet til blasfemi og religion, mener Mahmood.¹⁴⁵

Islam og kristendommen har avvikende tradisjoner hva gjelder ikonlesning. I sistnevnte er bilde og guddom separat. Koblingen mellom dem finnes internt i mennesket. Slik var også Muhammed-karikaturene ment å skulle leses, og muslimene ble presset til å innta denne posisjonen for å se at karikaturene ikke kunne gjøre noen virkelig skade. Et ikon er imidlertid ikke kun selve bildet, men alle assosiasjoner som hører med. Det kan være et helt tankesett som sier noe om verden rundt, og hvordan man skal oppføre seg i den. Dette er appliserbart til muslimenes forhold til Muhammed. Man følger profeten gjennom klesvalg, spisevaner, hvordan man omgås andre, med mer – med andre ord, gjennom å *etterligne* Profeten selv. Dette anses som en dyd: *Man inntar hans essens inn i seg selv.*¹⁴⁶

Det er altså et direkte lignelsesforhold mellom den religiøse og helligdommen. Mahmood trekker en parallell til Aristoteles begrep *schesis*,¹⁴⁷ hvordan en entitet relaterer seg til noe annet. Profeten er for muslimer ikke kun et separat tegn. Det finnes et levende forhold mellom den som tror og Profeten. Båndet oppstår gjennom egen vilje, og et ønske om nærhet. Blasfemi blir, etter dette synet, ikke ansett kun som noe rettslig, men som en voldelig handling som ryster det dype og intime båndet til Profeten, selve individets vesen. Derfor var karikaturene så uholdbare for muslimer.

3.5 Krenkelse av religion og *islamofobi*

Som nevnt har oppfatningen om at muslimers følelser må respekteres og beskyttes, vunnet fram i årene etter Rushdie-saken. I kapittel 1.7 ble OIC fremhevet som en av pådriverne for dette synet. Resolusjonen *Defamation of religion* er ment å motvirke *islamofobi*, det organisasjonen mener er en økende diskriminerende praksis på høyde med rasisme, men basert på religion i stedet for rase. Arbeidet har vært vellykket, og resolusjonen oppfordrer medlemslandene til å utarbeide lover som hindrer krenkelse av religion.

Både Rose og Eriksen og Stjernfelt henviser til menneskerettighetsjurist Ann Elizabeth Mayer, som har studert de islamske menneskerettighetene. Rettighetene ble vedtatt i 1990, og baserte seg på, men også avvek fra, de universelle menneskerettighetene, vedtatt i 1948. I sistnevnte er individets frihet i sentrum. Den trumfer i ethvert tilfelle gruppens frihet. De islamske rettighetene favoriserer motsatt gruppen og kulturen over individet, og er basis for OICs arbeid. Man promoterer der særbehandling av islam som bevaringsverdig kultur, hvilket benyttes for å undertrykke individet.¹⁴⁸

Synet gjenspeiles i *Defamation of religion*. Begrepet islamofobi er i seg selv et kulturalistisk begrep, som tilsier at islam er en avgrenset og beskyttelsesverdig kultur. Resolusjonens løsning er å beskytte kulturen ved å kriminalisere krenkende ytringer, hvilket igjen fører til at gruppens rettigheter kommer foran individet. Resolusjonen har blitt kritisert for å forsøke å kneble ytringsfriheten, slik at det i praksis blir umulig å kritisere islam.¹⁴⁹

Generalsekretær i OIC Ekmeleddin Ihsanoglu, uttrykte i et intervju med *Jyllands-Posten* at islamofobi er en ny type rasisme, til og med verre enn rasisme.¹⁵⁰ Rose understreker med Mayer at OICs arbeid er verdt å ta på alvor. De har inkorporert krenkelse av islam og islamofobibegrepet i FN-systemet, og sidestilt dets betydning med rasismebegrepet. Dette har blitt gjort ved å overbevise om at krenkelse av religion er en del av såkalte hatefulle uttringer. Det å ikke bli krenket for sin religion er på vei til å bli en del av de universelle menneskerettighetene.¹⁵¹

OIC benytter også argumentet om at muslimers situasjon i Vesten kan sammenlignes med jødernes situasjon i mellomkrigstiden. Rose påpeker imidlertid at muslimer som helhet nyter godt av rettigheter og goder i de vestlige samfunnene, mens jødene som gruppe ble drevet på flukt og praktisk diskriminert på svært mange måter.

Deres situasjon kan ikke sammenlignes uten å inkludere dette, mener han. Likevel kan det synes en sammenheng mellom frykten for å krenke muslimer, og hvordan man etter andre verdenskrig besluttet at minoriteter skulle behandles for å unngå at en slik situasjon skjedde igjen.¹⁵²

Det har blitt påpekt at politikken bak "Never again"¹⁵³ har medført særbehandling av minoriteter, noe som har skadet samfunnet. Man er så redd for å gjenta katastrofen fra andre verdenskrig, at man overkompenserer ved å gi særrettigheter. Kritikkk av muslimer kan lett oppfattes som islamofobi, og dermed kvier man seg for å fremsette en påstand. Rasimeparagrafen i de universelle menneskerettighetene har blitt kritisert for å være for vag, slik at rasimebegrepet og tilsvarende hatefulle ytringer blir vanskelig å definere.

Følelsen hat i seg selv er også dårlig beskrevet. Rose poengterer at hat kan være en berettiget følelse for eksempel mot avvikende praksiser som undertrykkelse av kvinner, vold mot homofile med videre. Kritikkk av slike praksiser kan sant nok inneholde en følelse av hat, men er det da en kriminell hatefull ytring? Hvor går grensen for en berettiget og en uberettiget hatefull ytring, og hvordan skal de reguleres? Hvem bestemmer hva som er en hatefull ytring?¹⁵⁴

Dette er meget sentrale spørsmål i debatten om ytringsfrihet og krenkelse av religion. Ved å kalle ytringer islamofobiske, anser man dem som man anser symptomer på en fobi: som del av et sykdomsbilde. Man hevder også at islamofobi er på lik linje som homofobi eller rasisme, men forskjellen er at en religion består av ideer og holdninger, mens raser og legninger ikke er selvvalgte trekk hos individet. Å sette ytringer i en slik bås er som nevnt over, svært effektivt for å stilne kritikkk av islam, noe særlig enkelte islamistiske praksiser har interesse av.¹⁵⁵

Irshad Manji var, sammen med Rushdie, blant forfatterne som signerte "The Manifesto of 12", nevnt i kapittel 1.2, mot autoritære regimer og for ytringsfriheten. Hun var også den eneste av de tolv som var en troende muslim, hvorav de andre elleve var ateister.¹⁵⁶ Hun siterer i *Allah, Liberty and Love* advokaten Yasmin Alibhai-Brown, som sier: "What Islamophobia does is it just becomes a convenient label, a fig leaf..."¹⁵⁷ Dette er en god metafor. Begrepet dekker over de ubehagelige sannhetene som kritikken avdekker, liksom den katolske kirke under barokken benyttet et fikenblad av gull for å skjule skulpturers ubehagelige, edlere deler.

Å opphøye islam slik, betyr å stille religion over andre livsanskuelser, som politiske overbevisninger med videre. Mahmood kritiserte tidligere i kapitlet Vestens insistering på at religion kan velges. Eriksen og Stjernfelt mener imidlertid religiøse personer fremstiller islam som noe ufravikelig, og ikke et bevisst valg: "som om det var en rase ... som om det eksisterte en *homo islamicus*".¹⁵⁸ Dette følger av kulturbegrepet som forutsetter at kulturen og identiteten er fastsatt, og ikke noe dynamisk, som man kan velge selv. Islam kan slik ikke kritiseres, fordi man tilhører rasen *homo islamicus*.

Dersom man benytter islamofobibegrepet, hengir man seg til ideen om at enkelte kulturer er verdig beskyttelse. Men islam kan, liksom andre måter å se og oppleve verden på, sies å være et valg. Mahmood illustrerte over hvordan det å være muslim ikke oppfattes som et valg, slik som sekulære ser et valg. Likevel kan man innvende at andre har fysisk meldt seg ut av islam, konvertert til andre religioner, blitt ateister eller lignende. Det er derimot ikke fysisk mulig å melde seg ut av en rase, eller konvertere til andre raser. Religion forutsetter dermed et bevisst valg. Å melde seg ut synes for mange vanskelig, kanskje utenkelig, men like fullt kan man si at det er mulig. Det er et sett av ideer man bekjenner seg til, og ideer kan endres – og kritiseres.¹⁵⁹

3.6 Følelser som argument – og makt

OICs arbeid er en illustrasjon på et tegn i tiden, og noe som står sentralt i karikaturesaken: følelser har blitt argumenter. Det er ikke kun de objektive argumentene som sier noe om et standpunkt, men selve følelsen standpunktet vekker. Malik referer til professor Olivier Roy. Han forklarer hvordan nye religioner legger en stadig større vekt på følelser fremfor kunnskap. De bruker sterke symboler for å knytte individer til seg, for eksempel hijab eller niqab i enkelte islamske retninger. Det følende individ er en sterk del av religionen. Med det føles blasfemi som en så sterk krenkelse, fordi det angår individene direkte.¹⁶⁰

På bakgrunn av dette, har man fremmet forslag om blasfemilover, fordi de beskytter religiøse individer mot en krenkelse som er så sterk at den angår deres innerste og mest personlige følelser, slik Asad og Mahmood viste. Det høres rimelig ut. Burde man ikke ta hensyn til folks følelser, når de føles så inderlig? Er det nødvendig å inkludere krenkelse i ytringsfriheten? Kan man ikke ytre kritikk uten å krenke?

Hovedargumentet er at krenkelse *er* kritikk – kritikk mot maktmisbruk. Filosofi- og jusprofessor Ronald Dworkin sier om satire:

Ridicule is a distinct kind of expression: its substance cannot be repackaged in a less offensive rhetorical form without expressing something very different from what was intended. That is why cartoons and other forms of ridicule have for centuries, even when illegal, been among the most important weapons of both noble and wicked political movements.¹⁶¹

I et demokrati må alle ha rett og mulighet til å ytre sine oppfatninger. Som nevnt over, kan meninger også være grunnet i hat, eller andre sterke følelser. Dersom alle har rett til å fremsette sine meninger, til å fortelle sin historie, må det også være mulighet for å fremsette krenkende ytringer, fordi, som Dworkin sier, vil slike ytringer miste sin opprinnelige mening og styrke om de omskrives til et mindre krenkende innhold.

Malik ser en parallell mellom tidligere tiders argumenter mot blasfemi, og dagens argumenter mot krenkende ytringer: "The argument against offensive speech is the modern secularized version of the old idea of blasphemy, reinventing the sacred for a godless age".¹⁶² I dagens sekulariserte samfunn, der religionen ikke har en like fremtredende plass, har man gjeninnført hensynet til det hellige, ved å argumentere imot krenkende ytringer. Makten ligger ikke lenger i den tradisjonelle nasjonen eller religionen, men i gruppen, i identiteten. I dagens samfunn er identitet Gud.¹⁶³

Rushdie illustrerer hvordan blasfemi nødvendigvis må benyttes for å kritisere maktmisbruk av religiøse personer eller institusjoner: "For the powerful and the corrupt [...] the word of God provides an impregnable cloak with which to surround their earthly rule. Those who wish to challenge earthly power inevitably have to blaspheme and give offence".¹⁶⁴ Man tar altså på seg det helliges rolle for å selv fremstå som hellig, og slik tilegne seg makt. Kritikken av denne makten vil dermed nødvendigvis anta blasfemisk form. Malik poengterer at de fleste religioner, inkludert islam, har oppstått gjennom blasfemi og annen autoritetskritikk. Helligdommer og makt har måttet bli kritisert for å gi plass til nye ideer.¹⁶⁵ Her ser man en parallell i Asads oppfatning om at blasfemi yter vold mot religiøse sannheter for å gjøre plass til nye.

3.7 Krenkelse og Mills skadeprinsipp

Både Malik og Rose henviser til John Stuart Mills teorier. Mill er en av ytringsfrihetens fedre, som mente det å krenke kunne være en positiv handling som fremmet forandring og fremgang i samfunnet. Hans såkalte *skadeprinsipp* går ut på at ytringsfriheten stopper der ytringer fører til direkte fysisk skade for noen. Det skal svært mye til før denne grensen er nådd, og å såre religiøse følelser er ikke innbefattet i direkte fysisk skade.¹⁶⁶ Blasfemisk satire og andre provoserende ytringer, er ifølge skadeprinsippet positive ytringer som skaper fremgang i samfunnet.

Lars Gule utdyper i *Islam og det moderne* poenget om at den provoserende ytringen, da særlig satiren, kan være positiv for samfunnet. Satiren kommenterer samfunnsaktuelle tema, og er gjerne brukt for å trekke maktmisbruk ut av skyggen. Den har også særlig blitt brukt som religionskritikk i Vesten, men i andre mer tradisjonelle samfunn, er slik kritikk ofte forbudt. Satirens hensikt er å illustrere stereotyper, på ironisk eller også sarkastisk vis. Den forvrenger og overdriver, for å få fram et humoristisk poeng.¹⁶⁷

Både muslimer og ikke-muslimer antok at Muhammed-karikaturene var ment å provosere utelukkende for å provosere. Provokasjon har imidlertid ofte et annet mål enn kun å krenke følelser. Gule utdyper:

Å provosere betyr også å utfordre og å uteske et standpunkt. Slike provokasjoner er helt nødvendige for å skape nytenkning, endring og utvikling [...] Rasende reaksjoner på slike provokasjoner har ført til stagnasjon i altfor mange kulturer altfor lenge. Utvilsomt ligger en av modernitetens største utfordringer overfor islam nettopp her.¹⁶⁸

Som Mill, er Gule altså enig i at denne formen for provosering fremmer utvikling og fremgang. Provokasjoner er selve kjernen av problemet, fordi det som for noen anses som kritikk med en humoristisk vri, anses av andre som voldelig blasfemi.

Asad og Mahmood uttrykte over at blasfemiske ytringer søker å ødelegge det muslimer oppfatter som en fysisk relasjon mellom dem og deres guddom. Mill skrev imidlertid om direkte fysisk vold, ikke oppfattet vold, derfor kan man si at skadeprinsippet ikke omfatter muslimenes oppfatning av blasfemi, men er ikke det urettferdig mot muslimer? Er deres følelse uvesentlig, eller mangler man noe i definisjonen av ytringsfrihetens skadeprinsipp? Eller er blasfemi noe positivt? Eventuelt et nødvendig onde, en voldshandling som må tillates for å skape fremgang i samfunnet?

Man må her også ta i betraktning hvem ytringen er ment å treffe, og hensikten bak ytringen. I en global verden, og i et pluralistisk samfunn, vil det alltid være noen som føler seg krenket. Det er umulig å unngå. Betyr det at man burde unnlate å ytre seg? Eller betyr det at den ytringen treffer burde ta seg mindre nær av ytringen?

I karikaturesaken har det blitt argumentert for at det dreier seg om et offer og en overgriper i ytringssituasjonen: Muslimene, særlig den muslimske minoriteten i Vesten, er ofre for vestlige medier, majoriteten, sitt bastante forhold til ytringsfriheten. OICs arbeid i FN er et god eksempel på det å fremstille muslimene som offeret, og islam som en kultur verdig beskyttelse. Muslimene blir hetset, forskjellsbehandlet og stigmatisert av den urettferdige, vestlige pressen, som fremstiller dem stereotypisk, hvilket i siste instans gir et negativt bilde av islam.

Det kan være sant i mange tilfeller, men hvem er det egentlig som innehar makt, og hva innebærer det å være et offer? Kan offeret også ha makt? Eriksen og Stjernfelt peker på noe av det samme som Malik gjorde over: i et pluralistisk samfunn er det vanskelig å identifisere maktinnehaverne, og om de misbruker sin makt. Dessuten kan makt vært situasjonsbetinget, og kan skifte.¹⁶⁹

Med andre ord finnes det makt overalt i samfunnet, i forskjellige former og kontekster. Hvordan vet man da hvem man skal kritisere, og hvem man skal beskytte? Det nærliggende svaret blir å debattere, å bruke ytringsfriheten til å kritisere det man mener er maktmisbruk. Det finnes makt også hos små grupper og minoriteter, for eksempel i sekter, i avvikende politiske grupperinger, som ny-nazisme, med videre. Man burde ikke behøve å stå innenfor slike kulturer for å kunne kritisere dem.¹⁷⁰

Pål Espen Kapelrud stiller i sin masteroppgave *Offerets Makt* en del interessante spørsmål: Hvorfor er det attraktivt å stille seg selv som offer? Har karikaturesaken vist en *offerkonkurrans*e, hvilket vil si at man konkurrerer om hvem som er offer og hvem som er overgriper?¹⁷¹ Kapelrud poengterer at offerets makt kjennetegnes ved at "Det passive og aktive tilsløres".¹⁷² Man vet ikke hvem som er offer, og hvem som er overgriper. Et slikt maktforhold er skjult, og det er vanskelig å se hvor mye makt posisjonene innehar. Han peker også på at man i vårt samfunn gjerne dyrker offeret, som "[...] blir helten, slik som martyren ble helgen i middelalderen".¹⁷³ Her ser man maktpotensialet som finnes i rollen som offer, og hvilken verdi samfunnet tillegger den.

Offerkonkurransen kan sies å bli muliggjort av fokuset på følelser. Alle og enhver kan hevde krenkelse, og man forsøker å overgå hverandre i det å være krenket. Samtidig

kritiserer man gjerne andres bruk av ytringsfrihet og følelse av å være krenket. Det fører til at man får et seksjonert samfunn, der alle kjemper om sin plass som offer, og den ene har det verre enn den andre. I tillegg begrenser man ytringsfriheten mer og mer for å gi rom for følelsene. Slike begrensninger er farlige. Det som er en uønsket ytring for noen, er en ønsket ytring for andre. Kriminalisering av ytringer vil derfor alltid være en krenkelse mot det å kunne ytre seg fritt.¹⁷⁴

Manji trekker en viktig grense: Det å være krenket, er ikke det samme som å bli diskriminert. Det å ha mulighet til å kritisere alt, det være seg minoritet eller majoritet, hvorvidt man står innenfor eller utenfor kulturen man kritiserer, kan innebære at noen blir krenket, men det trenger ikke implisere undertrykkelse eller islamofobi.¹⁷⁵

Hun understreker, som Malik, at følelse har blitt et argument. Selv om man tror man tenker, kan det ofte være en følelse, og jo mer man tar feil av følelse og tanke, desto vanskeligere blir det å komme ut av *krenkelseskulturen*: "'I feel offended" takes on the stature of a substantive argument, making actual substance irrelevant".¹⁷⁶ Løsningen er imidlertid ikke å punktere debatten ved å hengi seg til følelsen av å være krenket. Man burde bruke følelsen til å stille spørsmål, og utvide debatten. Det viktigste fokuset ligger på å bevare mangfoldet både av mennesker og ideer, på det å oppføre seg som globale borgere:

[...] diversity isn't simply about different skin colors and different religions. Diversity is also about different ideas. Different ideas will naturally offend different people. So offense is not a problem to be avoided at any price in the name of diversity. Offense *is* the price of honest diversity.¹⁷⁷

For å få et ærlig og fungerende mangfold, der utveksling av ideer er et gode, er man nødt til å ytre seg, og tørre å krenke. For å få en verdifull diskusjon, kan man ikke stoppe ved krenkelsen, man må reformulere den til videre spørsmål.

Manji oppfordrer alle globale borgere, både muslimer og ikke-muslimer, til å praktisere *moral courage*. Det innebærer at man handler ut fra *integritet* i stedet for *identitet*. Man må vite hva man står for, og ikke henfalle til relativisme, der man ikke egentlig står for noe, og der man har en unnskyldning til å bedrive menneskerettighetskrenkende praksiser.

3.8 Respekt og toleranse, høflighet og frykt

Asad, Mahmood og OIC representerer den siden av debatten som mener respekten for religiøse følelser må komme foran hensynet til ytringsfriheten. Men hva er respekt, og hva har man rett til å kreve respekt for? Respekt indikerer en støtte, en positiv følelse, eventuelt en frykt. Man kan derfor ikke kreve respekt for tankegods og praksiser. Man kan imidlertid kreve, så lenge det ikke strider mot lover og andres rettigheter, at man *tolererer* andres tanker og praksiser. Toleranse vil altså si at man er overbærende med det man ikke respekterer. Ytringsfriheten er sammen med toleranse viktig for et fungerende pluralistisk samfunn.¹⁷⁸

Forståelsen av respekt og toleranse har endret seg etter Rushdie-saken. Rose mener man nå beskytter offeret for ytringen, mens den som har ytret noe krenkende, blir bedt om la være å krenke. Man kan da i praksis i økende grad hevde krenkelse, og således kvitte seg med flere og flere ytringer. Den berømte frasen som er tilegnet Voltaire "Jeg er ikke enig i det du sier, men vil forsvare til døden din rett til å si det", har blitt omskrevet til: ""Jeg er uenig i det, du sier, og betrakter det som en krænkelse, så selv om du kanskje har ret til at si det, synes jeg, du skal tie stille"". ¹⁷⁹ Med andre ord betyr toleranse i dagens samfunn å tie stille.

Manji utdyper dette synet: ""Respect me" has come to mean "don't challenge me". But when we avoid asking each other pointed and searching questions ... we are treating one another ... as infants ... That's disrespect. That's also dishonest diversity". ¹⁸⁰ Manji mener at ved å stille et ærlig spørsmål, ved å invitere en person til diskusjon, om det er gjennom krenkelse eller andre former for ytringer, viser man den personen respekt, fordi man mener personen tåler å høre det man har å si. ¹⁸¹

Kjell Lars Berge, har en annen innfallsvinkel. Han spør:

Er det et forhold mellom ytringsfrihet og normene for hvordan man ytrer seg; de normene som vi med et samleuttrykk kan kalle "ytringsanstendighet"? [...] Hvordan skaper den som ytrer seg, en forståelse blant dem som forholder seg interessert til ytringen, som gjør at vedkommende blir engasjert og kanskje til og med endrer oppfatninger og vurderinger? ¹⁸²

Berge foreslår å finne tilbake til den tradisjonelle retorikkens lære, der det å ytre seg på en måte så flest mulig forstår og blir overbevist om ens budskap, står sentralt. Ytringsfrihetskommisjonen tok i sin innstilling for lite hensyn til dette punktet. Debatten

om ytringsfrihet tar heller ikke opp forholdet mellom ytringsfrihet og hvordan ytre seg overbevisende.¹⁸³

Dagens retorikk i mediene baserer seg på *journalismen*, som funderes i å *intimisere* saker, å fokusere på det personlige og intime fremfor selve argumentasjonen, for deretter å sette trekk opp mot hverandre i en konflikt. Slik får man mindre direkte saksorientert journalistikk, og mer person- og følelsesorientert journalistikk. Tonen i *journalismen* er gjerne enkel og lett tilgjengelig, slik at journalistene treffer et bredt publikum. Slik settes en ukomplisert og "sann" tale opp mot den elitistiske, kompliserte og "usanne" talen til politikere og representanter for eliten.¹⁸⁴

Berge problematiserer det at journalistene med sin populistiske journalisme står som forsvarere av ytringsfriheten. Det medfører et fokus på at "sann" tale er konfliktorientert, mens veltalenhet slik det beskrives i retorikken, blir behandlet med skepsis. Det blir lagt så mye vekt på harde fakta, at man overser den overbevisende talekunsten. I større og større grad betyr det å benytte sin ytringsfrihet at man uttrykker misnøye. Man burde i stedet uttale seg på grunnlag respekt for hverandre, slik at man fremmer forståelse for ens budskap. På den måten oppnår man en mest mulig saksorientert og verdifull diskusjon.¹⁸⁵

Kan dette appliseres på karikursaken? Har den moderne pressen blitt så opptatt av *journalismen* at man kun fokuserer på konflikten, og glemmer veltalenheten? Siden det er et problem at ytringsfrihetens grenser oppfattes ulikt, er det ikke bedre å benytte en tale der man har respekt for hvordan den andre vil motta budskapet, slik at man legger til rette for forståelse og overbevisning? Dersom man velger å ytre seg blasfemisk, slik at man krenker noen, vil man ikke ha større sjanse for å støte disse menneskene fra seg, i stedet for å fremme forståelse og dialog? Vil ikke dette også gi stagnering, heller enn fremgang?

Eriksen og Stjernfelt er enig med Berge i at det å beholde en ytringsanstendighet, eller en god tone, som de kaller det, er en forutsetning for det siviliserte samfunnet, og er meget viktig. Imidlertid er det ikke viktigere enn ytringsfriheten. Dersom man ikke har friheten til å tale, har man heller ikke friheten til å velge hvordan man skal tale.¹⁸⁶

Også Rose bekjenner seg til betydningen av den gode tonen, men det forutsetter at man selv har valgt den. Dersom man blir pålagt høflighet ut av frykt for voldelige represalier, er selvsensuren tvangsbasert og uønsket.¹⁸⁷ Malik mener problemet er at man ikke forsvare ytringsfriheten konsekvent. Hadde man gjort det, hadde ikke

ekstremistene hatt noe å demonstrere mot. Ved å internalisere fatwaen, og la være å krenke, har man gitt ekstremistene hold i sine argumenter: "The fear of giving offence has simply made it easier to take offence".¹⁸⁸ Det er nå lettere for ekstremister å stanse kritikk ved å hevde krenkelse, fordi man har latt seg skremme av deres krav om respekt.

3.9 Ord versus handling: Hvem har ansvaret?

Det har blitt en norm at man heller skal tie enn å krenke, fordi det påfører for mye smerte, og kan lede til voldelige reaksjoner der uskyldige kan bli skadd. Den som ytrer seg har delvis skylden for utfallet av ytringen, og det er derfor uansvarlig å ytre seg på en krenkende måte. Utviklingen medfører en årsakssammenheng mellom ord og handling. De som hører ordene, har ikke selv mulighet til å fortolke eller kontroll over hvordan de handler. Ordene fører direkte til handling, hvilket impliserer at den som ytrer seg krenkende, har opptrådt uansvarlig.

Blasfemilover og lover mot hatefulle ytringer skal beskytte individet mot den effekten ord kan ha. Rose mener forbindelsen mellom ord og handling ble særlig bekreftet etter andre verdenskrig. I nazi-Tyskland så man at "Onde ord fører til onde handlinger".¹⁸⁹ Rose mener motsatt man kunne forhindre Holocaust dersom flere hadde hatt lov til å ytre seg. Man hadde da hatt mulighet til å utfordre nazistenes holdninger og praksiser, ved å ytre seg kritisk mot dem.

Ideen om at ord fører til handling, fjerner et av leddene i kommunikasjonskjeden. Mottakeren av en ytring fortolker budskapet og gjør det til sitt eget. Dette er noe som forventes av voksne, menige mennesker, som har ansvar for egne handlinger. Når man fremsetter en ytring, kan man aldri vite hvordan mottakeren vil reagere. Verken Rushdie eller journalistene i *Jyllands-Posten* ønsket vold og tap av uskyldige liv. Ytringsfriheten gir makt både til den som ytrer seg og til den som mottar og fortolker ytringen. Mennesker er følende, tenkende vesen som tar egne valg og skiller mellom rett og galt.¹⁹⁰ Ved å ikke ta hensyn til hele kommunikasjonskjeden, til både avsenderen og mottakerens rolle, kan man, som Manji uttrykte over, si at man behandler folk som spedbarn.

Manji har referert til Maliks bruk av begrepene *capacity* og *attachment*,¹⁹¹ som på norsk kan oversettes til *kapasitet* og *forbindelse* eller *tilhørighet*. Det er her snakk om å se mennesker ikke etter hva de er forbundet med, hva eller hvor de tilhører, men etter

hvilken kapasitet de har. Dersom man ser mennesker slik, i stedet for å sette dem inn i en identitet, en kontekst, vil man se dem som myndige, selvstendige mennesker. Kapasitet indikerer noe dynamisk som kan endre natur, mens forbindelse eller tilhørighet er statisk, og uten mulighet for forandring.

Her kan man sammenligne med Asad og Mahmoods teorier. Det muslimske individet er knyttet til sin religion gjennom tilhørighet. Det eier ikke seg selv, men er gjennom et positivt bånd forbundet med sin guddom. Muslimens rolle, dens kapasitet, i det sosiale liv står i kraft av å være en religiøs person. Ord er regnet som farlige, da de forfører individene, og bryter opp samfunnsordenen. Her fører ordene til handling.

I sekulære samfunn fortøner det seg omvendt. Ord og handling er separate størrelser, på samme måte som at den som ytrer seg og den som mottar ytringen, er separate mennesker, hver med ansvar for egne handlinger. Fortolkning er en dynamisk handling som fordrer kapasitet. Her mener man at kun roboter kan reagere på ord med direkte handling uten fortolkning.¹⁹²

3.10 Oppsummering

Karikatursakens to motpoler kan sies å være de som vektlegger å uttale seg ut av respekt, og de som mener ytringsfriheten kommer foran alle andre hensyn. Muslimenes forhold til sin guddom føles som en direkte likhetsforbindelse, og denne relasjonen blir forstyrret når noen krenker deres profet. Når man skal benytte ytringsfriheten burde man gjøre det med en ytringsanstendighet, og heller søke å uttale seg på mest mulig hensiktsmessig og overbevisende måte. Slik oppnår man heller forståelse enn sinne.

Det andre standpunktet går ut på at man ikke alltid burde ytre seg krenkende, men at det *må være mulig* å gjøre det. Kravet om å ikke krenke, sprer en frykt om at det etter hvert vil bli umulig å fremsette slike ytringer, slik at det blir lettere å stilne religionskritikk. Det har blitt stilt spørsmål om hvorfor man tier. Er det fordi man respekterer motpartens følelser, eller fordi man frykter konsekvensene av ytringen? Hvis sistnevnte er tilfellet, er dette den ønskelige respekten man etterspør? Å få respekt gjennom frykt, er et trekk ytterliggående krefter bruker for å tilegne seg makt, og er en praksis man i et demokrati må jobbe imot. Det må være lov å fortelle sin historie.

4 Metode

I forrige kapittel utdypet jeg de to hovedstandpunktene som har vist seg i debatten om ytringsfrihetens grenser. I dette kapitlet vil jeg redegjøre for mitt utvalg av analysemateriale, forklare metoden jeg har valgt for analysen, samt gi en kort innføring i avissjangeren politisk kommentar. For å gjenta informasjonen i kapittel 2, vil analysens overordnede spørsmål være: Hvilke standpunkter og argumenter har vært viktig å belyse i den norske debatten? Har debatten vist en tolkning av at ytringsfriheten nå går ved krenkelse av religion? Hvordan fortøner argumentene og standpunktene seg i forhold til de fremsatt i den internasjonale debatten i kapittel 1 og 3?

4.1 Valg av perioder og aviser

Jeg har valgt å analysere debatten med utgangspunkt i to perioder. Den første starter 1. oktober 2005, da karikaturene ble trykt, og avsluttes 31. mars 2006, da debatten stilnet av. Februar samme år ble krisens toppunkt, da demonstrasjonene og debatten raste. Flesteparten av artiklene er hentet fra denne måneden.

Andre periode regnes fra 1. januar til 31. mars 2010, som startet med angrepet på Kurt Westergaard i hans hjem 1. januar. Angrepet gjorde at folk over hele verden reagerte med å stå opp for ytringsfriheten, og fordømme volden. 3. februar trykket *Dagbladet* en karikatur av Muhammed som gris på forsiden av avisen, for å illustrere den tilhørende saken om PSTs Facebook-side. Publikasjonen førte til store protester, blant annet en drosjestreik i Oslo natt til lørdag 6. Februar (se kapittel 1 for utfyllende informasjon om disse hendelsene). Debatten stilnet igjen av mot slutten av mars 2010.

Analysematerialet er hentet fra fire aviser: *Aftenposten*, *Dagbladet*, *Klassekampen* og *Morgenbladet*. Disse er valgt ut for å få bredde i materialet, i form av type avis og ideologisk plattform. *Aftenposten* ble grunnlagt i 1860, og fikk i 1880-årene et konservativt ståsted.¹⁹³ Den er i dag løssalgsavis, samt Norges største abonnementsavis. *Dagbladet* ble grunnlagt i 1869, og ble fra 1883-98 regnet som partiorgan for Venstre.¹⁹⁴ Avisen er landets nest største tabloid og løssalgsavis etter *VG*.

Klassekampen ble grunnlagt i 1969, og var frem til 1991 partiorgan for AKP (m-l). Avisen har et radikalt ståsted.¹⁹⁵ Den er regnet som en meningsbærende løssalgs- og abonnementsavis. *Morgenbladet* var Norges første dagsavis, grunnlagt 1819. Avisen var partiorgan for Høyre fra 1857-94. Fra 1988 regnet avisen seg som en liberalistisk

avis.¹⁹⁶ Den er en meningsbærende ukeavis. Alle avisene er i dag politisk uavhengige, og er ikke regnet som å tilhøre et spesielt politisk eller ideologisk ståsted, med unntak av *Klassekampen*, som fremdeles anses som å ha et radikalt syn. De øvrige tre avisene kan sies å ha et liberalt ståsted.

4.2 Valg av artikler

Artiklene inkludert i analysen er funnet på Retriever etter søkekriteriet "Ytringsfrihet* OR Muhammed* OR karikatur* OR tegning* OR krenkelse* OR religionskritikk*". I første periode ga søket 8056 treff, i andre periode 4105 treff. Treff på artikler per avis fordelt på de to periodene ga følgende treff: *Aftenposten* 1418/375, *Dagbladet* 775/222, *Klassekampen* 293/233, *Morgenbladet* 195/50. Dette er et meget stort antall artikler, til sammen 3570 artikler i de fire avisene. Av disse har jeg inkludert 265 politiske kommentarer omhandlende karikaturensaken: 188 artikler i første periode, og 77 i andre periode.

Det ble også skrevet om ytringsfrihet relatert til andre temaer. Jeg har fokusert kun på artikler som hovedsakelig omhandler karikaturene, og som tar for seg norske forhold, samt forklaringer på muslimenes raseri som stammer fra situasjonen i Midtøsten. Debatten utløste også tema som integreringen i Norge i forhold til innvandringsdebatten, og islam i seg selv. Dette er ikke inkludert. Enkelte utenlandske artikler har blitt oversatt og publisert i norske aviser, men her inkluderes kun artikler opprinnelig skrevet på norsk. Jeg har dessuten ekskludert artikler hovedsakelig viet kritikk av politikere og regjeringen, samt Islamsk Råd Norge. Fremskrittspartiet fikk økt oppslutning under krisen. Artikler om dette er ekskludert.

Kun artikler over 200 ord er inkludert, for å sikre meningsartikler med en viss oppbygning av argumentasjonen. For å få oversikt over analyse materialet har jeg brukt en kvantitativ tilnærming ved å sortere alle artiklene inn i kategorier. Alle de 265 artiklene er sortert i fem kategorier som dekker hovedfokus i debatten: "Bakenforliggende konflikter", "Fokus på ytringsfrihet", "Fokus på respekt for religiøse følelser" og "Blasfemiparagrafen". I andre periode faller sistnevnte kategori bort, da blasfemiparagrafen ble avskaffet i 2009 (se kapittel 1.6). Resultatet av kategoriseringen kan synes i tabellene inkludert i analysens delkonklusjoner i kapittel 5.2 og kapittel 5.4.

Med unntak av sjanger og antall ord i artikkelen, er det et kriterium at artikkelen må omhandle ytringsfrihetens grenser eller sakens bakenforliggende konflikter. Jeg kunne ekskludert sistnevnte, men mange av artiklene kan falle innunder flere kategorier, og jeg valgte derfor et mer helhetlig inntrykk. Poenget er ikke en streng inndeling, men en ryddig fremstilling av en omfattende debatt.

Av de 265 artiklene, 33 artikler er valgt ut til å representere den helhetlige debatten i en kvalitativ retorikk- og argumentasjonsanalyse (beskrevet senere i kapitlet): 22 fra første periode, 11 fra andre periode.

4.3 Sjanger: Kommenterende artikler

Analysen tar for seg kommenterende artikler. Sjangermessig er dette argumenterende tekster, eller opinionstekster. Med det menes at forfatteren argumenterer for eller imot en sak ut fra hans eller hennes egne oppfatninger. Artiklene er med andre ord skrevet for å overbevise leseren.¹⁹⁷

Kommenterende artikler (kronikker, kommentarer og debattinnlegg) skal gi mye informasjon, og skrives både av en egen aviskommentator, eller av en utenforstående person, som har kunnskap om tema.¹⁹⁸ I analysen er det for det meste professorer og andre akademikere, samt forfattere, samfunnsdebattanter og politikere som debatterer, i tillegg til avisenes egne kommentatorer.

Ledere er en underkategori av kommentaren, og skrives gjerne av avisens sjefsredaktør, men kan også skrives av en annen journalist i avisen. Artikkelen er skrevet ut fra en aktuell sak, og uttrykker ofte avisens mening. Dette gjør den til avisens viktigste artikkel.¹⁹⁹

Som nevnt i kapittel 3.1, er medienes viktigste samfunnsoppgave som den fjerde statsmakt, å fungere som både arena for debatt, og maktkritiserende instans. Stein Sneve mener i *Kommentarsjangeren* at kommentaren her spiller en essensiell rolle. I dagens mediehverdag der leseren blir bombardert med inntrykk, skal aviskommentaren rydde opp i informasjonskaoset. Den er en viktig del av avisens profil, og bidrar til at avisen kan bli "sett og hørt" blant andre medier. Med andre ord er den et lokkemiddel for å få folk til å kjøpe avisen.²⁰⁰ På bakgrunn av dette, er det interessant å undersøke hvordan avisene har behandlet karikaturesaken på kommentar plass. Hvilke likheter og forskjeller finnes i deknningen? Hvordan profilerer avisene sitt syn på saken?

4.4 Argumentasjonsanalyse

For å finne standpunkter og tilhørende argumenter i artiklene, har jeg benyttet kapitlet "Argumentasjonsanalyse" av Wenche Vagle i *Tilnærminger til tekst*.²⁰¹ Moderne argumentasjonsanalyse er hovedsakelig basert på Aristoteles tre teorier om den logiske teorien, den dialektiske teorien og den retoriske teorien. Teoriene tar utgangspunkt i at man baserer sine oppfatninger på allerede eksisterende kunnskaper og innsikter. Ved å argumentere og dele innsikter, kan man komme fram til ny kunnskap. Dette gjør man ved hjelp av *deduktive og induktive syllogismer*.

Ved deduktiv syllogisme oppgir man flere premisser, hvorpå konklusjonen følger logisk av disse. For eksempel: "Det nyfødte barnet ble kalt Ida. Alle barn som heter Ida er jenter. Det nyfødte barnet er en jente". Her trekker man en spesifikk konklusjon på bakgrunn av generelle premisser. Ved induktive syllogismer, oppgir man flere premisser som hver for seg er enkeltksemples, hvorpå man trekker en generell konklusjon: "Ida går med røde sko. Hennes mor og tante går også med røde sko. Jenter går med røde sko" (mine eksempler). Med andre ord: man generaliserer.

Ut fra Aristoteles' tre teorier, nevnt over, får man tre argumentstyper: demonstrative argumenter skal gi sikker kunnskap (logikken), dialektiske argumenter skal gi akseptable oppfatninger (dialektikken), og retoriske argumenter skal gi overbevisende oppfatninger (retorikken). Begge typer syllogismer kan benyttes i alle argumentstypene.²⁰²

Vagles analyseverktøy er derivert ut fra disse argumentasjonstypene, til en såkalt *pragma-dialektisk* modell: "'Pragma" henspiller på "pragmatisk" og viser at teorien tar utgangspunkt i språkhandlingsteori. "Dialektikk" signaliserer det dialektiske ved argumentasjonen, det vil si en utveksling av synspunkter mellom to parter [...]".²⁰³ Min analyse er delvis basert på Vagles argumentasjonsanalyse, delvis på Jens E. Kjeldsens retorikkanalyse hentet fra *Retorikk i vår tid*. Min analyse fokuserer både på argumentene og deres logikk, deres sammenheng med standpunktet, samt hvordan saken er lagt frem, altså om den fungerer overbevisende eller ikke. Med det trekker jeg inn alle Aristoteles' tre teorier.

Argumentasjonsanalysen i seg selv er normativ, og går ut på å finne ut om argumentasjonen er god eller dårlig. En slik evaluering baseres på forhåndsbestemte regler for *kritisk diskusjon*, som defineres som: "[...] en meningsutveksling mellom sender og mottaker som er basert på kritisk fornuft. Den kritiske diskusjonen er [...] et

forbilde, der alle reglene er fulgt – og resulterer i en løsning på konflikten”.²⁰⁴ Basis for analysen er altså et sett regler for den ideelle diskusjon.

Argumentasjonsanalyse *rekonstruerer* tekster med basis i den ideelle diskusjonen. Å rekonstruere betyr å benytte enkelte regler, som å stryke ut overflødig informasjon, skrive om uklare formuleringer, legge til manglende informasjon med videre. Slik finner man standpunktet og argumentene, og hvordan disse står i forhold til hverandre. Man gjør med andre ord det implisitte i teksten eksplisitt. Blant annet synliggjøres logikken bak argumentene, og belyser deres gyldighet og holdbarhet.²⁰⁵ Denne rekonstruksjonen er del av min metode.

Vagle peker på at en diskusjon består av fire bestanddeler: *kilden, budskapet, mediet og mottakeren*. I min analyse benytter jeg begrepene slik:

1. Kilden: Med kilde menes personen eller institusjonen som sender ut et budskap. Jeg gir for hver artikkel som er analysert, en kort beskrivelse av hvem forfatteren er, for eksempel yrke, eller hva man er kjent for. Dette er også kalt *innledende etos*, og blir beskrevet i kapittel 4.3.
2. Budskapet: Forfatterens standpunkt og appell, samt argumentene knyttet til det, utgjør selve budskapet i teksten. Som nevnt er argumentasjonsanalysens hensikt i min oppgave å sortere ut standpunkter og argumenter. Dette kan også regnes til det retoriske virkemidlet *logos*, forklart i kapittel 4.3.
3. Mediet: I denne oppgaven er mediet som blir analysert *avis*. Mer konkret er sjangeren politisk kommentar eller kronikk, beskrevet over.
4. Mottakeren: Vagle nevner at enhver tekst kan påvirke forskjellige mottakere ulikt, avhengig av kjønn, geografisk område, kjennskap til emnet med videre. I min oppgave er det viktig å si noe om hvem forfatteren forsøker å overbevise. Mottakeren er ikke alltid eksplisitt beskrevet, men man kan ut ofte ane en tiltenkt mottaker.²⁰⁶

Jeg har tatt utgangspunkt i disse fire punktene som et overordnet skjema for analysen. Etter å ha plassert kilden, har jeg sett på budskapet, særlig argumentets sammensetning og logikk. Premisser og konklusjon skilles ut, for å finne ut om konklusjonen følger logisk av premissene (se forklaringen av syllogismer over). Det finnes imidlertid sjelden argumenter der premissene og konklusjonen er eksplisitte. Ofte uttrykkes kun

konklusjonen, og premissene er underforstått. Dette er det retoriske argumentet og kalles et *retorisk enthymem*,²⁰⁷ og blir forklart nærmere i kapittel 4.5. Jeg vektlegger særlig slike argumenter. De sammenpakker gjerne viktig informasjon, som sier mye om argumentene fremsatt i karikaturesaken, og er effektive overtalelsesmidler.

Dernest har jeg tatt for meg tekstens bruk av argumentasjonsskjemaer. Jens E. Kjeldsen refererer i *Retorikk i vår tid* til begrepet *topos*, som er hentet fra Aristoteles. Begrepet brukes om et ikke-fysisk sted man møter hverandre i en diskusjon. Det kan være mentale kart (strukturelle *topoi*), grunnleggende argumenter (formale *topoi*) eller faste uttrykk og tenkemåter (innholdsmessige *topoi*).²⁰⁸ Vagle kaller argumentasjonsskjema for en abstraksjon av slike *topoi*, og beskriver dem som en relasjon mellom standpunkt og argument. Det finnes tre skjemaer:

1. Symptomatisk skjema: Innholdet i argumentet er et symptom på innholdet i standpunktet. Noe er på en spesifikk måte, ergo følger det at standpunktet også er tilfellet, X er typisk for Y.
2. Analogisk skjema: Det finnes en likhetsrelasjon mellom argumentet og standpunktet, X er lik som Y.
3. Instrumentelt skjema: Det er en kausalitetsrelasjon mellom argumentet og standpunktet, X fører til Y.²⁰⁹

Skjemaene sier altså noe om hvor man henter argumentasjonen fra, og hvordan man relaterer dem til standpunktet. Dette er viktig for å få et helhetlig inntrykk av kildens argumentasjon, og logikken bak denne. Etter å ha bestemt kilde og budskap, gjenstår medium og mottaker. Jeg har nevnt en tiltenkt mottaker for hver artikkel.

Vagle lister også opp en rekke argumentasjonsfeil en sender eller mottaker kan begå i en kritisk diskusjon. Særlig relevant for tekstene jeg har analysert, er å spille på følelser, å slutte fra virkning til årsak, argumentasjon fra autoritet eller *ad populum* (ut fra hva flertallet mener), overilet generalisering, og tvetydighet.²¹⁰ Slike argumentasjonsfeil vil jeg imidlertid kun antyde, da mitt overordnede mål ikke er å bedømme om en argumentasjon er god eller dårlig, men å finne så mye informasjon som mulig om debatten.

4.5 Mer om retorikk

Første del av analysen består altså i å sortere ut argumenter og standpunkt, og se på deres innbyrdes relasjon. Deretter har jeg sett på hvordan artikkelforfatterne forsøker å overbevise om sitt budskap ved bruk av retoriske virkemidler. Kjeldsen anser retorisk kommunikasjon som kommunikasjon der avsenderen forsøker å få respons fra en tilhører. Ved hjelp av troverdighet, argumentasjon og en bevegende presentasjon, fremfører avsenderen retorisk kommunikasjon.²¹¹ Overbevisning skjer gjennom bruk av de retoriske virkemidlene, *etos*, *logos* og *patos*, for å få en respons fra leseren.

Kjeldsen definerer etos som: "oppfatningen av en persons karakter (dyd), kompetanse (forstandighet) og velvilje overfor tilhørerne".²¹² Taleren må oppfattes som troverdig, for at budskapet skal synes troverdig. Det dreier seg om autentisitet, hvilket betyr å *være* sann, eller *framstå* som sann, ikke nødvendigvis å snakke sant.²¹³ Etos er med andre ord basert på følelser.

Etos forandrer seg etter situasjonen. En taler har *innledende* etos (nevnt under punktet *kilde* i kapittel 4.2) før han eller hun begynner å snakke, altså det bildet taleren representerer forut for talen. Mens man taler har man *avledet* etos. Det avhenger blant annet av hvordan talen fremføres, om man er troverdig og om man har god kompetanse. Når talen er over, står man igjen med *endelig* etos.²¹⁴ I min analyse fokuserer jeg på innledende etos, og om denne eventuelt avviker fra endelig etos.

Logos kan sees som selve argumentasjonen (beskrevet under punktet *budskap* i kapittel 4.2). Her presenterer og forklarer man saken, og benytter argumenter for å vise at standpunktet er sant, eller synes sant. Det retoriske argumentet, entymemet, skiller seg fra andre argumenter ved at det ikke baseres på sanne premisser, men sannsynlige premisser. Premissene utelates gjerne, og man står igjen med konklusjonen, hvilket gjør at mottakeren selv må delta i argumentasjonen og fullføre argumentet. Dette er med på å forsterke overtaleelsesprosessen.²¹⁵ Logikken må synes gjennomført og overbevisende. Eksempler er statistikk, historiske fakta, direkte eksempler fra samtiden, og annen oppbyggende kunnskap. Logos appellerer følgelig til mottakerens rasjonalitet og logikk.

Patos appellerer som etos, til mottakerens følelser. Her setter man mottakeren i en følelsesmessig stemning, som gjør at han eller hun aksepterer budskapet. Ladde ord, *troper* og *figurer* er regnet som patosvirkemidler. En trope er et ord eller en frase som brukes i stedet for noe annet, for eksempel en metafor eller ironi. I figuren er flere ord, eller hele uttrykk erstattet.²¹⁶

I retorikken er *nærvær* et nøkkelbegrep. Gjennom logos overbeviser taleren om at budskapet er sant og logisk, gjennom etos skapes troverdighet og velvilje, men det er ikke før han eller hun skaper et nærvær til budskapet gjennom patos, at man kan fremskynde handling. Leseren må føle at saken angår ham eller henne. Det kan gjøres for eksempel gjennom en personlig henvendelsesform, eller ved å benytte språklige bilder og assosiasjoner som leseren føler tilhørighet til.²¹⁷ Patosbruken må imidlertid modifieres, da det i den politiske kommentaren kan synes kunstig med for mye fokus på følelsesdimensjonen.²¹⁸ En god tale eller tekst er en tekst som klarer å balansere mellom de tre bevismidlene, slik at avsenderen kommer ut som en troverdig person, og tilhøreren er overbevist om budskapet. Det betyr at ingen av de tre midlene kan stjele for mye fokus.²¹⁹

4.6 Begrensninger i metodeopplegget

Uthenting av analysemateriale vil naturligvis bli preget av en viss grad av subjektivitet. Som nevnt, kan flere artikler plasseres i flere enn én kategori. Dermed kan funnene vedrørende hvor mye som er skrevet om hver enkelt tema, variere noe. Jeg mener likevel jeg har synliggjort argumentene på en måte som fremhever at det helhetlige bildet, hvilket var min hensikt. Kategoriseringen er, som nevnt, en hjelp til å få oversikt i det store analyse materialet.

En annen begrensning er at analyse materialet kan sies å være for stort. Å analysere 265 artikler, hvorav 33 artikler av dem grundig, har vært en utfordring. Jeg har ønsket å inkludere flere artikler for å enda bedre belyse argumentasjonen i debatten, men av plassmangel har dette ikke vært mulig. På den annen side, er artiklene jeg har inkludert, de som passer best til å representere helheten, hvilket sikrer at argumentene inkludert i analysen ikke synes overflødige eller gjentakende.

For det tredje finnes sannsynligvis artikler som kunne blitt inkludert eller ekskludert, for eksempel relatert til innvandringsdebatten i Norge. Her har det til tider vært vanskelig å bestemme hva som skulle sorteres ut, da grensene mellom å diskutere krenkelse av følelser, og muslimenes integrering i samfunnet, er flytende. Jeg har imidlertid gått gjennom hele materialet tre ganger for å sikre at mitt utvalg er forsvarlig ut fra kriteriene over.

5 Analyse av debatten om Muhammed-karikaturene

Analysen er strukturert etter perioder og kategorier, med påfølgende delkonklusjoner etter hver av de to periodene. Der vil jeg summere likheter og forskjeller i tematikk, standpunkt og argumenter, samt retorikk, både innbyrdes i avisene og generelt i debatten. Andre delkonklusjon vil også sammenligne de to periodene.

5.1 Første periode, 1. oktober 2005 til 31. mars 2006

5.1.1 Fokus på bakenforliggende konflikter

I første periode nevnes særlig følgende bakenforliggende konflikter: den politiske situasjonen i Midtøsten: områdets historie og mangelen på menneskerettigheter, samt Vestens innblanding. Samuel P. Huntingtons sivilisasjonskonfliktsteori (nevnt i kapittel 1), om en krig mellom kulturer, da særlig Vesten mot islam, blir også diskutert. Den hyppigst omtalte løsningen på krisen er dialog mellom partene, samt bedre forståelse for muslimenes side av saken.

I denne perioden har jeg konsentrert meg om følgende artikler: "Dialogens fallitt" av Harald Stanghelle og "Konflikt mellom sivilisasjoner" av Geir Lundestad (*Aftenposten*), "Global rekyl" av Atle Midttun og "Om å håne profeter" av Erik Bakken Olafsen (*Dagbladet*), "Innrammede tegninger" av Peter M. Johansen og "Flaggbrenning og maskulinitet" av Hannah Helseth (*Klassekampen*), og "Beatles, bin Laden og Muhammed" av Truls Wyller (*Morgenbladet*).

Aftenposten

"Dialogens fallitt?" – Dialogens muligheter og begrensninger

I artikkelen "Dialogens fallitt?" argumenterer Harald Stanghelle for at man må se på tilstanden i Midtøsten for å forstå muslimenes posisjon.²²⁰ En stor del av den muslimske verden er frustrert på grunn av korrupte regimer, vanskelige liv og behandlingen fra Vesten. Når religionen, det eneste gjenlevende holdepunktet, hånes, blir reaksjonene voldsomme.

Krisen kan sees som en *lynaveleder* for all frustrasjon som har blitt holdt tilbake. Etter den kalde krigens slutt, har anti-vestlige holdninger økt i muslimske land, mens

frykten for "de andre" har blitt overveldende i Vesten. Dette er bakgrunn for konfrontasjon og sammenstøt. Krisen gagnar de som ønsker konflikt, og saken blir ofte malt sorthvit.

For å føre en ærlig dialog må man også være klar over dens grense mot konfrontasjonen. Enkelte parter har så stor avstand mellom seg at de ikke kan komme til enighet. Stanghelle ser de forskjellige oppfatningene av ytringsfrihet, og det Vesten mener er universelle menneskerettigheter, som slike kontraster. Karikaturkrisen har synliggjort dialogens begrensninger, men i det minste kan dialog bidra til å vise nyanser ved partene, og gjøre at man lærer noe av hverandre.

Stanghelle har etos som erfaren og anerkjent politisk journalist. Han var med på å bygge opp den uavhengige politiske journalistikken i Norge, og er en av landets mest kjente journalister og kommentatorer. Fra 2000 har han vært politisk redaktør i *Aftenposten*.²²¹ Artikkelen får tyngde i kraft av å være skrevet av avisens fremste, og muligens landets mest kjente, politiske kommentator. Stanghelle gir en summering av krisens siste hendelser i innledningen, hvilket fører leseren inn i artikkelens argumentasjon. Han kan med det sies å henvende seg til hele avisens lesergruppe.

Artikkelen tar sikte på å kommentere hva som gjør karikaturkrisen så komplisert. For å illustrere argumentasjonen, nevner Stanghelle eksempler som tilstanden i Midtøsten, samt hvordan Danmark og Norge har håndtert dialog forskjellig, og utfallene det har gitt. Saken er imidlertid også fundert på konfrontasjon, og sakens polariserte natur illustreres med den somalisk-nederlandske forfatteren og politikeren Ayan Hirsi Ali. Hun viser verden i kontraster der religion stilles på en side, og det frie mennesket på den andre. Slike sorthvite skildringer er med på å polarisere krisen. Stanghelles slutninger er basert på troverdige kausalsammenhenger, og fremstår overbevisende.

Han benytter flere troper, for eksempel metafor: "Det finnes motsetninger som ikke lar seg skjule i en slags velviljens tåkehav". Virkemidlene bidrar til å gjøre teksten levende og visuell, og uthever det essensielle i argumentasjonen, men siden de er så flittig brukt, kan de også gjøre at argumentasjonen synes mindre klar. Teksten kan sies å ha en pessimistisk tone, ved at Stanghelle flittig bruker minusord. Tonen forsterker konklusjonen om at han ikke ser noen tilfredsstillende løsning på krisen.

”Konflikt mellom sivilisasjoner” – Det sekulariserte Vesten mot fundamentalistisk islam

Geir Lundestad hevder i ”Konflikt mellom sivilisasjoner” at man må erkjenne at det finnes en sivilisasjonskonflikt, særlig mellom det sekulariserte Vest-Europa og fundamentalistisk islam, før man kan fokusere på å bygge broer.²²² Han baserer sine ideer på Samuel P. Huntingtons tese nevnt i kapittel 1.6. Her hevdes det at flere konflikter i verden er fundert på kollisjon mellom sivilisasjoner, som særlig involverer religion, eksempelvis konflikten mellom Kosovo og Bosnia, samt konfliktene i Midtøsten.

Lundestad argumenterer for at globaliseringen har banet vei for et større fokus på røtter og identitet, hvilket kan være en årsak til den økende religiøse fundamentalismen innen flere religioner. I Europa blir man mer og mer sekulariserte, mens demokratisk inspirasjon i de arabiske landene har gitt økt innflytelse til fundamentalistisk islam. Dette er en grunnleggende faktor i konflikten mellom de to sivilisasjonene, og må medregnes når man skal bygge broer mellom dem.

Lundestads etos står i kraft av hans kjente stilling som direktør ved Nobelinstituttet og sekretær i Nobelkomiteen, som han har vært siden 1990. Han er opprinnelig professor i amerikansk kulturkunnskap ved Universitetet i Tromsø.²²³ Huntingtons tese har, som nevnt i kapittel 1 og 3, blitt kritisert for å være forenklende og konfliktfremmende. Å si seg enig med en slik tese, kan derfor kollidere med Lundestads etos som en person som bedriver fredsarbeid. Han henvender seg i artikkelen til de som allerede har kjennskap til Huntington, altså til de som har fulgt debatten.

Argumentasjonen tar sikte på å bevise at Huntington dessverre fikk mer rett enn man opprinnelig ønsket å tro. Teoriene illustreres med å vise til flere konflikter i verden, som kan skyldes sivilisasjonskonflikter bunnet i religion. Med en slik symptomal sammenheng synes logikken overbevisende. Lundestad medgir samtidig at kritikken mot Huntington for det meste var riktig, fordi én enkelt teori ikke kan forklare så kompliserte konflikter, noe Huntington også selv har innrømmet. Tross det må man se at teorien er viktig, og ikke henge seg for mye opp i detaljer.

Han fokuserer for det meste på logosdimensjonen for å overbevise om Huntingtons budskap, og supplerer lite med patosrelaterte virkemidler. Det henvendes imidlertid til et tenkt fellesskap, et ”vi”, som deler hans skepsis: ”Vi er mange som er blitt skremt i kraften av det vi har sett”. Denne henvendelsesformen kan gi patos i form av fellesskapsfølelse, men samtidig refereres det ikke klart til hvem fellesskapet inkluderer. Hvem er ”vi”-et Lundestad henvender seg til?

Dagbladet

”Global rekyl” – Globaliseringens tilbakevirkende effekter

Atle Midttun innleder sin kronikk ”Global rekyl” med å forklare Vestens økonomiske og politiske interesser i Midtøsten: Verdens Handelsorganisasjon og Verdensbanken har frontet markedsøkonomien globalt, og vestlige firmaer har etablert seg i andre land for å benytte seg av bedre og billigere produksjonsvilkår.²²⁴ Slik har Vesten spredt sine verdier og interesser, men kun på egne premisser og på andre lands bekostning.

Den urettferdige behandlingen av produksjonslandene, har forårsaket sinne og frustrasjon, for eksempel i form av reaksjonene på Muhammed-karikaturene, samt krav fra landene om å få komme inn på vestlige markeder. Reaksjonene er eksempler på det Midttun kaller en *global rekyl* – globaliseringens tilbakevirkende effekter.

Vesten har imidlertid også formidlet positive verdier som menneskerettigheter og demokrati, og har begynt å gi produksjonslandene større friheter og bedre vilkår. Ett eksempel er at klesvarebransjen har inngått avtaler uten barnearbeid, og med bedre arbeidsforhold. Løsningen er at de vestlige landene må fortsette i den retningen: gå i verdidialog med produksjonslandene, samt fremme og følge menneskerettighetene.

Midttuns innledende etos kommer fra hans ekspertposisjon som professor i økonomisk organisering ved Handelshøyskolen BI.²²⁵ Han forklarer temaets komplekse bakgrunn så grundig at man kan fordype seg i problematikken, og krever få forkunnskaper. Hans tiltenkte mottaker kan med det tenkes å være enhver leser av *Dagbladet*.

For å overbevise om sin sak nevner Midttun en rekke konkrete eksempler på globalisering, hvilket forankrer argumentasjonen i en symptomal faktaramme, og gjør at artikkelen synes solid og overbevisende. Han skriver også med et gjennomgående informativt og nøytralt språk, og ser på både negative og positive faktorer ved Vestens innblanding i Midtøsten, hvilket gjør argumentasjonen balansert. I sum synes både han selv og argumentasjonen troverdig.

Han bruker svært få patosgrep. Tonen er saklig og balansert, med få verdiladde ord. Han viser imidlertid sin oppfatning av Vesten ved hjelp av ironi: ”Dersom vestlige selskap heroisk avskaffer barnearbeid ved å si opp kontrakter med sine leverandører, kan de i stedet ha stimulert til barneprostitusjon når barnarbeiderne blir satt på gata”. Vesten omtales som den heroiske verdenshjelperen, men som ved å være for

heltemodig, kan gjøre mer skade enn godt. Språkbruken er med på å forsterke poenget om at Vesten er årsaken til, men også løsningen på, konfliktene.

”Om å håne profeter” – Religiøse må krenkes mer for å tilvendes det moderne samfunn

Erik Bakken Olafsen fokuserer i ”Om å håne profeter” på selve krenkelsen karikaturene representerte.²²⁶ Artikkelen innledes med en referanse til *Jyllands-postens* kommentator, Anders Raahauge. Raahauge mener muslimenes raseri over karikaturene stammer fra at Muhammed var en stolt seiersherre, og hans ære er derfor ukrenkelig. Kristne har større toleranse for krenkelser, fordi Jesus selv ble ydmyket og krenket.

Bakken Olafsen motbeviser denne teorien ved å referere til en protest i 1998 i Uppsala, som lignet protestene i karikaturesaken. Den ble imidlertid utført av syrianske kristne, da domkirken stilte ut en blasfemisk fremstilling av Jesus. Den kristne gruppen hadde, i likhet med mange muslimer, ikke vært gjennom opplysningstiden, og forstod ikke fullstendig det moderne samfunnet. Her finnes så mange krenkelser at det er umulig å reagere på alle. Man går gjennom en *fornumningsprosess*, der man etter hvert blir *positivt apatisk*: man bryr seg ikke lenger om krenkelsene. I Uppsala var det eksempelvis ingen sekulære kristne som reagerte på utstillingen. Bakken Olafsen oppfordrer derfor til å krenke *mer*, slik at man tilvendes og overser, krenkelser.

Erik Bakken Olafsen er et pseudonym for Erik Foymland, som er forfatter av bøkene *Turist* (2007) og *Koranoid* (2005), og som selv har studert i Iran.²²⁷ Han gir lite bakgrunnsinformasjon om temaene som omtales, noe som forventer en kjennskap til tematikken. Med det henvender Bakken Olafsen seg til deltakerne i debatten.

Han gir troverdighet til standpunktet gjennom først å bevise Raahauges teori ugyldig, for deretter å utdype sin egen teori som et bedre alternativ. Han gir symptomer på teorien gjennom de syrianske kristne, samt såkalte Born Again Christians i USA, som reagerte på lignende måte da kunstverket *Piss Christ* av Andres Cerrano ble utstilt. Argumentene begrunnes med dette på en overbevisende måte.

Poengene i artikkelen innledes gjerne med retoriske spørsmål: ”Dette høres umiddelbart logisk ... Men har Raahauge rett? ... jeg mener bestemt at deres reaksjonsmønster ... snarere skyldes en immuniseringsprosess”. Struktureringen setter leseren direkte inn i tekstens tematikk, og er en effektiv måte for forfatteren både å fremsette argumentene, og å lede leseren dit han vil.

Bakken Olafsen benytter enkelte steder ironi: "Nå som islam begynner å bli relativt utbredt i Europa, er det også naturlig at islam utsettes for det samme som kristendommen har måttet tåle lenge. Noe annet ville være ren diskriminering. Og jeg har forstått det slik at de fleste muslimer ikke ønsker å bli diskriminert". Dersom muslimer ønsker likeverdig behandling som kristne og andre religiøse grupper, må de godta at også helligdommene blir behandlet likt, hvilket forsterker poenget om fornumning og positiv apati gjennom humor.

Klassekampen

"Innrammede tegninger" – Muslimene vinner aldri

Peter M. Johansen argumenterer i "Innrammede tegninger" for at *Jyllands-Posten* og *Magazinet* hadde en agenda bak trykkingen av karikaturene.²²⁸ I Danmark har det lenge vært en økende muslimfiendtlig stemning, og *Magazinet* ønsker det samme i Norge. Avisene tjener på muslimenes reaksjon ved at "vi-dem"-mentaliteten synes bedre, desto kraftigere reaksjoner man får. Avisene har dessuten unnlatt å trykke blasfemiske karikaturer av Jesus og jøder, hvilket kan tyde på en inkonsekvent holdning. Gjennom dette ønsker Johansen å bevise at Vesten overkjører den muslimske verden under dekke av ytringsfrihet.

Kristendom er imperialismens religion, og muslimene har ikke glemt korstogene og kolonialiseringen. Islam er motsatt "underklassens religion", hvilket utvikler terrorisme og ekstreme reaksjoner. Vestens dobbeltmoral merkes godt i Midtøsten, og særlig i Palestina. Politikken går i favør av Israel med støtte fra Vesten, mens Palestina blir undertrykt.

Johansen siterer en historie fra Willy Brandt om en indianergutt som har vært på kino med sin far, og etter filmen spør: "Vinner vi aldri?". Historien er en analogi til standpunktet: muslimene vinner aldri. Amerikanernes overgrep mot indianerne sidestilles med Vestens behandling av muslimene. Analogien sammenlignes så med en serie hendelser i Frankrike, der rasende muslimsk ungdom protesterte gjennom rasering av eiendom, fordi de aldri vant. Myndighetene holdt da loven foran seg, slik redaktørene gjør med ytringsfriheten.

Johansen er kjent som fast journalist i *Klassekampen*. Gjennom å forklare alle hendelser og argumenter, slik at man kan følge saken uten spesielle forkunnskaper, kan

Johansen sies å henvende seg til alle lesere av *Klassekampen*. Han søker å bevise logikken i artikkelen gjennom flere eksempler, særlig fra politikken ført i Midtøsten som favoriserer Israel og Vesten, samt hvordan muslimer behandles i Vesten. Han fremsetter med det en sterk sak gjennom symptomale sammenhenger.

Johansen forsøker også å overbevise gjennom å benytte mye patos. Eksempelvis gjør analogien om indianergutten, sammen med den urettferdige behandlingen av muslimer i Palestina og Frankrike, at man får sterk sympati med muslimene, og antipati mot redaktørene. Samtidig benyttes en negativt ladd ordbruk full av metaforer, som forsterker standpunktet: "... FN-resolusjonen om Israels okkupasjon av Palestina [ligger] brakk og blir uthulet hver dag". Også absolutter brukes, hvilket samsvarer med, og forsterker, den negative tonen.

Absolutter er sterkt ladde ord og uttrykk, som får objektet av beskrivelsen til å synes som eneste alternativ. Argumentasjonen kan med det fremstå som sterk og overtalende, eller overdrevent følelseladd. Johansen fremsetter sterke belegg for argumentene, og synes meget engasjert, men med så mye tydelig patos kan budskapet synes subjektivt, og dermed ta fokus vekk fra selve argumentene.

"Flaggbrenning og maskulinitet" – Nedverdigen av den svarte mann

I "Flaggbrenning og maskulinitet" skriver Hannah Helseth om krisens årsaker fra et kjønnsperspektiv.²²⁹ Hun mener den hvite mann gjennom rasisme, imperialisme og kolonialisme, har stjålet den svarte manns verdighet. Kildene til maskulinitet er kontroll over- og beskyttelse av kvinnen. Den hvite mann har utnyttet, frigjort og seksualisert den svarte kvinne og fratatt den svarte mann sin opprinnelige rolle som forsørger. Frarøvingen og undertrykkingen fortsetter ved at den svarte mann nå blir forsøkt indoktrinert i demokrati og likestilling.

Gjennom islam, gjennom å avvise den hvite manns religion og historie, gjenreiser den svarte mann seg. Derfor blir reaksjonene så voldsomme når hans helligdom blir krenket. Helseth inkluderer en allegori: bokseren Cassius Clay, alias Muhammed Ali. Han nektet å bli satt i bås av den hvite mann, hvilket gjorde at han endret sitt navn og religion, og vant verdensmesterskapet i tungvekt i 1964. Ali er et forbilde for mange.

Helseth har innledende etos gjennom sitt virke som sosiolog og feminist. Hun har blant annet skrevet boka *Generasjon sex* (2010).²³⁰ Artikkelen kan sies å være rettet mot

vanlige lesere av *Klassekampen* i det at all argumentasjon er lettfattelig og detaljert forklart, slik at artikkelen ikke forutsetter noen forkunnskaper om tema.

Helseth bekrefter argumentasjonens bakenforliggende logikk med allegorien til Muhammed Ali. Hun forklarer at også de klassiske FrP-velgerne er menn som på samme måte har mistet sin plass i samfunnet. Muslimske menn og hvite arbeiderklasse menn reagerer alle med sinne og frustrasjon over tap av integritet og ære. Med disse symptomale og kausale sammenhengene, representerer Helseth en troverdig, alternativ stemme i debatten, som vektlegger kjønn som bakenforliggende konflikt.

Hun benytter mye patos. Blant annet illustreres den hvite og den svarte manns stilling gjennom kontraster. Allegorien om Muhammed Ali er, på samme måte som ordvalget, med på å gi den svarte manns tap av verdighet en følelsesmessig dimensjon. Helseth skriver om Ali: "Jeg trenger ikke være den dere vil jeg skal være. Alis uttalelse slo hardere enn han selv gjorde ... Og er det ikke det tusener på tusener på menn roper til oss bak brente norske og danske flagg?" Det retoriske spørsmålet illustrerer standpunktet, og Helseth forsøker med det å bevise sin teori som en alternativ forklaringsmodell.

Morgenbladet

"Beatles, bin Laden og Muhammed" – Minoritetsproblematikken er ikke ensidig

Truls Wyller spør i "Beatles, bin Laden og Muhammed" hvor grensen skal gå for hva man tar seg nær av.²³¹ Han stiller spørsmålstegn ved islamistenes følelse av å være krenket, og om religion er grunn nok til særbeskyttelse. Muhammed blir sammenlignet med Wyllers egne forbilder, John Lennon og Paul McCartney i The Beatles. Wyller medgir at forbildene muligens ikke er sammenlignbare, men han selv reagerer også på latterliggjøring av Lennon og McCartney. Imidlertid presiserer han at dersom ens reaksjoner antar voldelig form, må man identifisere seg mindre med sine forbilder.

Det blir hevdet at majoriteten i Norge må være forsiktig med satire på muslimenes bekostning, fordi de er en minoritet. På verdensbasis er bildet imidlertid et annet. Islamistisk terrorisme har i mange tilfeller blitt finansiert av Vesten. For eksempel støttet USA og Vesten muslimske grupperinger i sin kamp mot kommunister og venstreradikale under den kalde krigen. Osama bin Laden var en av de som fikk opp trening med støtte fra USA. Majoriteten i muslimske land har deretter terrorisert

egne minoriteter, hvilket rettferdiggjøres med religionen. Det konkluderes med at åpen diskusjon av blasfemi og global muslimsk undertrykking, kan gjøre at man heller enn å debattere kulturfrontene, kan undersøke hvordan minoriteter i mange land blir undertrykket av religiøs intoleranse.

Wyller er professor ved Filosofisk institutt, NTNU.²³² Han innleder artikkelen med referanse til en oppfatning som har kommet fram i debatten, der "Kristne eller sekulære "blasfemikere" og militante islamister" har blitt sidestilt med fundamentalister. Wyller avviser sidestillingen, da sistnevnte bruker vold og drap som våpen mot latterliggjøring. Med en slik innledende referanse, kan han sies å posisjonere seg i forhold til andre debattanter, og forsøker med artikkelen å gi et annet bilde av minoritetsproblematikken, som stort sett har blitt belyst i en nasjonal kontekst.

Gjennom sammenligning av Muhammed og The Beatles, illustreres det at identifisering med ens forbilder burde ha en grense. Wyller medgir at det kan være forskjell mellom "guder og "guder"", men viser likevel med sammenligningen at følelsen av krenkelse på basis av religion, burde stilles spørsmålstegn ved. Minoritetsspørsmålet gis også en annen dimensjon gjennom den globale synsvinkelen. Her blir det vanskelig å se hvordan muslimene kan påberope seg særbehandling ut fra en minoritetsposisjon, spesielt gjennom at flere muslimske land selv undertrykker sine minoriteter. Gjennom slike analoge sammenhenger fremsetter Wyller en sterk sak, og kaster et nytt lys over krenkelses- og minoritetsproblematikken.

Artikkelen fokuseres rundt logosdimensjonen. Wyller benytter imidlertid også noe patos i form av retoriske spørsmål og ironi, i likhet med Bakken Olafsen. Særlig i den første delen av artikkelen blir man ført inn i argumentasjonen gjennom retoriske spørsmål. Wyller ironiserer også over islamistens følelse av å være krenket: "...selv om enkelte nok har en fornærmelsesterskel som befinner seg et godt stykke under havflaten, er det viktig med tverrkulturell dialog". Slik latterliggjør han de som føler seg latterliggjort, og fremstiller deres sak som urimelig.

5.1.2 Ytringsfrihet som primærfokus

Forfatterne i denne kategorien argumenterer for at man skal ha full mulighet til å kritisere religion, og at kritikken må prioriteres foran hensynet til religiøse sympatier og

følelser. Man kan ikke la sårede følelser, trusler og frykt bestemme hva man kan si eller trykke i et fritt demokrati. Ytringsfrihetens prinsipper må vektlegges før andre hensyn.

I denne kategorien har jeg valgt å analysere følgende artikler: "Hva toleranse betyr" av Lars Gule og "Tro og ytring er to sider av samme sak" av Kjartan Rødland (*Aftenposten*), "Et forsvar for blasfemien" av Helge Rønning, (*Dagbladet*), "Ytringsfrihet" av Bjørgulv Braanen (*Klassekampen*), og "Beklag ikke, fordøm!" av Wilhelm Kavli (*Morgenbladet*).

Aftenposten

"Hva toleranse betyr" – Respekt versus toleranse

Lars Gules artikkel "Hva toleranse betyr" tar for seg distinksjonen mellom *respekt* og *toleranse*, i forhold til praktisering av ytringsfrihet og religion.²³³ Han definerer *respekt* som "å høyakte, ære, beundre, frykte". Ut fra definisjonen kan man ikke *kreve* respekt. Ikke-troende har ikke respekt for det religiøse, på samme måte som at religiøse ikke respekterer ateisme. Begge sider kan bli støtt av hverandre.

Derfor må man legge vekt på *toleranse* i spørsmål vedrørende religion, ikke respekt. Toleransen gjør at motstående livssyn kan leve fredelig overens, og er sammen med ytringsfriheten, en grunnleggende byggestein i demokratiet. Ytringsfrihetens største verdi er å beskytte de ytringene som kan oppfattes som provoserende. Det er retten til å *ha* en religion man skal respektere, ikke selve innholdet i religionen.

Gule kritiserer norske myndigheter for å gi ambassadører i Midtøsten beskjed om å beklage bråket over karikaturene. Myndighetene satte dermed kravet om respekt foran ytringsfriheten. Som nevnt hos Wyller over, er religiøse følelser maktmiddelet som rettfærdiggjør menneskerettighetsbrudd i noen muslimske land. Gjennom å gi etter for krenkede følelser, gjør man det umulig å støtte religionskritikk og gå imot dødsstraff for blasfemi. Religiøse følelser skal ikke sette grenser for ytringsfriheten. Det er muslimene som blir støtt av tegningene, som må lære seg å utvise toleranse.

Gule er en hyppig deltaker i debatten om islam og ytringsfrihet. Han er blant annet kjent for å ha vært generalsekretær i Human-Etisk Forbund fra 2000-2005, og er nå postdoktor ved Høyskolen i Oslo.²³⁴ Han definerer i artikkelen respekt og toleranse, to viktige begrep i debatten, som han mener mange forstår feil. Han refererer med det til

en del av debatten han mener er misforstått. Gjennom å forklare alle argumenter grundig, gjør han det mulig for alle lesere å følge hans tankerekke.

For å vise logikken bak teoriene, definerer Gule begrepene i sammenheng med krenkede følelser, og forklarer deres innhold. Han setter så definisjonene i sammenheng med myndighetenes uklare forhold til ytringsfriheten. I tillegg viser han hvordan den unnvikende støtten til friheten gjør det vanskelig å være imot menneskerettighetsbrudd i muslimske land. Definisjonene og kausalsammenhengene utgjør slik en sterk sak.

Flere av poengene i artikkelen er markert med absolutter, for eksempel: "Derfor finnes det faktisk ikke noe mellomstandpunkt i en sak som dette". Det brukes også ironi og retoriske spørsmål for å vise motstanden mot myndighetenes prioriteringer: "Hvordan kan norske myndigheter nå protestere troverdig mot dødsdommer for blasfemi i Pakistan ... når man forstår krenkelsen så godt?". En slik formulering, sammen med absoluttene nevnt over fremstiller myndighetens fokus som uforståelig. Som hos Johansen, kan Gule med slik språkbruk synes engasjert og overbevisende, men den følelsesladete teksten kan også tildekke argumentene.

"Tro og ytring er to sider av samme sak" – Religionsfrihet forutsetter ytringsfrihet

Rødland mener i "Tro og ytring er to sider av samme sak" at debatten om ytringsfrihet mangler et viktig premiss: ytringsfrihet er selve forutsetningen for religionsfrihet.²³⁵ Sentralt i religion er retten til å forkynne. Uten ytringsfriheten ville ikke det vært mulig.

Rødland påpeker at alle profeter, for eksempel Muhammed, Hitler, Stalin og Mao, har vært overbeskyttet. Profetene burde tåle kritikk, og ikke forsvares med grove overtramp av menneskerettighetene. Profetene gikk selv imot makthaverne på sin tid, og ga ikke etter for krav om respekt. Historien viser at det er de som avviker fra den offentlig godkjente troen som trenger beskyttelse for retten til å formidle sitt budskap. I det dansk-norske kongedømme kunne man kun tilhøre den evangelisk-lutherske tro, og risikerte dødsstraff om man bekjente seg noen annen tro.

Trosfrihet for alle ble innført i Norge som en følge av at ytringsfriheten fikk feste. På grunn av den fikk man blant annet opphevet jødeparagrafen og dissenterlovgivningen ble innført. Det er nå mulig for alle å dyrke og forkynne sin tro. Rødland mener brobygging mellom religionene er viktig, men det kan aldri gå på bekostning av ytringsfrihet. Folkeskikk må ikke oppheve menneskerettigheter. Her

omtales en rettesnor flere debattanter i neste kategori (med fokus på respekt), vil vise seg å bruke: folkeskikk. Temaet blir behandlet i konklusjonene.

Rødland er journalist og forfatter, og er mest kjent som sjefsredaktør i *Bergens Tidende* fra 1977-86, samt som redaktør i samme avis fra 1991-2000.²³⁶ Han refererer i artikkelen til historieløse mennesker som ikke tar i betraktning at ytringsfriheten er fundamentet for religionsfriheten. Altså er hans tiltenkte mottaker deltakere i debatten, som feilaktig utelater dette premisset. Han tar sikte på å bevise hvordan ytringsfriheten er en forutsetning for trosfriheten gjennom å forankre argumentasjonen i historiske fakta, altså symptomer på hans teori, hvilket gjør logikken solid og overbevisende.

Det brukes gjennomgående retoriske spørsmål. De fleste avsnittene i artikkelen inneholder ett eller flere spørsmål for å markere poengene. Spørsmålene har ofte en både ironisk og opprørt tone, og påpeker hvordan de motstående oppfatningene er feilbasert. Språkbruken er i det hele gjennomgående patosladet. Den kan virke overopphetet, og kan trekke fokus vekk fra argumentasjonen. På den annen side fremstår Rødland som troverdig, fordi han fremsetter argumenter med sterke belegg, og hans etos samsvarer med den historiske ekspertisen.

Dagbladet

”Et forsvar for blasfemien” – Blasfemi er et viktig religionskritisk verktøy

”Et forsvar for blasfemien” av Helge Rønning, innledes med en referanse til Tony Harrisons teaterstykke *The Blasphemers, Banquet*, som ble vist på BBC i 1989.²³⁷ Stykket ble skrevet som en protest mot fatwaen mot Salman Rushdie, og handler om flere kjente forfattere som gjennom tidene har blitt anklaget for blasfemi. Rønning setter her Rushdie og karikaturene inn i en historisk sammenheng, der blasfemi blir hyllet som et viktig religionskritisk verktøy, og der reaksjonene på ytringene var tilnærmet de samme.

Debatten rundt karikaturene og *Sataniske vers* dreier seg om de samme temaene, og viser de samme poengene. Blasfemiske ytringer er beskyttet av ytringsfriheten, fordi de kritiserer store religionsinstitusjoner. At noen blir krenket av ytringene, kan ikke være en rettesnor for demokratiet. Det som er blasfemi for noen, er gyldig religionskritikk for andre. Tradisjonelt har blasfemi også vært et essensielt middel for minoriteter i det å stille spørsmålstegn ved majoritetens praksiser.

Til tross for at *Magazinet* kunne ha hatt en agenda bak trykkingen av tegningene, og ikke ville trykket tilsvarende karikaturer rettet mot sin egen religion, kan man ikke hindre dem i å ytre det de ønsker. Kontrovers er en viktig del av demokratiet, og alle former for kontroversiell religionskritikk må være tillatt i et fritt demokrati.

Rønnings etos er basert på hans stilling som professor ved Institutt for medier og kommunikasjon, og hans arbeid med ytringsfrihet generelt. Blant annet var han medlem av ytringsfrihetskommisjonen fra 1996 til 1999.²³⁸ Han viser den analoge sammenhengene mellom Rusdie- og karikaturesaken, og posisjonerer seg slik blant andre debattanter. Samtidig utdyper han blasfemiens betydning i demokratiet, og henvender seg dermed også til de som avskriver blasfemiens positive egenskaper.

Argumentasjonens logikk bevises ved å illustrere sammenhengen mellom Rusdie- og karikaturesaken, og deretter forklare blasfemiens virkeområder. Dens religionskritiske verdi vises blant annet ved å forklare ytringsfrihetens hovedoppgave: å beskytte provoserende ytringer, som blant annet har vært svært viktig for minoriteters kritikk av majoriteten. Deretter forklarer han at man må tillate provoserende ytringer, til tross for deres eventuelle bakenforliggende agenda, fordi provokasjoner henger sammen med demokratiet. Med disse logosgrepene fremstiller han en solid logikk.

Patos er i artikkelen benyttet sparsomt. *Magazinet* blir imidlertid beskrevet negativt ved hjelp av adjektiver og retoriske spørsmål: "Dette vitner om inkonsekvens og sleiphet". En annen patosfylt setning er: "... blasfemi har en lang og ærerik tradisjon som opplysningsfremmende religionskritikk mot autoritære systemer og overtro". Her fremheves blasfemien som ærerik, mens religion omtales motsatt som autoritær overtro. Gjennom kontraster vises dermed tekstens fokuspunkter: blasfemiens viktige egenskaper, mot *Magazinets* agenda bak trykkingen. Tross det sterkt negative ved avisens handling, gjelder fremdeles ytringsfrihetens prinsipp.

Klassekampen

"Ytringsfrihet" – Ytringsfrihet er en rett, ikke en plikt

I "Ytringsfrihet" forsvarer Bjørgulv Braanen *Magazinets* rett til å trykke, men poengterer at ytringsfrihet er en rett og ikke en plikt.²³⁹ Man kan også bruke friheten til å kritisere feilaktig bruk av den, samt hindre eskalering av en konflikt som allerede blir utnyttet av ekstreme interesser.

Braanen trekker inn Carl I. Hagen og det danske Venstres politiske ordfører Jens Rohdes valg om å avstå fra å kommentere tegningene, fordi det ville vært en krenkelse av ytringsfriheten. Braanen mener uttalelsene vitner om feil praktisering av friheten, som ville innebære at man kun kan ytre seg, dersom det er av enighet. De norske myndighetene, derimot, gjorde rett i ikke å støtte tegningene.

Professor i islamske studier ved Oxford University Tariq Ramadan påpeker at islamske regimer nå bruker konflikten til å fremstå som islams beskyttere, mens den ekstreme høyresiden i Europa prøver å fremstille muslimer som en trussel mot ytringsfrihet og vestlige samfunn. Dette fører til en forverret situasjon mellom muslimer og Vesten, og gjør forholdene vanskelige for muslimer. Artikkelen avsluttes med en anbefaling om å minnes mellomkrigstiden, med andre ord, behandlingen av jødene.

Braanen er kjent for å være redaktør i *Klassekampen*, som han har vært siden 2002.²⁴⁰ Analysen inkluderer hans lederartikkel *Ytringsfrihet*, hvilket illustrerer *Klassekampens* standpunkt i karikaturesaken. Man har rett til å bruke ytringsfriheten, men har ingen plikt til å gjøre det, altså er det ikke gitt at man må støtte publiseringen av karikaturene, eller publisere selv. Braanen henvender seg med det særlig til den delen av debatten som har et sterkt fokus på at man må forsvare ytringsfriheten gjennom å til enhver tid benytte seg av den.

Det inkluderes direkte uttalelser fra personene Braanen kritiserer. Han siterer også den danske avisen *Information* i sin kritikk av Rohde, som bekrefter hans egen kritikk. Dessuten støtter han seg på professor Tariq Ramadans funn, en mann som vil ha sterk troverdighet på grunn av sin posisjon som professor. Kildene viser henholdsvis den symptomale og kausale logikken bak argumentasjonen: Skillet mellom rettighet og plikt, og hva den bastante fastholdelsen på rettigheter kan føre til for muslimer.

Det brukes lite patos, med unntak av artikkelens siste setning: "Det er kanskje også på tide å hente fram igjen historiebøkene fra mellomkrigstida". Dette er en metafor til å ta lærdom av situasjonen som utspant seg med Nazi-Tyskland og jødene, hvilket er et patosladet tema. Her bruker Braanen en åpen avslutning hvor han utelater flere premisser av argumentet. Leseren må selv delta aktivt i argumentasjonen, og avslutte tankerekken. Dette er som nevnt i kapittel 4.5, et retorisk entymem. Som man sammenlignet indianere med muslimer i Johansens artikkel, vil man her sammenligne karikaturesaken med behandlingen av jødene i mellomkrigstiden, og få sympati med muslimene.

Morgenbladet

”Beklag ikke, fordøm!” – Fjern grensene for ytringsfriheten

Wilhelm Kavli tar i artikkelen ”Beklag ikke, fordøm!” utgangspunkt i utenriksminister Jonas Gahr Støres unnskyldning rettet til muslimene.²⁴¹ Gahr Støre beklaget at tegningene vakte så sterke reaksjoner, men uten å beklage selve ytringen. Kavli mener regjeringen kan fordømme *Magazinets* ytring, som de fordømte Irans president Ahmadinedjads uttalelser om holocaust høsten før. Begge ble fremsatt for å skape konflikt, og en fordømmelse er derfor bedre enn en vag unnskyldning.

Ytringsfriheten eksisterer for at alle meninger, som uansett eksisterer i samfunnet, skal komme frem i lyset. Slik får man en åpen diskusjon, der de beste argumentene kan belyses, og alle meninger bli utfordret. Slik får man ingen ”sovende sannheter”. Kavli foreslår at alle begrensninger på ytringsfrihet burde oppheves. Utfallet med å slippe til rasister og blasfemikere på en daglig basis, trenger ikke være negativt.

Kavli er tidligere universitetslektor i internasjonal politikk ved Hacettepe Üniversitesi i Ankara.²⁴² Han henvender seg både til myndighetene og selve debatten, med sitt fokus på unnskyldningen og prinsippene for ytringsfrihet, samt at han går direkte løs på temaene, uten å forklare bakgrunnen for dem.

Argumentasjonen i artikkelen er basert på analogier samt henvisning til Mills ytringsfrihetsteori. Kavli sammenligner *Magazinet* med Ahmadinejads uttalelse om jøder, for å vise hvordan regjeringens beklagelse med fordel kunne endres til en fordømmelse. Deretter funderer han sitt standpunkt om å tillate alle ytringer i klassisk ytringsfrihetsteori, hvilket gjør at begge standpunktene synes grundig forsvart.

Han forsterker sine poeng med patos, særlig i form av retoriske spørsmål og ironi. For eksempel omtaler han Gahr Støres beklagelse slik: ”Men hva slags beklagelse er dette? ... Det er jo en kritikk av reaksjonen, og sier ingen ting om den ytringen det blir reagert på”. Beklagelsen irttesettes, og det pekes på hva den egentlig betyr, hvilket favoriserer Kavlis argument over Gahr Støres.

Artikkelen avsluttes med ironi: ”Det kan se ut som noen hver, inkludert regjeringen, kunne ha godt av mer trening i det å tenke prinsipielt. Og så blir det unektelig noe lettere å forklare ytringsfriheten der ute”. De siste setningene refererer tilbake til innledningen. Kavli sammenfatter argumentene på en ironisk måte, og forsterker samtidig sin prinsipielle holdning.

5.1.3 Respekt som primærfokus

Forfatterne i neste kategori mener man burde sette andres følelser foran egen frihet til å ytre seg, av hensyn til samholdet i samfunnet. Religionskritiske ytringer burde reguleres ved hjelp av folkeskikk, og burde komme innenfra en religion, ikke utenfra. Majoriteten må ta hensyn til minoritetens følelser. Her vil jeg analysere følgende artikler: "Krenkelse og ytringsfrihet" av Athar Ali og "Eit liv utan det heilage" av Andreas Skartveit (*Aftenposten*), "Fridom under ansvar" av Oddbjørn Leirvik og "Raseri og nedlatenhet" av Thomas Hylland Eriksen (*Dagbladet*), "Hellige bilder, hellig vrede" av Eskil Skjeldal (*Klassekampen*), "Momentet av sannhet" av Bendik Wold (*Morgenbladet*).

Aftenposten

"Krenkelse og ytringsfrihet" – Minoriteten skal behandles likt som majoriteten

Athar Alis "Krenkelse og ytringsfrihet" innledes med påstanden om at karikaturene var et overgrep mot den muslimske minoritet i Norge, og ikke hadde noe med ytringsfriheten å gjøre.²⁴³ Slike angrep på islam er ikke uvanlig i Norge. Carl I. Hagen og Hege Storhaug har eksempelvis ytret lignende blasfemiske holdninger om Profeten.

Ali forsikrer om at muslimene ikke ønsker å begrense ytringsfriheten, samtidig som han nevner at friheten allerede er begrenset, for eksempel i forhold til rasisme og barnepornografi. Begrensningene er der for å skjerme folks følelser, og det samme burde gjelde for islam. Ytringsfrihet burde ikke brukes til å krenke andres følelser. I tillegg til å krenke, hindrer man integrering og forståelse. Et flerkulturelt samfunn kan ikke oppnås kun gjennom lover og regler, men må skje gjennom respekt. Muslimer er en minoritet i Norge, og må tas hensyn til deretter. De må behandles likt, og med samme respekt, som majoriteten.

Ali var tidligere bystyrerepresentant i Oslo for Rød Valgallianse, og er nå leder for Norsk Innvandrersforum.²⁴⁴ Han henvender seg til et "vi", som skal skape en fellesskapsfølelse. "Vi" er her både samfunnet generelt, og den gruppen han selv representerer, de som vektlegger respekt for muslimers følelser over ytringsfrihet. Han retter seg med dette mot alle *Aftenpostens* lesere, med vekt på å overbevise om at prioritering av religiøse følelser burde være førsteprioritet i en ytringssituasjon.

Saken belyses fra minoritetens side. Ali refererer til allerede eksisterende lovmessige begrensninger, og ønsker at respekt for minoritetens religiøse følelser også

skal inngå i begrensningene. Artikkelen har en gjennomgående logikk, hvor Ali argumenterer for et grunnleggende likhetsprinsipp i samfunnet, slik at minoritetens og majoritetens følelser tas like mye hensyn til. Han viser også en kausalsammenheng mellom respekt for følelser og integrering og forståelse i samfunnet.

Første halvdel av artikkelen brukes en advarende tone som forklarer hva man ikke må gjøre: "Det er derfor viktig å ikke tøyne grensene slik at det krenker andres følelser". Deretter går Ali over til et mer formanende språk når han beskriver hva som må og bør gjøres: "Det må tas høyde for at religion har en annen betydning for enkelte enn for flertallet i det norske samfunn". Språkbruken gir patos ved å tilføre et alvorspreg, et inntrykk av at handling må iverksettes umiddelbart.

"Eit liv utan det heilage" – Er det sekulære så positivt som man tror?

Andreas Skartveit minner i "Eit liv utan det heilage" om at Vesten pleide å ha sin helligdom i den kristne Gud, og hadde vern for denne.²⁴⁵ Nå er Vesten imidlertid så sekularisert at det er legitimt å håne alle autoriteter. Ytringsfriheten er eneste gjenlevende helligdom. På verdensbasis er imidlertid sekulære samfunn i fåtall. Skartveit spør på bakgrunn av dette om det å forkaste guddommer er den rette veien å gå, og kan man i så fall kreve at andre skal gjøre det samme? Er det sekulære det positive unntaket, eller det negative utskuddet?

Vesten har blitt så sekularisert, at man ikke lenger husker hva det hellige er, og skjønner derfor ikke at ytringsfriheten sårer følelser. Dette til tross for at det ikke er lenge siden Monthy Pythons *Life of Brian* var forbudt i Norge. Skartveit påstår at dersom Jomfru Maria i tidligere tider hadde blitt kalt en tøs, ville samfunnet ha forsvart sin helligdom på drastisk vis, på samme måte som muslimene nå forsvarer sin. Det sekulære er ikke nødvendigvis så positivt som man tror, og man burde bøye seg i respekt for mennesker som har andre tanker og følelser om det hellige.

Skartveit er kjent blant annet som administrerende direktør i *Gyldendal Norsk Forlag* fra 1980-90, og som fjernsynsdirektør i NRK fra 1991-93.²⁴⁶ Han har innledende etos som en mann med kjente lederposisjoner innen norsk kulturliv. Han benytter, som Ali, henvendelsesformen "vi", hvilket kan referere til det norske, sekulære samfunnet. Artikkelen prøver med det å få *Aftenpostens* lesere og debattens deltakere, til å reflektere over forholdet mellom respekt for religiøse følelser og sekularisme.

Skartveit innleder argumentasjonen med å vise til kristendommens og Kongehusets historie – institusjoner som pleide å være hellige i det norske samfunnet. Han viser likhetene mellom islam, jødedom og kristendom, og argumenterer for at det ny-sekulære samfunnet burde ha mer respekt for andres helligdommer. Logikken er med andre ord fundert på historiske fakta og analoge sammenhenger.

Som hos Rødland brukes det retoriske spørsmålet flittig. Spørsmålene utfordrer etablerte sannheter i vårt samfunn, for deretter å bli besvart med Skartveits egne slutninger. Han benytter i tillegg ofte personifisering og andre metaforer, for eksempel her: "Inn i vårt landskap, der heilagdommene er gamle ruinar, vil dei nok ikkje. Dei tykkjer nok det ser aude og utbomba ut her hos oss". Slik visualiseres det sekulære levesettet som tomt og trist i forhold til det religiøse. Patosvirkemidlene gjør teksten levende og engasjerende, men kan også overdøve argumentasjonen.

Dagbladet

"Fridom under ansvar" – Man trenger globale retningslinjer for ytringsfrihet

Oddbjørn Leirvik mener i "Fridom under ansvar" at *Magazinet* har opptrådt umoralsk.²⁴⁷ Avisens formodentlige forsvar av ytringsfriheten, hadde i realiteten bakgrunn i en kristenkonserverv agenda, og en motstand mot islam. Leirvik hevder avisen publiserte kun for å provosere muslimer.

Religionskritikk er oppfordret, men hets er ikke kritikk, og må ikke støttes. Samfunnet trenger en vid definisjon av ytringsfrihet, hvor man kan utfordre religioner – i lys av et tilhørende moralsk ansvar. Det er forskjell på om kritikk av religion kommer innenfra som en utfordring til makten, eller utenfra, som et overgrep av majoriteten mot minoriteten. Ved å enes om felles globale retningslinjer for ansvarlig bruk av friheten vil man fremme kritikk og unngå hets.

Leirvik foreslår å opprette en *moral majority* i samfunnet – et begrep stjålet fra den amerikanske kristenkonserverv retningen med samme navn. En slik ordning vil inkludere alle trosretninger, samt ikke-troende. Den vil praktisere retningslinjene ved å utfordre religionene på forsvarlig vis, og samtidig beskytte minoritetene.

Innledende etos er basert på Leirviks stilling som professor i interreligiøse studier, hvor han har forsket blant annet på religionsdialog, samt forholdet mellom islam og kristendom.²⁴⁸ Leirviks artikkel ble som nevnt, publisert samme dag som

Rønnings, med den hensikt å fremstille to divergerende syn på debatten. Hans bidrag forsøker å overbevise om at en moralsk forsvarlig bruk av friheten burde være førsteprioritet. Han refererer også til enkelte "informerte observatører", likesinnede, som har gjennomskuet *Magazinets* skjulte hensikter.

Avisen plasseres sammen med amerikanske kristenfundamentalistiske kretser for å bevise dens skjulte agenda. Leirvik sammenligner også karikaturene med et fiktivt scenario der en pakistansk avis trykker tegninger av Jesus før jul. Analogien illustrerer at slike karikaturer ikke er kritikk, men hets, og er en uønsket praksis. I tillegg fremlegges en definisjon av den moralske majoriteten, for å vise logikken bak forslaget. Leirvik er imidlertid ikke konkret med hensyn til hva ordningen innebærer. Hvorfor og hvordan vil ordningen fungere i praksis? Hans løsning kan synes noe mangelfull uten videre utdyping.

Leirvik trekker også, som Braanen, paralleller mellom karikaturesaken og behandlingen av jødene. De fiktive Jesus-karikaturene sammenlignes med karikaturer av jøder. Karikaturene i *Magazinet* er like hetsende som de andre karikaturene. Analogien er et patospreget argument for at respektfulle retningslinjer praktisert av en moralsk majoritet, vil være en god løsning for å unngå flere slike situasjoner.

"Raseri og nedlatenhet" – Religionskritikk må komme innenfra religionen

Thomas Hylland Eriksen understreker i "Raseri og nedlatenhet" distinksjonen mellom hvordan Muhammed-karikaturene var ment, kontra hvordan de ble mottatt.²⁴⁹ Karikaturene var rettet mot en religion, ikke personer eller en folkegruppe, dermed var de ikke rasistiske. Mange muslimer oppfattet likevel tegningene som et angrep på dem selv, hvilket gjør dem like uakseptable. *Jyllands-Posten* har dessuten tidligere avstått fra å trykke karikaturer av Jesus, fordi de kunne støte kristne, og kan med det anklages for å ha hatt en agenda bak Muhammed-karikaturene.

Hylland Eriksen poengterer at det ikke er religionskritikk i seg selv som er problemet, men hvordan kritikken blir fremført. Han illustrerer med en analogi fra sin barndom, der han og en venn lagde blasfemiske karikaturer av Gud og Jesus. Deres kritikk var harmløs siden den kom "innenfra og nedenfra", mens Muhammed-karikaturene oppfattes som å komme utenfra, som "et nedoverrettet spark". De religiøse oppfatter det ofte som en krenkelse, når en utenforstående kritiserer deres religion.

Landene i Midtøsten er preget av raskt økende befolkninger, dårlig økonomi samt ineffektive og korrupte styresett. Folk må gå rett til makta, for å nå frem med sine klager. Man må i tillegg benytte meget sterke virkemidler for å bli hørt, hvilket forklarer formen protestene i karikaturesaken antok. Hylland Eriksen anmoder om at man i en tid som denne, må være forsiktig med hvordan man uttaler seg. Man må ytre seg ut av folkeskikk og hensyn til andre, og vurdere hvordan den globale verden fungerer.

Hylland Eriksen er professor i sosialantropologi ved Universitetet i Oslo, og er en kjent samfunnsdebattant. Han har blant annet vært opptatt av problematikk relatert til det flerkulturelle Norge, globalisering og identitetstematikk.²⁵⁰ Han henvender seg i artikkelen til deltakerne i debatten, noe han viser i innledningen ved å referere til hva som allerede har blitt diskutert, og hvilke grupperinger som har dannet seg i debatten.

Gjennom å sammenligne *Jyllands-Postens* publikasjon med de vrakede Jesus-karikaturene, vises det at avisen kunne hatt en skjult agenda bak trykkingen. Hylland Eriksen forklarer også kausalsammenhengen mellom muslimenes rasende protester og den problematiske situasjonen i Midtøsten. Deres harme mot karikaturene kan sees som en følge av nok en fornærmelse fra majoritet mot minoritet, fra utenforstående mot innvidde i religionen. For å unngå slike situasjoner, burde man praktisere folkeskikk i ytringssituasjoner. Standpunktet synes med disse argumentene å ha et sterkt forsvar.

Artikkelens standpunkt summeres i konklusjonen på en ironisk måte: "Alle som har et minimum av folkeskikk vet at man skal være høflig når man er borte, så får man heller være ubehøvlet hjemme". Illustrasjonen fra hans barndom gir også artikkelen et personlig preg. De to virkemidlene visualiserer betydningen av formen på religionskritikk, og at kritikken må komme innenfra. Hylland Eriksen skriver med dette en artikkel med en overbevisende logikk bak argumentasjonen.

Klassekampen

"Hellige bilder, hellig vrede" – Respekter islams billedforbud

Eskil Skjeldals "Hellige bilder, hellig vrede" forklarer kristendommens, jødedommens og islams syn på avbildning av helligdommer.²⁵¹ Kristendommen har inkarnasjonen, hvor Gud ble kjød gjennom Jesus: "Gud har ved dette helliggjort materien og vist at det endelige kan romme det uendelige". Gud har gjort seg avbilledbar.

Islam og jødedom har ingen menneskeligjort Gud. Jødedommens første bud er et forbud mot avbildning, fordi man risikerer å dyrke bildene, ikke guddommen. Begge religionene holder fast ved dette forbudet. Gud er ufeilbarlig og hellig, og eksisterer i det åndelige, ikke på menneskenes avbildninger. I kristendommen ville motsatt et billedforbud bety at man avviste inkarnasjonen.

Appellen er at man må ta hensyn til hvordan de forskjellige religionene fungerer, og hvordan deres helligdommer oppfattes. Karikaturene var uforsvarlige både fordi de i seg selv var krenkende, og fordi de krenket islams billedforbud. I tillegg krenket de kristendommens positive syn på avbildninger.

Skjeldal er stipendiat ved Menighetsfakultetet ved Universitetet i Oslo fra 2009, og er kronikkforfatter i *Vårt Land*, *Klassekampen* og *Aftenposten*.²⁵² Han har med en slik bakgrunn etos i kraft av å være akademiker med ekspertkunnskap om religion. Han gir en utdypende bakgrunn for billedforbudet, slik at også vanlige lesere av *Klassekampen* kan sette seg inn i temaet.

Argumentasjonen forankres i religionenes teologi. Skjeldal opplyser om flere historiske fakta, samt siterer bibelen. Han sammenligner dessuten islam og jødedom med kristendommen, for å forklare muslimenes raseri. Argumentasjonens logikk er på bakgrunn av slike symptomale og analoge bevis, sterk.

Artikkelen har lite fokus på patos, slik at kun enkelte deler blir uthevet, uten at inntrykket blir for følelsesladet. Enkelte steder brukes imidlertid retoriske spørsmål og metaforer. Blant annet innleder han artikkelen med retoriske spørsmål for å føre argumentasjonen videre. Avslutningen er imidlertid det mest patosfylte delen av artikkelen: "Skal vi anerkjenne hverandre som religiøse utøvere og bærere av religiøse tradisjoner, må vi ikke bare bruke den frie pennen og den morsomme tegneblyanten. I tillegg må vi bruke hodet og hjertet". Formuleringen kan anses som en klisjé, men den illustrerer likevel budskapet om å sette religiøse følelser foran ytringsfriheten.

Morgenbladet

"Momentet av sannhet" – Det rasjonelle Vesten versus den irrasjonelle religionen

Bendik Wold innleder "Momentet av sannhet" ved å referere til *VG* og *Dagbladets* dekning av en "heltedåd", der en ung nordmann alene roet ned en gruppe rasende muslimske demonstranter i Syria.²⁵³ Muslimene ble portrettert som irrasjonelle og ute

av kontroll, mens den staute nordmannen representerte gode vestlige verdier – en typisk etnosentrisk mediefremstilling, ifølge Wold.

Muslimenes sinne over Muhammed-karikaturene forklares med at "Den som urettmessig beskyldes for å være "gretten", blir som regel nettopp "gretten"". I vestlige aviser synes det som om muslimenes reaksjoner bekrefter stereotypiene som tegningene portretterte (sine, voldelige muslimer), mens de i realiteten reagerer normalt på å bli fremstilt som "gretne". Muslimer generelt blir kun sett i lys av deres stereotyper, som en konstant og unison gruppe med ekstreme holdninger, fordi ateister nå tillegger religion like avgjørende betydning som fanatikerne gjør.

Karl Marx mente religion var det fortvilede menneskets trøst, "folkets opium". Religionen har *et moment av sannhet*: den er et symbol på, og samtidig en protest mot, det negative i samfunnet. Det betyr at religion ikke kun er noe falskt og underordnet, slik det ofte blir fremstilt. Karikaturesaken har også et slikt moment av sannhet, og det må tas på alvor, ikke avskrives som irrasjonelt.

Bendik Wold var kulturjournalist i *Klassekampen* før han ble litteraturredaktør i *Morgenbladet*.²⁵⁴ Han skriver her en lederartikkel, i likhet med Braanens "Ytringsfrihet", som har ekstra tyngde. Artikkelen henvender seg til de i debatten som opprettholder et skarpt skille mellom det fornuftige Vesten og det ufornuftige islam, og er særlig rettet mot slik arrogant tenkning.

Wold henter belegg for argumentene fra direkte sitater fra artikler som eksemplifiserer etnosentrisme. I tillegg benytter han Marxs teori om religionens moment av sannhet som forklaringsmodell på det karakteristiske ved karikaturesaken. Wolds posisjon synes gjennom slik symptomal og kausal argumentasjon som troverdig.

Poengene settes også inn i "første paradoks" (muslimene er "gretne") og "andre paradoks" (ateistene tillegger religion for mye makt, og gir et ukorrekt bilde av muslimene). Den punktmessige oppdelingen strukturerer artikkelen, deler den inn i bolker, og gjør argumentasjonen ryddig og enkel å følge.

Det fremste patosgrepet i artikkelen er ironi, som brukes gjennomgående, særlig for å illustrere, og tidvis latterliggjøre, de arrogante og blinde avisene og ateistene. Artikkelen avsluttes med at Wold på ironisk vis spør om man tør å innse religionens moment av sannhet, eller om man er for opptatt med å sette det rasjonelle Vesten opp mot det irrasjonelle islam. Han illustrerer her vantroen til Vestens fokus, og oppfordrer til heller å ta religionens sannhet på alvor som et symptom på det negative i samfunnet.

5.1.4 Blasfemiparagrafen

Det er bred enighet blant forfatterne i denne kategorien om at blasfemiparagrafen burde avskaffes, fordi den ikke tjener ytringsfriheten. Abid Q. Raja innvender imidlertid at man burde lage en ny paragraf, for å beskytte religiøse følelser. Her analyseres "Avskaff blasfemiparagrafen" (*Aftenposten*), "Den farlige friheten" av Andreas Wiese (*Dagbladet*), "Hvem stjal Koranen, da?" av Walid al-Kubaisi (*Klassekampen*), og "Blasfemiske ytringer bør forbys" av Abid Q. Raja (*Morgenbladet*).

Aftenposten

"Avskaff blasfemiparagrafen" – Ytringsfrihet burde reguleres ved etikk, ikke lov

I lederartikkelen "Avskaff blasfemiparagrafen" argumenteres det for at ytringsfrihetens grenser bør avgrenses av etikk, ikke lov.²⁵⁵ Det opplyses om at sist gang blasfemiparagrafen ble benyttet, var i 1933 mot Arnulf Øverland, hvor saken endte med frifinnelse. Frifinnelsen indikerte betydningen av å beskytte ytringer, særlig de som kan oppfattes som krenkende og provoserende.

Religionskritikk er en slik type ytring, og er av stor betydning for det frie samfunn. Ytringsfriheten er imidlertid ikke absolutt. Eksempler på begrensninger er for eksempel rasismeparagrafen og pressens *Vær-varsom-plakat*. Det ligger med andre ord et etisk ansvar på den enkelte om hvordan man skal ytre seg. Blasfemiparagrafen er et autoritetsvern som beskytter etablert religion. Religionskritikken og ytringsfriheten vil lide, dersom man igjen tar paragrafen i bruk. Det vil bety et stort skritt bakover i tid.

"Avskaff blasfemiparagrafen" er en lederartikkel i likhet med Braanens "Ytringsfrihet" og Wold "Momentet av sannhet". *Aftenposten* kan med denne artikkelen sies å ta avstand fra paragrafen, og heller ønske en etisk basert ordning. Det refereres til hvordan debatten om karikaturene har utartet seg til et ønske om en styrket blasfemiparagraf, hvilket viser at man henvender seg til deltakere i debatten.

For å styrke sakens logikk, vises det til de velfungerende begrensningene ytringsfriheten allerede har, samt paragrafens historie. Med det fremstår den som overflødig. Det refereres også til lederen av ytringsfrihetskommisjonen, Francis Sejersted, som mener paragrafen er et autoritetsvern som hindrer religionskritikk. Argumentene utgjør med dette et solid forsvar av standpunktet.

Det blir ikke benyttet mange patosvirkemidler. I siste avsnitt er det imidlertid inkludert en metafor som sier mye om avisens oppfatning av paragrafen: "Vekkes blasfemiparagrafen til live igjen, stiller vi samtidig klokken mange tiår tilbake". Paragrafen er med andre ord sovende og utdatert, og man vil få en negativ utvikling, dersom den igjen tas i bruk.

Dagbladet

"Den farlige friheten" – Blasfemiparagrafen er en krenkelse av ytringsfriheten

Andreas Wiese argumenterer i "Den farlige friheten" for at problemene mellom troende og ikke-troende i moderne samfunn aldri kan løses med en blasfemilov.²⁵⁶ Noen mener profeten Muhammed er hellig, andre sverger til ytringsfriheten. De to synene må lære seg å lære seg å komme overens. En blasfemilov vil aldri kunne tilfredsstille de som ønsker å kriminalisere krenkende ytringer, uten at den blir en krenkelse mot ytringsfriheten.

Hva som er blasfemi kan kun bestemmes innad i en religion, der alle er enig i begrepets innhold. Blasfemi kan av noen også anses som kritikk, derfor gir kriminalisering kun mening i samfunn der det finnes én tro. Staten skal ikke håndheve en slik bestemmelse ved lov, den skal kun beskytte retten til å ytre seg og retten til å ha en tro. I et sekulært samfunn, må man lære seg å overse krenkelser. Man må ikke nødvendigvis krenke i en hvilken som helst situasjon, men det må være tillatt å ha muligheten. I tillegg må det alltid være legitimt å kontre med motargumenter, men aldri med vold.

Wiese har innledende etos i kraft av å være en kjent journalist og kommentator i *Dagbladet*. Artikkelen innledes med et referat fra karikaturkrisens første uker, og Wiese gir slik sett tilstrekkelig bakgrunnsinformasjon til at enhver leser kan følge med i saken. Han omtaler også seg selv og mottakeren gjennomgående som "samfunnet" og "vi". Slik viser han at han henvender seg til alle *Dagbladets* lesere.

Argumentene blir forklart i dybden, for eksempel hvordan blasfemilover ikke kan tilfredsstille alle ønsker, uten å krenke ytringsfriheten, og hvordan blasfemi ikke kan bestemmes annet enn innad i religionene. Wiese fremsetter flere uavhengige argumenter som alle er forsvar for det samme standpunktet, og forklarer samtidig kausalsammenhengene bak beleggene. Slik fremstiller han en overbevisende logikk.

Det brukes lite patos annet enn et sikkert og direkte språk. Bruk av ord som "selvsagt", "aldri", "bare", "selvfølgelig" og "intet" gir innholdet i teksten patos ved at de etterlater tilsynelatende liten tvil om at Wieses konklusjoner er de eneste korrekte. De samme grepene ble benyttet i Johansen og Gules artikler. Slikt språk kan som nevnt, synes arrogant, men gir også en engasjerende fremlegging av argumentasjonen.

Klassekampen

"Hvem stjal koranen, da?" – Religion må beskyttes med et åndelig våpen, ikke med lov

Walid al-Kubaisi mener i "Hvem stjal koranen, da?" at muslimer burde la være å ty til blasfemiparagrafen når de føler seg krenket.²⁵⁷ Kristne i Norge søker forsvar for sin tro i "toleranse og selvtillit", noe muslimer også burde gjøre. Religionen trenger et "et åndelig våpen", ikke en lovbestemt beskyttelse.

Al-Kubaisi mener muslimenes reaksjoner bekrefter stereotypiene som mediene og karikaturene fremsetter. På grunn av reaksjonene, oppfattes profeten som den samme voldsmannen muslimene hevder han fremstilles som. Det blir en selvoppfyllende profeti. Samtidig står muslimske ledere frem som et dårlig eksempel, ved å tale med to tunger. De fordømmer hendelsene, men plasserer ingen skyld.

En allegori fra al-Kubaisis tradisjon illustrerer saken: En muslimsk leder fant ut etter en spesielt gripende preken, at hans Koran var stjålet. Han kunne ikke forstå hvem som var tyven, fordi alle syntes like grepet av prekenens budskap. Muslimske lederes oppførsel i karikaturesaken vekker den samme problemstillingen: alle fordømmer de voldelige reaksjonene, og er like grepet av alvoret, så hvem har da ansvaret?

Al-Kubaisi er en irakisk-norsk forfatter, og en kjent samfunnsdebattant, som ofte skriver kritisk om muslimske ledere og islamister.²⁵⁸ Som Ali, har han særlig troverdighet gjennom å ha kjennskap til islam fra innsiden. Artikkelen er rettet særlig mot muslimer og deres ledere, og søker å peke på problemer både med muslimenes og deres lederes reaksjoner. Al-Kubaisi henvender seg altså til alle *Klassekampens* lesere.

For å styrke argumentasjonen benyttes blant annet statistikk og kausalsammenhenger. En sammenligning av antall krigsofre i profeten Muhammeds tid med tallene på døde under George W. Bush, beviser at Muhammed ikke var en terrorist. Karikaturene kan følgelig ikke være av ham, og det finnes ingen grunn til å reagere så voldsomt. Direkte sitater fra flere debattanter bekrefter også argumentene. Al-Kubaisi

avslutter imidlertid brått med å sitere Bassim Ghozlan, men uten å utdype konteksten og sammenfatte trådene. Argumentasjonen kan med en slik struktur virke noe ufullstendig.

Det benyttes særlig retoriske spørsmål, som ofte er sarkastiske, for å vekke patos. Teksten får med det en spydig tone, som i omtalen av islamisten Zahid Mukhtar: "Zahid Mukhtar ... vil ha dialog, men ikke på vestlige premisser. Som om han ikke bor i Vesten. På hvilke premisser vil han ha dialog? Kinesiske? Indiske? Afrikanske? Nei. Han vil ha dialog på islamske premisser". Mukhtars krav er et eksempel på islamistenes urimelige praksiser. Al-Kubaisi illustrerer gjennom slike eksempler sin mistro til flere muslimske ledes holdninger.

Morgenbladet

"Blasfemiske ytringer bør forbys" – Religiøse følelser må beskyttes

Abid Q. Raja fremsetter i "Blasfemiske ytringer bør forbys" et ønske om å opprette en ny blasfemiparagraf som ivaretar ytringsfriheten, men som også beskytter religiøse grupper mot hatefulle ytringer.²⁵⁹ Med en slik paragraf kan samfunnet vise hvor man setter grensen for friheten, hevder han.

Ytringsfriheten har allerede begrensninger gjennom rasismeparagrafen og paragrafen om ærekrenkelser, som er satt fordi man mener enkelte hensyn går foran ytringsfriheten. John Stuart Mills teorier om ytringsfriheten var opprinnelig et vern av de svake mot autoriteter. I dagens Norge er det imidlertid ikke den som ytrer seg som trenger beskyttelse, men den ytringen treffer. FN har vedtatt at rasistiske ytringer må være forbudt, og Raja mener det samme bør gjelde for blasfemiske ytringer.

Han forklarer imidlertid at han selv, tross sin motstand mot karikaturene, reagerte med frustrasjon da det norske flagget ble brent, og da Norge ble holdt ansvarlig for *Magazinets* handling. Ytringsfriheten brukes nå for å støte andres overbevisninger, og sette folk opp mot hverandre. Det gagnar ikke integreringen at man benytter friheten til å håne muslimenes helligdommer, argumenterer han.

Raja er utdannet jurist, og er vararepresentant i Venstre Akershus.²⁶⁰ I tillegg er han spaltist i *Morgenbladet*. Som politiker og jurist forventes han å skrive med stor kunnskap og ha folkets interesse som førsteprioritet. Han har i likhet med Ali og al-Kubaisi troverdighet i lys av å ha førstehåndserfaring med problematikken. Han skriver til alle lesere av *Morgenbladet*, ved at han forklarer beleggene så grundig at alle kan ta

del i argumentasjonen. Samtidig retter han seg mot de som har tatt til orde for å avskaffe blasfemiparagrafen.

For å begrunne standpunktet, minner Raja om ytringsfrihetens allerede eksisterende begrensninger. Han støtter seg på Mills teori, og forklarer at en blasfemiparagraf må gjenspeile hvem som trenger beskyttelse – altså den ytringen treffer. Saken forklares fra muslimenes ståsted, og viser hvordan de stigmatiseres i samfunnet. Mediedebatten er dessuten ubalansert fordi feil mennesker blir brukt som representanter for islam, slik at saken ikke fremstilles korrekt. Raja beviser slik logikken ved å beskrive kausalsammenhengene mellom argumentene og standpunktet.

Det skapes patos gjennom å tegne et bilde av muslimene som ofre, som en krenket minoritet. Dersom man ikke tar tilstrekkelig hensyn, er Raja "redd [frustrasjonen en] dag kan gi fatale utløp, her har vi alle et kollektivt ansvar". Her vekkes patos gjennom frykt for at et ulmende sinne som alle har ansvar for, vil gi fatale konsekvenser. Raja bruker også seg selv som talsmann gjennom en personlig analogi. Han så med mistro så på at flagget han hilste som liten gutt foran slottet på 17. mai, ble brent. Her brukes trippel patos: et nasjonalt symbol (slottet på nasjonaldagen), et barns uskyld og glede, samt det å være en stolt, norsk muslim som reagerer på det brennende nasjonalsymbolet.

I forhold til resten av debatten, kan Rajas posisjon oppfattes som kontroversiell. Likevel har han overbevisende belegg for argumentene, og fremfører med det en alternativ posisjon med et sterkt forsvar for standpunktet. Raja har en gjennomgående solid oppbygget argumentasjon, men hans patosbruk kan, i stedet for å forsterke poengene, gi avsmak gjennom et inntrykk av å spille på nasjonalfølelsen i kombinasjon med frykt.

5.2 Konklusjon, første periode

Første periode begynte 1. oktober, dagen etter publiseringen av Muhammed-karikaturene i *Jyllands-Posten*, og avsluttet 31. mars, da debatten og reaksjonene på karikaturene stilnet. Artiklene i første periode er fordelt etter kategorier slik:

Avis	Bakenfor- liggende konflikter	Ytringsfrihet	Respekt	Blasfemi- paragrafen	Sum artikler
Aftenposten	37	23	12	3	75
Dagbladet	19	18	13	5	55
Klassekampen	25	7	6	2	40
Morgenbladet	5	4	6	3	18
Sum artikler	86	52	37	13	188

Ut fra mine kategoriinndelinger, ser man at kommentarer viet karikaturesaken i første periode først og fremst fokuserte på de bakenforliggende konfliktene (86 artikler). Deretter fulgte forsvar av ytringsfriheten (52 artikler), prioritering av respekt for religiøse følelser (37 artikler), og fokus på blasfemiparagrafen (13 artikler). I sistnevnte kategori, argumenterte to artikler for å kriminalisere blasfemiske ytringer, mens elleve argumenterte imot.

Ut fra oversikten, kan man se enkelte forskjeller i avisenes prioritering. *Aftenposten*, *Dagbladet* og *Klassekampen*, dagsavisene, fokuserte på å forklare underliggende tematikk, før prinsipp sakene ble dekket. *Morgenbladet* hadde en jevnere dekning av kategoriene, men hadde også mange færre artikler.

5.2.1 Standpunkter og argumenter i den norske debatten

I kapittel to stilte jeg to underordnede spørsmål ved problemstillingen: Hvorfor er det viktig at blasfemi og krenkelse er tillatt? Og hvorfor er det viktig å beskytte særlig muslimers religiøse følelser? Min analyse av den norske debatten har forsøkt å besvare disse spørsmålene. Debatten har dreid seg spesielt rundt tre vinklinger: 1) Vektlegging av at ytringsfriheten burde prioriteres først i en ytringssituasjon; 2) Fremheving av at respekt for religiøse følelser burde prioriteres foran retten til å ytre seg, og; 3) Fokus på de bakenforliggende konfliktene, eller konteksten ytringene ble fremsatt i.

Den ene parten i debatten, fremholder at maktinstitusjoner som religion og konservative tradisjoner, må kunne utfordres. Satire og humor bryter grenser, og har et særlig potensial som religionskritikk. Derfor må slike ytringer være tillatt.²⁶¹ Blasfemiske ytringer kan krenke og provosere mange, men det er prisen man må betale for et fritt demokrati. Det som er kritikk for noen, er blasfemi for andre. Hvem skal bestemme hva som er legitim og illegitim religionskritikk? Subjektive følelser kan ikke avgjøre dette.²⁶²

Frykt og trusler om voldelige represalier, er virkemidler som blir benyttet for å kneble negative ytringer om religion og religiøse praksiser. Slik maktmanipulering kan aldri tilsidesette ytringsfriheten. Imidlertid er det ikke legitimt å nøre oppunder en allerede polarisert debatt, og spille på vi-dem-distinksjonen. Ytringsfriheten er en rett, ikke en plikt, og det må også være tillatt å kritisere bruken av friheten.²⁶³

Den andre parten poengterer at muslimene har et annet trossystem enn man er vant med i Vesten. Det sekulariserte samfunnet husker ikke lenger hva det vil si å holde noe hellig. Man må respektere muslimene ved å ta hensyn til deres religion og religiøse følelser.²⁶⁴ Ytringsfriheten har grenser, og dens prinsipper kan ikke stå over medmenneskelighet og respekt for andre.²⁶⁵

Muslimene blir daglig krenket og utsatt for diskriminering, og slike karikaturer føyer seg inn i rekken av forulempinger. Karikaturene kan sammenlignes med karikaturer av jøder i andre verdenskrig, og kan anses som å være rasistiske.²⁶⁶ Religionskritikk må komme innenfra religionen. Muslimer er en minoritet i samfunnet, og når kritikk av deres helligdom kommer utenfra og ovenfra, blir krenkelsen ekstrem. Man må ha folkeskikk i en ytringssituasjon, ikke fremsette noe som sårer andre.²⁶⁷

Krisen handler imidlertid om mer enn ytringsfrihet og respekt. Muslimske land i Midtøsten har lenge levd med korrupte regimer og dårlige forhold. De har måttet leve med Vestens overgrep, og forsøk på å innordne dem etter vestlige systemer. Når ytringsfriheten benyttes til å krenke det helligste muslimene har, blir frustrasjonen desto større. Krisen handler om et "makt-avmakt"-forhold, som har gjort at muslimene reagerer så kraftig.²⁶⁸

Man kan også se dette som en sivilisasjonskrig, basert på Samuel P. Huntingtons teori: Vesten mot den islamske verden. Enkelte hevder Huntington har fått rett i sine teorier,²⁶⁹ mens andre anser dem som forenkling og konfliktskapende.²⁷⁰

Felles for mange artikler som ser på bakenforliggende konflikter, er imidlertid fokuset på dialog, som bidrag til en løsning på konflikten. Dialog må føres på gjensidig like premisser, og man må lytte til de muslimske landene.²⁷¹ Muslimene må dessuten slippe mer til i mediene, og må bli fremstilt på en mindre stereotypisk måte. I stedet for å bli referert til som "de", må de bli inkludert i samfunnets "vi".²⁷²

5.2.2 Retorikk

Debattantene benytter retorikk for å overbevise om standpunktene. Avsenderne er som nevnt oftest akademikere (for eksempel Midttun, Rønning, Hylland Eriksen), aviskommentatorer (Stanghelle, Wiese), forfattere (Bakken Olafsen) og samfunnsdebattanter (al-Kubaisi). Enkelte politikere har også skrevet innlegg i debatten (Raja). Debattantenes etos er altså basert på at forfatterne er eksperter i sine felt, ofte kjente personer.

Debattantene argumenterer gjerne for temaer man mener har blitt oversett, eller forsterker syn som allerede har kommet frem. Man forsøker å overbevise motstanderne om at deres egen vinkling er et bedre alternativ. Dette gjelder for de aller fleste artiklene, og er en naturlig del av det å argumentere, som nevnt i kapittel 4. Jeg vil si at tiltenkt mottaker som oftest er andre debattanter (motparten eller likesinnede), samfunnet som helhet, eller i noen tilfeller, myndighetene og beslutningstakere. Debatten føres tidvis internt mellom debattantene i avisene, men rettes samtidig utad mot andre lesere.

For å overbevise om logikken bak argumentene, brukes både symptomale, analoge og kausale sammenhenger. Forfatterne refererer til praktiske eksempler (Stanghelle, Midttun), historiske fakta (Rødland), fremsetter definisjoner (Gule, Leirvik), sammenligninger (Kavli, Skjeldal), siterer personer (Braanen) og støtter seg til kjente teorier (Wold). Enkelte bruker også kritikk av en spesifikk uttalelse som springbrett for egne teorier (Bakken Olafsen). De fleste i debatten bruker flere slike logosgrep for å styrke standpunktet, og de fleste er vellykkede, slik at deres argumentasjon fremstår som overbevisende.

Patosmidler forsterker budskapet gjennom å spille på følelser. Virkemidlene brukt her er særlig ironi (Bakken Olafsen), metaforer (Stanghelle), absolutter og et ladet språk (Gule, Ali), kontraster (Rønning) og retoriske spørsmål (Rødland). Det benyttes også enkelte patosfylte analogier som skal vekke sympati og forståelse. Særlig blir

muslimenes situasjon sammenlignet med behandlingen av jødene under andre verdenskrig (Leirvik, Braanen). Som nevnt, er dette en meget virkningsfull analogi, siden det er en kjent følelsesbetont assosiasjon. En annen analogi er til indianerne (Johansen), som på samme måte konnoterer lidelse og urettferdighet. Sammenligningene er effektfulle, fordi de er knyttet til Vestens tidligere overgrep mot minoriteter. Folk i Vesten kan derfor føle sympati blandet med en slags dårlig samvittighet, et ønske om at det aldri skal skje igjen.

5.2.3 Avisenes dekning av karikaturesaken

Jeg spurte i kapittel 2 om hvilke standpunkter og argumenter det har vært viktig å belyse i den norske debatten. *Aftenpostens* artikler hadde ofte fokus på å forklare hvordan situasjonen i Midtøsten har virket inn på saken. Følelsen av makt og avmakt er et underliggende premiss bak muslimenes raseri. Dialog ble diskutert som bidrag til en løsning på krisen. Et annet viktig tema i avisen, er at muslimene ikke blir portrettert rettfærdig i mediene, og slipper for lite til med sine ytringer.

Artiklene i *Dagbladet* fokuserer gjerne på menneskerettighetene. Vesten må vise med handling at rettighetene skal respekteres av alle. Temaet om at ytringsfrihet aldri kan vike for frykt for konsekvenser og krav om respekt, blir også prioritert. *Dagbladet* er den avisen som har størst vekt på ytringsfrihet i forhold til totalt antall artikler i avisen.

I *Klassekampen* handler over 60 %, 25 av 40 artikler, om bakenforliggende konflikter, hvilket er den største andelen blant de fire avisene. I forhold til avisene nevnt over, vektlegger avisen oftere gråsonene, hva som ligger mellom de to ytterpunktene "ytringsfrihet foran andre hensyn" og "respekt for religiøse følelser over andre hensyn". I likhet med *Aftenposten*, tar *Klassekampen* opp muslimenes manglende stemme i debatten. I tillegg har avisen et sterkere fokus på Vestens arroganse ovenfor muslimene. Flere artikler vektlegger at ytringsfrihet er en rett, ikke en plikt, og at den brukes feil.

I *Morgenbladet* handler artiklene gjerne om formen på religionskritikk. Man skal kunne kritisere alt, både karikaturene og hvordan ytringsfriheten benyttes. Det blir også tatt opp hvordan fundamentalistiske og liberale krefter innad i islam kjemper mot hverandre, og at man må utfordre de fundamentalistiske kreftene.

Forskjellene i avisenes fokus er imidlertid minimale. Standpunktene og argumentene varierer lite i forhold til hvilken avis artikkelen publiseres i. Argumenter for og imot ytringsfrihet, samt hvilke bakenforliggende konflikter som finnes, er

forholdsvis likt representert uavhengig av avis. Ikke engang *Klasseavisen*, som er regnet for å ha et mer radikalt ståsted enn de andre avisene, skiller seg mye ut. Jeg har heller ikke funnet noen større forskjeller i fokus enten artikkelen er trykket i en dagsavis eller i en ukevis. Tross ideologisk plattform og type avis, blir altså mange av de samme synspunktene vektlagt.

De største forskjellene finnes ikke i innhold, men i skrivemåte. Artikkelen i *Aftenposten*, *Dagbladet* og *Klassekampen* er forholdsvis like, men med et noe mer muntlig preg i *Klassekampens* artikler. *Morgenbladets* artikler er ofte noe tyngre hva gjelder argumentasjon, hvilket kan forklares med at det er en ukeavis med artikler som gjerne går i dybden. Det kan tenkes at man kunne sett en større forskjell avisene imellom i nyhetsdekningen enn på kommentarplass. Etter min analyse vil jeg imidlertid påstå at analysen av standpunkter og argumenter, vitner om en jevn dekning av den norske debatten i avisene.

Mitt hovedspørsmål i problemstillingen var: Har debatten vist en tolkning av at ytringsfriheten nå går ved krenkelse av religion? Den første perioden av karikaturdebatten tok i første omgang sikte på å forklare de bakenforliggende konfliktene som lå til grunn for de voldsomme reaksjonene. Dernest dreide de fleste artiklene seg om forsvar av ytringsfriheten. De fleste artiklene om blasfemiparagrafen fokuserte også på forsvar av ytringsfriheten. Dersom man slår sammen disse kategoriene, ser man at 63 artikler var viet et forsvar av ytringsfriheten, mens 39 artikler prioriterte hensynet til religiøse følelser. Basert på antall artikler, er det flertall for at en slik grense ikke skal eksistere. Man kan imidlertid ikke se bort fra at debatten også har vist klare tegn til at religiøse hensyn burde prioriteres forut for ytringsfriheten. Mange artikler dreier seg om frykten som finnes for voldelige represalier av en ytring. Fører denne frykten til at man i stor grad lar være å ytre seg kritisk mot islam?

Første periode viste altså et fokus på særlig tre standpunkter. Avisene viste kun små forskjeller i argumentasjonen av standpunktene. Retorikken var også tilsvarende lik. Jeg kan ikke si å ha funnet noen store avvik i standpunkter og argumenter ut fra hvilken avis artiklene publiseres i. Den norske debatten om karikaturesaken er med andre ord i de fire avisene forholdsvis likt behandlet. I det følgende vil jeg analysere elleve artikler fra andre periode.

5.3 Andre periode, 1. januar til 31. mars 2010

Som nevnt over, var det flere hendelser fra 2006 til 2010 som preget karikaturesaken. Blant annet ble blasfemiparagrafen avskaffet våren 2009. Andre periode av min analyse inneholder følgelig ingen kategori om paragrafen. 1. januar 2010 ble Kurt Westergaard angrepet i sitt hjem, hvilket gjorde at flere aviser verden over valgte å republisere hans karikatur.

3. februar trykket Dagbladet Muhammed-karikatur som hadde blitt linket til PSTs Facebook-side. Oppslaget gjorde at konfliktene igjen blusset opp. Blant annet streiket drosjesjåfører i Oslo natt til 6. februar. Disse to hendelsene førte til at debatten om ytringsfrihetens grenser ble gjenopptatt. Se kapittel 1.5 for mer bakgrunnsinformasjon.

5.3.1 Bakenforliggende konflikter

Artiklene i denne kategorien fokuserer på å forklare hva som har hendt siden karikaturene først ble publisert i 2005. De drøfter blant annet *hvordan* man burde fremsette kritikk, samt hvordan debattere en slik sak. Religionens plass i samfunnet er også et viktig tema. Dessuten blir mediernes fremstilling av muslimer, og at muslimene ikke slipper til i debatten, problematisert. I denne kategorien vil jeg analysere "Fritt frem å kritisere" av Vebjørn L. Horsfjord og "Ikke bare en farse" av Per Anders Madsen (*Aftenposten*), "Følelser som politikk" av John Olav Egeland (*Dagbladet*), "Medienes forvrengte verdensbilde" av Aleksander Eilertsen (*Klassekampen*), og "Et speil for Vestens identitetskrise" av Aleksandra Irene Larsen (*Morgenbladet*).

Aftenposten

"Fritt frem å kritisere" – Debatten må dreies over mot å gjelde en ytringskultur

Vebjørn L. Horsfjord skriver i "Fritt frem å kritisere" om hvordan karikaturesaken har endret seg siden dens kraftigste periode i 2006.²⁷³ Kritikk mot redaksjonelle avgjørelser blir nå oppfattet som angrep på ytringsfriheten, enda redaktørene er maktpersoner hvis handlinger må kunne kritiseres. Karikaturene har blitt symboler både på muslimenes angivelige krav om sensur, og på frykten for voldelige reaksjoner. Vanlige muslimer

settes i samme bås som ekstremistene, og deres ledere stilles som ansvarlige for de ekstreme reaksjonene.

Horsfjord mener lederne må bli mer aktive i debatten, og ikke styres av mediene. De må understreke at karikaturene ikke lenger er like sjokkerende, og at muslimer flest ikke bryr seg om dem. Mediene må på sin side la lederne slippe til for å balansere deknningen, og aller viktigst: debatten må vendes over til å handle om *ytringskultur*: "På hvilken måte ønsker vi at ulike religioner og kulturer skal nærme seg hverandre i det offentlige rom? Hvordan sikrer vi at alle kommer til orde på en rimelig måte?" I stedet for å presse andres grenser, må man diskutere hvordan man får en mest mulig fruktbar og rettferdig debatt.

Horsfjord tar doktorgrad i interreligiøse studier ved teologisk fakultet ved Universitetet i Oslo. Hans doktoravhandling baseres på prosjektet kalt *A Common World Process*, en dialog mellom muslimske og kristne ledere om felles respekt for det guddommelige og hverandre.²⁷⁴ Temaet for artikkelen reflekterer denne kunnskapen, og Horsfjord fremstår som autentisk, noe som gir positivt utslag for etos. Appellen i artikkelen er rettet mot religiøse ledere og de som foretar redaksjonelle valg i avisene.

Artikkelen følger karikaturenes historiske kontekst, fra selve publiseringene, Lars Vilks rondellhund, Gert Wilders film, og til slutt angrepet på Kurt Westergaard. Horsfjord forklarer krisens utvikling, og hva som har blitt resultatet for muslimske ledere og muslimer generelt. Kausalsammenhengene beviser logikken bak argumentene.

Horsfjord gjør samtidig bruk av absolutter, som får slutningene til å virke endelige, og som eneste alternativ. Språket gir autoritet, og synes overbevisende. Samtidig oppstilles partene som motstandere: mediene mot muslimene og deres ledere. Sistnevnte fremstilles som ofrene i saken (men som oppfordres til å gjøre noe med sin stilling), mens mediene har opptrådt urettferdig. Horsfjord overbeviser med andre ord særlig med kontraster og et autoritært språk som skaper patos.

"Ikke bare en farse" – Fokuset på hvem som har rett til hva, låser saken

Per Anders Madsen kommenterer i "Ikke bare en farse" Muhammed-karikaturenes tragikomiske utfall.²⁷⁵ Lars Vilks omtalte karikaturesaken og saken om hans egen rondellhund, som komiske farser, men med en alvorlig undertone, som følge av trusler

og vold. Situasjonen som utspilte seg etter *Dagbladets* publisering av Muhammed som gris, ble et nytt ledd i karikaturfarsen.

Både *Jyllands-Postens* karikaturer og karikaturen på PSTs Facebook-sider, ble misbrukt i politisk hensyn. PST ble tipset om tegningene av Arfan Bhatti, som senere startet kampanjen mot *Dagbladet*, da de illustrerte nyhetssaken. Bhatti brukte altså saken for alt det var verdt, for å fremprovosere en konflikt. *Dagbladet* på sin side, insisterte på at de hadde all rett til å trykke tegningen, fordi den illustrerte en nyhetssak.

Til dette presiserer Madsen at redaksjonelle valg og ytringsfrihet aldri kan bestemmes av religiøse ledere. Imidlertid er det mye man har rett til å trykke, som man likevel ikke trykker. Å illustrere en nyhetssak er ikke nødvendigvis god nok grunn til å trykke noe som er støtende for andre, jamfør pornografisaker der man ikke viser bilder.

Fokuset på hvem som har rett til hva, låser partene. Premissene for debatten er under kontinuerlig endring, og det vil ikke kunne fattes noen endelig slutning. Hardt press utenfra kan gjøre at en redaktør avstår fra å trykke, eller at han eller hun velger å trykke for å imøtegå presset. I alle tilfeller er den gyldige måten å svare på, å komme med motargumenter, ikke med vold.

Madsen har vært kulturredaktør i *Aftenposten*, og holder status som en kjent og respektert journalist. Hans kommentar er viktig for avisens egen holdning. Hans argumenter får gjennom det ekstra troverdighet og autoritet. Han bruker i artikkelen henvendelsesformene "vi" og "oss", som kan referere til samfunnet generelt, og kanskje særlig til de som foretar redaksjonelle valg.

Madsen nevner flere eksempler fra karikaturesaken. Han innleder med Vilks' bemerkning, som setter rammen for argumentasjonen, og sammenlignes med *Dagbladets* situasjon. Tilfellet med Bhatti og *Dagbladet* brukes som illustrasjon på hvordan karikaturene blir brukt politisk, mens *Dagbladets* argumentasjon svekkes gjennom eksemplet med pornografi. Slike konkrete symptomer på standpunktene styrker Madsens posisjon.

Fokuset er sentrert rundt argumentenes logikk, og det brukes lite patos. Madsen bruker imidlertid forsterkende adjektiver for å gi mer tyngde til argumentene: "en nidtegning av profeten, på førstesiden til en løssalgsavis, har en voldsomt krenkende kraft på en del muslimer". Gjennom slike ordvalg fremheves essensielle deler av teksten.

Dagbladet

”Følelser som politikk” – Krenkelsens makt

John Olav Egeland definerer i ”Følelser som politikk” politikken metode som: ”å realisere det materielle gjennom mobilisering av fornuft og følelser”.²⁷⁶ Som Madsen, setter han slik en ramme for den videre argumentasjonen. Politikken har tradisjonelt vært rasjonell og opplysende, men i dagens samfunn har krenkelse og respekt blitt sentralt, hvilket gjør politikken subjektiv. Muslimer er ansett som pådriverne for utviklingen, men høyrepopulismen bruker også de samme virkemidlene.

Årsaken til den nye trenden er individualiseringen i samfunnet, noe sosiale medier forsterker. Alle kan i prinsippet delta med sine ytringer, men det gjør en også mer sårbar for andres ytringer. Dersom man i tillegg tilhører en fanatisk trosform, blir det enklere å forhellige sine egne holdninger. Dette forklarer offerrollens stadig mer synlige posisjon i offentligheten. Subjektive følelser som krenkelse, kan likevel aldri være en rettesnor for politikken. Ingen kan kreve at andre skal følge og respektere den enkeltes grenser for krenkelse som en autoritet, som en gitt grense.

Egeland har vært ansatt i *Dagbladet* siden 1978, blant annet som politisk redaktør og sjefsredaktør.²⁷⁷ Han har etos i kraft av å være en kjent politisk journalist. Temaene diskutert i artikkelen har ikke noen inngående forklaringer eller introduksjon, derfor kan man si at Egeland henvender seg til deltakerne i debatten.

Han bruker særlig definisjoner for å vise logikken bak argumentasjonen: Sitater fra den franske forfatteren Paul Valery, den franske politikeren Édouard Hériot, samt han selv, definerer politikken metode. Han lager også en modell om krenkelse der person A ikke kan forlange at person B skal vite As personlige grenser, og anse dem som autoritet. Egeland logikk blir gjennom dette forenklet og konkretisert, og fremstår som sterk.

Teorien blir også illustrert med en analogi til skuespillet *Grisen* av Lars Saabye Christensen. Det omhandler to eldre pasienter som reagerer på en tegning. Mennene med forskjellige religioner og kulturer, har begge behov for respekt og ikke å bli krenket. Her illustreres karikaturesaken gjennom sammenligning av to eldre menn.

Det fokuseres først og fremst på logosdimensjonen, men for å skape patos, benyttes enkelte absolutter: ”Politikk må aldri forfalle til manipulering av ulike typer egeninteresser”. Ordet ”aldri” gjør her at standpunktet synes konstant, og Egeland synes

bastant og engasjert, i likhet med Johansen, Gule og Wiese. Artikkelens siste setning er også patosbetont: "Følelsenes tyranni er også en form for diktatur". Her sammenlignes insistering på hensyn til følelser i politikken med autoritære regimer, hvilket setter fokuset på følelser i et negativt lys.

Klassekampen

"Medienes forvrengte verdensbilde" – Mediene skaper fiendebilder

Aleksander Eilertsen mener i "Medienes forvrengte verdensbilde" at det å tegne Muhammed med bombe i turbanen, og å sammenkoble muslimer og islam med terror i mediene, gir et galt bilde av virkeligheten.²⁷⁸ 2000-tallet har vært preget av rasisme. Ali Esbati, kjent blant annet fra sin blogg *Esbatis kommentarer*, omtaler 2000-tallet som "et tiår preget av islamofobi, tortur og høyrepopulisme". Terrorangrepene på Twin Towers var begynnelsen, minaretavstemningen i Sveits var slutten. Muslimene blir nå behandlet slik jødene ble behandlet før 2.verdenskrig.

Eilertsen refererer til boken *Who speaks for islam? What a Billion muslims really think* av Gallup Press (2008). Av 50.000 intervjuede muslimer i 35 muslimske land, har 7 % en politisk årsak til å tolerere angrepene mot Twin Towers, mens 93 % gav en religiøs begrunnelse for å ta avstand mot dem. Eilertsen gir også eksempler på politisk terrorisme i andre deler av verden, blant annet i Russland under tsarveldet og IRAs terror mot England. Dette er altså ikke et nytt fenomen kun koblet til islam.

Terror mot sivile kan forstås, men aldri rettferdiggjøres. Eilertsen etterlyser at mediene forklarer og forstår bakgrunnen for terroren, slik at det som ligger under rasismen kan avsløres. Kun da kan man bekjempe terroren i stedet for å forsterke fiendebildene, og kun da kan man sørge for at historien ikke gjentar seg.

Eilertsen har tidligere vært fylkessekretær og leder i Hordaland SU, og de siste to årene organisasjonssekretær for Sosialistisk Ungdom.²⁷⁹ Han henvender seg til debatten, særlig retters en pekefinger mot mediene og fremstillingen av muslimer. Argumentene støttes med flere logosgrep. Blant annet refereres det til sitater og andre kjente kilder, som Esbatis karakteristikk av 2000-tallet og Gallup Press' bok. Dessuten nevnes flere eksempler på politisk terror. Den symptomale forankringen av argumentasjonen gir troverdighet til argumentene.

Standpunktene understrekes ved å bruke enkelte patosmidler. Særlig er ironiseringen av hvordan muslimene blir omtalt, effektivt: "I en verden der islam er lik terror skal det ikke så mye skjeggvekst til før du er bitte litt bin Laden". Eilertsen synliggjør her det stigmatiserte bildet som er skapt av muslimer. Patos brukes med fokus på å forsterke de sentrale punktene i artikkelen, slik at det hovedsakelig er selve argumentene som står i fokus.

Morgenbladet

"Et speil for Vestens identitetskrise" – Religionens plass i samfunnet

Aleksandra Irene Larsen kommenterer i "Et speil for Vestens identitetskrise" Sindre Bangstads anmeldelse av Edvard Saids bok *Orientalismen* (1978), publisert i *Morgenbladet* 8. januar 2010.²⁸⁰ Hans anmeldelse fungerer som springbrett for Larsens argumenter. Som Egeland, forklarer hun hvordan krenkede følelser kan brukes som et maktverktøy, og påpeker samtidig at Vestens usikkerhet relatert til religion, gjenspeiles i behandlingen av muslimer.

I boken *Secularism Confronts Islam* (2005) påstår professor i Social and Political Theory ved European University Institute, Olivier Roy, at "islam er et speil hvori Vesten projiserer sin egen identitetskrise". Med det menes at flere vestlige samfunn som går fra religiøsitet til sekularisme, blir usikre på sin identitet i forhold til religion. Norge er i denne sammenheng et motstykke til Frankrikes *laïcité-system*, der religionen og offentligheten defineres som to adskilte rom. Integreringsproblematikken relatert til muslimer, avdekker vårt samfunns usikkerhet.

For å få bukt med problemene må partene bli enig om retningslinjer for moral og etikk, uten å gå på akkord med demokratiske verdier. Forskjellen mellom religionskritikk og humor på den ene siden, og rasisme og hets på den andre, må synliggjøres. Samtidig må det vektlegges at religiøse kan bestemme normene for seg selv og sin religion, men ikke definere reglene for det offentlige ut fra blasfemi eller krenkelse. Generelt bør alle religiøse mennesker og deres religioner behandles likt. Kun da viser man virkelig respekt.

Larsen er stipendiat i religionssosiologi ved Universitetet i Agder og skribent i *Minerva*.²⁸¹ Ut fra dette har hun etos både som journalist og akademiker. Hun forklarer sine teorier uten å gi særlig bakgrunnsinformasjon eller definering av begreper. Hennes

tiltenkte mottaker forventes med det å ha enkelte forkunnskaper om temaet. Hun forsøker å overbevise sine motstandere om at krenkelse ikke kan tas hensyn til.

Gjennom hele artikkelen, kommer Larsen tilbake til Bangstads teorier. Hun presenterer hans poeng, for deretter å fremsette sine egne, i likhet med hvordan Bakken Olafsen fremstilte Raahauges teori. Hennes argumenter fremstår slik som et bedre alternativ. Det blir også gjennomgående referert til Oliviers slutninger. Larsens teorier får troverdighet ved å vise til hans sammenfallende forskning. Med disse symptomal- og kausalsammenhengene, virker Larsens argumentasjon overbevisende.

Bangstad refererer til en muslimsk venninne, som er opprørt over den europeiske mentaliteten, og mener muslimene må bli tatt mer hensyn til. Larsen setter hennes følelser opp mot Fritt Ords prisvinner fra 2009, Nina Karin Monsen, som brukte uttrykket "de sårede følelsers tyranni" i debatten om homofilt ekteskap. Monsen mente det må være lov å såre andre. Følelsen av å være krenket brukes kun når man har dårlige argumenter. Hennes meninger er regnet som kontroversielle, og Larsen skaper derfor patos gjennom en slik sammenligning.

Larsen viser også sin mening på slutten av avsnittet: "Hvem skal ha rett til å definere hva som er krenkende på vegne av en etnisk, kulturell eller religiøs gruppe? Følelser kan også være makt". Det retoriske spørsmålet etterfølges av et svar, som markerer standpunktet i artikkelen.

5.3.2 Ytringsfrihet som primærfokus

Forfatterne i denne kategorien fokuserer særlig på hvordan ytringsfriheten benyttes. Enkelte kritiseres for å benytte friheten selektivt, mens muslimene kritiseres for sitt krav om respekt. Man kan aldri gi etter for trusler og frykt. Det er viktig å holde fast ved ytringsfrihetens prinsipper. Her vil jeg analysere følgende artikler: "Selektive friheter" av Hadia Tajik og Shazad Rana (*Aftenposten*), "Respekt for muslimer?" (*Dagbladet*) og "Rett og galt" av Bjørgulv Braanen (*Klassekampen*).

Aftenposten

”Selektive friheter” – Ytringsfriheten skal praktiseres likt av alle

I ”Selektive friheter” belyser Hadia Tajik og Shazhad Rana hvordan enkelte i debatten bruker sin ytringsfrihet til å kritisere andres rettmessige bruk av den.²⁸² For eksempel ble demonstrasjonen mot *Dagbladet* holdt i ytringsfrihetens navn, mot avisens bruk av friheten. Muslimer flest er oppegående mennesker, som burde senke skuldrene i stedet for å opptre som krenkede ofre når islam blir kritisert. Religioner og helligdommer må tåle å bli kritisert og latterliggjort.

Demonstrasjonen var fredelig, med unntak av Mohyeldeen Mohammads udemokratiske holdninger om muligheten for et norsk 9/11, dersom man fortsatte å krenke islam. Etter uttalelsen ble det debatt om hvorvidt slike ytringer burde være tillatt. Gitt at man ikke oppfordrer til vold, presiserer forfatterne at slike ytringer alltid må bekjempes med ord, ikke lov. FrPs leder Siv jensen, illustrerer selektiv bruk av ytringsfriheten, der hun etter demonstrasjonen påstod at ekstremister presser norske verdier. Hun spesifiserte imidlertid ikke hvilke verdier, eller at mange av demonstrantene var nordmenn med muslimsk bakgrunn. Å fremme egne interesser gjennom å kritisere andre, er illegitimt. Ytringsfriheten er for alle, og må praktiseres likt.

Hadia Tajik er jurist, journalist og kulturminister, og tilhører Oslo Arbeiderparti. Shazhad Rana er representant for Oslo Høyre. Han er blant annet IT-gründer og samfunnsdebattant.²⁸³ Begge forfatterne har patos på bakgrunn av å være politiske representanter og samfunnsdebattanter, og har erfaring med problematikk relatert til muslimer og innvandring. Tajik og Rana retter seg i artikkelen generelt til hele debatten, og understreker at ytringsfriheten er for alle.

Argumentasjonens logikk baseres på tanken om at alle enkeltindivider har samme rett til å ytre seg. Eksempler der ytringsfriheten har blitt benyttet selektivt, samt sitater fra debattanter, illustrerer forfatternes poeng. Med slike symptomale og kausale sammenhenger forankret i ytringsfrihetsteori, fremstiller de en overbevisende sak.

Enkelte steder brukes ironi, som gir teksten patos. Forfatterne avkler flere aktørers argumenter gjennom latterliggjøring, og fremstiller deres selektive bruk av ytringsfriheten som ugyldig. For eksempel i forhold til Jensens uttalelse: ”I praksis sier hun egentlig: ”Hold munn muslimer, det er ytringsfrihet i Norge””. De ”avdekker” Jensens skjulte holdning, og hennes forsøk på å fremme egne interesser.

Dagbladet

”Respekt for muslimer?” – Muslimene må gjøre seg fortjent til respekten de krever

Bjørn Nistad mener i ”Respekt for muslimer?” at muslimene ikke kan kreve respekt, når de gjør så lite for det norske samfunn og fellesskap, og ikke verdsetter den friheten de har.²⁸⁴ Ingen muslimer i Norge har for eksempel tatt initiativ til demonstrasjoner mot henrettelser av homofile og andre menneskerettighetsbrudd. Med unntak av politikere som Abid Q. Raja, Hadia Tajik og Aslam Ahsan, samt en innsamlingsaksjon til inntekt for jordskjelvsofre i Pakistan, tenker norske muslimer tilsynelatende kun på seg selv.

Respekt er noe man gjør seg fortjent til, understreker Nistad. Han etterlyser blant annet at muslimske ledere tydelig verdsetter demokratiske prinsipper, og fastholder at krenkelser er en pris man må betale for å nyte friheten sekulære demokratier gir dem. Dersom muslimer fortsetter å kreve respekt for sin tro på urettmessig vis, må de tåle at deres helligdommer krenkes.

Nistad er professor i russisk historie, og har derfor innledende etos som akademiker.²⁸⁵ Han retter sin appell både til muslimer og andre lesere av *Dagbladet*, ved å forsøke å overbevise om at muslimer ikke kan kreve respekt. Han søker å bevise logikken bak sitt standpunkt ved å synliggjøre alt muslimske ledere og muslimer generelt ikke gjør, for eksempel å demonstrere mot og ta avstand fra menneskerettighetsbrudd. Leseren skal slik se den manglende kausale sammenhengen mellom muslimenes egoisme og krav om respekt.

Nistads fremste patosmiddel er en utstrakt bruk av retoriske spørsmål, i større grad enn hos Rødland og Skartveit i første periode. Flere avsnitt består utelukkende av spørsmål, slik at muslimenes negative praksiser utheves. Det stilles flere relevante spørsmål om det at muslimene krever respekt, liksom flere andre i analysen har gjort. Nistad maler imidlertid et sorthvit bilde av muslimer, uten bekreftende dokumentasjon. Stemmer karakteristikken på alle muslimer? Han fremstiller dem her med dårlige, menneskerettighetsstridende verdier. Det benyttes også absolutter og kontraster. Nistad hevder muslimer aldri har deltatt i humanistisk arbeid eller arrangert demonstrasjoner mot menneskerettighetsbrudd. Satt opp mot de få positive eksemplene, som Aslam Ahsan – ”et flott menneske”, virker muslimer generelt meget egoistiske. Nistad risikerer her at det sterke patospreget overdøver argumentasjonen.

Klassekampen

”Rett og galt” – Ytringsfrihetens rettslige og etiske prinsipper

Bjørgulv Braanen kommenterer i ”Rett og galt” kultur- og debattredaktør i *Bergens Tidende* Hilde Sandviks kritikk av Kristian Espedal, alias Gaahl, tidligere vokalist i black metal bandet Gorgoroth.²⁸⁶ Gaahl mente ”symbolverdien ved å brenne kirker er bra”. Sandvik påstod at Gaahls ytring i motsetning til Muhammed-karikaturene, ikke var viktig religionskritikk ut fra ytringsfrihetens prinsipper. Braanen hevder imidlertid Sandviks holdninger viser henne som subjektiv. Gaahls ytring er mindre verdifull enn karikaturene kun dersom den kan sees som oppfordring til noe kriminelt.

Det er et påfallende trekk i debatten at mange forsvarer ytringsfrihetens rettslige prinsipp ekstra mye, når man er enig i innholdet i en ytring. Braanens hovedpoeng er at ytringsfrihetens to sider gjennom dette sammenblandes: den legale siden, hva som er lov, og den etiske siden, hva som er ”klokt, godt og viktig – eller uriktig, skadelig og farlig”. Med andre ord kan man si at Braanen etterlyser et mer objektivt forsvar av ytringsfriheten, samt et fokus på om innholdet tjener et godt formål.

I likhet med ”Ytringsfrihet” i første periode, er dette en lederartikkel. Braanen refererer direkte til ”ytringsfrihetsdebatten”, og viser gjennom det at han henvender seg til debatten generelt, da særlig til de som blander sammen frihetens forskjellige sider. I likhet med hvordan Tajik og Rana over henvendte seg mot selektiv bruk av ytringsfriheten.

Det kjente sitatet som er tillagt Voltaire, utgjør bakgrunnen for argumentasjonen: ”Jeg er uenig i hva De sier, men vil inntil døden forsvare Deres rett til å si det”. Ytringsfrihetens prinsipper er objektive, og tilsier at alle kan uttale seg, uansett hvor kontroversiell ytringen er. Med en slik innledning settes argumentasjonen inn i en kontekst, hvor man blir ledet direkte mot en av ytringsfrihetens mest kjente paroler. Braanen baserer artikkelens fakta på Sandvoll og Gaahls uttalelser, og bruker dem som bakgrunn for og symptom på hans meninger om hvordan ytringsfrihetens bestanddeler sammenblandes i debatten.

Det benyttes lite patos. For å formidle sitt standpunkt bruker Braanen imidlertid beskrivende adjektiver. For eksempel mener han at Gaahls holdning fortjener ”forakt”, og at ytringsfrihetens etiske dimensjon er en ”viktig” debatt. Slik understrekes artikkelens hovedpoeng.

5.3.3 Respekt som primærfokus

For å få et best mulig samfunn, må man ytre seg ut av respekt for andre mennesker. Ytringsfriheten benyttes feil. Det blir hevdet en ytringstvang, som kun skaper konflikter og polariserer debatten. Man må tillate folk å utøve sin religion, og ikke ha en så arrogant innstilling til religiøse. I denne kategorien analyserer jeg "Gud på tiltalebenken" av Anne Stensvold (*Aftenposten*), "Ytringstvangen" av Mímir Kristjánsson (*Dagbladet*) og "Et nytt tyranni?" av Elin Brodin (*Klassekampen*).

Aftenposten

"Gud på tiltalebenken" – Pressen skal kritisere de troendes handlinger, ikke selve troen

Anne Stensvold innleder artikkelen "Gud på tiltalebenken" med blasfemiparagrafens historie, fra den ble innlemmet i straffeloven i 1902 til den ble avskaffet i 2009.²⁸⁷ Deretter går hun over til Muhammed-karikaturenes historie. Konflikten rundt karikaturene har stått mellom islam og det sekulære Vesten, og dreier seg i realiteten om religionens plass i samfunnet, mener hun.

For mediene er det en kamp for ytringsfrihet, for muslimene er det blasfemi. Konflikten sammenlignes med sensureringen av filmen *Life of Brian* (1979), der de kristne ikke kunne forstå hvordan spott av deres helligdom kunne være samfunnsnyttig. Norsk presse er privateid og hovedsakelig sekulær, hvilket betyr at religion vanskelig kan være en trussel for ytringsfriheten. Religionskritikken må defineres klarere, slik at religionene får et rom i det sekulære samfunnet. Pressens oppgave er ikke å kritisere troen, kun de religiøses handlinger i religionens navn. Dette er Stensvolds hovedargument for at Muhammed-karikaturene ikke kan anses som religionskritikk.

Stensvold er professor i religionshistorie ved Universitetet i Oslo. Hun er blant annet interessert i religionsteori, samt religion koblet til media og politikk.²⁸⁸ Hun henvender seg i artikkelen til de som allerede har kjennskap til debatten, da særlig til pressen selv, og til de som mener karikaturene er gyldig religionskritikk.

Beleggene i artikkelen er for det meste forklart med kausalsammenhenger. Hun benytter få andre logosgrep, men sammenligner blant annet muslimenes reaksjoner med de kristnes reaksjon på filmene *Jesus Christ Superstar* (1973) og *Life of Brian*, og viser med det at en slik følelse av krenkelse ikke er unik for muslimer.

Stensvolds fremste patosgrep er å skrive med en sikker tone, som etterlater lite rom for tvil eller alternative slutninger: "Pressens ansvar er å kritisere handlinger – ikke å saumfare religiøs tro ... I dette perspektivet blir påstanden om at Muhammed-karikaturer er religionskritikk helt absurd". Som diskutert i relasjon til for eksempel Wiese, Horsfjord og Nistad er dette et patosgrep som gjør at forfatteren fremstår som sikker, men kan også oppfattes som arrogant. Å avslutte en artikkel med begrepet "helt absurd" om karikaturenes religionskritiske potensial, kan både være samlende og positivt for de som er enig med Stensvold, men også negativt ladet og avstøtende for de som støtter karikaturene.

Dagbladet

"Ytringsvangen" – Tilhengere av ytringsfriheten krever at man må ytre seg

Mímir Kristjánsson mener i "Ytringsvangen" at flere forkjempere for ytringsfriheten, hevder en "ytringsvang".²⁸⁹ I stedet for å handle ut fra hva som er fornuftig og klokt, er man nødt til å ytre seg, og jo mer provoserende, desto bedre. Det siktes særlig til tidligere FrP-er Jan Arild Snoen, FrP-er Anne Kristine Toje og generalsekretær i Norsk Presseforbund Per Edgar Kokkvold. Kristjánsson mener motsatt at det ikke alltid er nødvendig å ytre seg. Det kan tvert imot være skadelig.

Mange mener man må stå opp for ytringsfriheten, fordi den er i fare, noe Kristjánsson mener den ikke er. Det florerer av kritikk mot islamisme og muslimer i Europa, og det har heller ikke kommet noen seriøse krav om forbud. Muslimske ledere har i stedet støttet friheten. Derimot har flere nordmenn, i tillegg til muslimer, ment trykningen av karikaturene er ufornuftig. Kristjánsson etterlyser forståelse for at noen redaktører rett og slett ikke ønsker å trykke, fordi man ikke vil krenke muslimer. Kokkvold mener motsatt at de som ikke trykker, etterkommer islamistenes krav og ønsker. Det blir et spørsmål "om man våger eller tier", noe Kristjánsson hevder etter hvert vil føre til en tilspisset og ekstrem debatt, overdøvet av ekstreme synspunkter.

Kristjánsson har her etos som tidligere leder for Rød Ungdom, og nå forfatter og journalist i *Klassekampen*.²⁹⁰ Appellen i artikkelen rettes særlig mot de i debatten som, han mener støtter en ytringsvang.

For å fremheve logikken bak argumentene, trekkes det fram flere symptomer som støtter slutningene, som overvekt av islamkritikk i Europa, og muslimske leders

støtte til ytringsfrihet. Kristjánsson siterer også løst sine motstandere, før han tolker dem, og deretter argumenterer imot. De to synene blir kontrasterende, hvor hans argumenter skal komme seirende ut.

Klassekampen

”Nytt tyranni?” – Den arrogante ateiststaten

Elin Brodin diskuterer i ”Nytt tyranni?” konsekvensene av forslaget om å forby religion som har kommet fram i debatten, samt religionens betydning for samfunnet.²⁹¹ Menneskets tanker rundt det åndelige har i lang tid vært basis for religiøse og filosofiske tankesett, som igjen har vært instrumentelle for alle samfunn. Det religiøse har blitt misbrukt, men det samme har alle menneskelagde systemer, inkludert forskning. Det gjør ikke det religionen mindre verdifull, mener Brodin.

Hun mener en del ateister og ateismen de forfekter, er arrogante og trangsynte. Det er ikke er mulig å bevise eller motbevise det de kaller ”overtro”, og å kalle det dét, er å håne de som tror på det. Det er mye man ikke vet også i dag, og materialister er like mye preget av sin tid som andre før dem. Forskingen er ikke det eneste svaret. Det er maktmisbruk å hindre eller forby folks tanke- og levesett, om det gjelder bruk av religiøs bekledning, ytringer, eller andre uttrykk. Det vil være å gå i jødeforfølgelsesens fotspor. Å kun anerkjenne sin egen ikke-tro vil medføre at man bytter ut den fortidige undertrykkende kirkestaten med en likeså undertrykkende ateiststat.

Brodin er forfatter. Hun skriver ofte om etikk og sivilisasjonskritikk,²⁹² og har innledende etos både i kraft av å være forfatter og samfunnsdebattant. Gjennomgående i artikkelen refererer hun til ateister og materialister, hvilket tilsier at hun henvender seg til de deltakerne i debatten som har bekjent seg som motstandere av religion.

Brodin understreker hvordan forrang for materie og bevisbar kunnskap over det åndelige, har ført til arroganse og trangsynthet. Hennes fremste logosgrep er å bevise at ateistene er like sneversynte som deres motstandere. Deres argumenter synes med en slik analogsammenheng som ugyldige.

Det brukes mye patos for å utheve poengene. Blant annet benytter Brodin utropstegn for å markere ateistenes ekstreme posisjon: ”Enkelte har faktisk slått frempå om et forbud!” Hun tillegger også sine motstandere negative verdier. En karakteristikk hun benytter er for eksempel ”Trangsynt og arrogant”. Det avsluttende avsnittet er et

varsko om at de enkelte ateistenes forslag om forbud av religion ”bør reageres kraftig mot”. Brodins sammenligninger, uttrykk og punktsetting gir argumentasjonen et sterkt følelsesladet preg. Som nevnt i relasjon til for eksempel Johansen, kan en slik patosbruk virke engasjerende, men kan også risikere å overskygge argumentene.

5.4 Konklusjon, andre periode

Andre periode av analysen begynte med angrepet på Kurt Westergaard 1. januar 2010, ble videreført med *Dagbladets* trykking av en Muhammed-karikatur på forsiden av avisen 3. februar, og sluttet 31. mars. Oversikt over artikler kategorisert etter tematikk, ser slik ut:

Avis	Bakenforliggende konflikter	Ytringsfrihet	Respekt	Sum artikler
Aftenposten	9	8	6	23
Dagbladet	10	11	6	27
Klassekampen	13	7	6	26
Morgenbladet	1	0	0	1
Sum artikler	33	26	18	77

I andre periode, som i den første, er det lagt størst vekt på de bakenforliggende konfliktene, men det er jevnere mellom kategoriene. I *Klassekampen* er halvparten av artiklene viet bakenforliggende konflikter, som er mindre enn i første periode. Både i første og andre periode ble det skrevet henholdsvis sju og seks artikler om ytringsfrihet og respekt. I *Morgenbladet* ble det kun skrevet én kronikk om temaet denne perioden, om krisens bakenforliggende konflikter.

Man kan med andre ord si at det i andre periode av krisen har blitt lagt noe mindre vekt på de bakenforliggende konfliktene, til fordel for ytringsfrihet og respekt. Hva kan dette skyldes? I første periode ble det utløst voldsomme reaksjoner fra de krenkede muslimene, noe som for mange nordmenn kunne oppfattes som uvant og skremmende. Mange forsøkte å forklare reaksjonene. Fra 2006 til 2010, ble temaene i karikaturesaken gjentatte ganger tatt opp i mediene, i relasjon til nye hendelser. Dermed var man vant med debatten i 2010. Det var ikke nødvendig med like mange forklaringer.

5.4.1 Standpunkter og argumenter i den norske debatten

Også i denne perioden kan man se de tre vinklingene nevnt i konklusjonen av første periode: prioritering av ytringsfrihet, prioritering av respekt for religiøse følelser, og de bakenforliggende konfliktene. Her kommer det enda klarere fram at frykt og trusler aldri må komme foran ytringsfriheten.²⁹³ Som i første periode blir det skrevet mye om krenkelse, og hvordan den brukes som maktmiddel. Det blir lagt stor vekt på ytringsfrihetens prinsipper, og at de må brukes objektivt. Flere forfattere poengterer at enkelte benytter friheten subjektivt, både til å dømme andres bruk av den som ugyldig, og til å støtte den ekstra mye når man er enig i ytringens innhold.²⁹⁴ Det understrekes også at muslimene må tåle å bli krenket.²⁹⁵

Andre legger vekt på at Muhammed-karikaturene er hets, ikke religionskritikk, og er med på å polarisere debatten om ytringsfrihet og religion. Religionskritikken har blitt forringet etter publikasjonen.²⁹⁶ Støtten til ytringsfrihet har gått over til å dreie seg om en tvang, om å tørre å provosere, ikke hvorvidt det er nyttig å provosere.²⁹⁷

I første periode ble det særlig tatt sikte på å forklare årsakene til muslimenes reaksjoner, samt en løsning på krisen som oppstod. Artikkene i andre periode dreier seg mer om *hvordan* debatten føres: for eksempel gjennom en ytringskultur, eller gjennom fokus på ytringstvang. Man konsentrerer seg her mer om hva som har skjedd de fire årene etter karikaturenes publikasjon, samt hvilke mønstre som har dannet seg. For eksempel diskuteres krenkelsens makt og hvordan den bør behandles, samt religionens plass i samfunnet.

Det blir også skrevet mer om behandlingen av muslimene i mediene. Muslimene blir ekskludert fra samfunnet, noe som viser seg i medienes dekning. De blir fremstilt på en stigmatiserende måte som er med på å polarisere debatten og øke konfliktnivået.²⁹⁸ Også i andre periode blir det påpekt at krisen utnyttes av ekstreme sider. Karikaturene har blitt en symbolsak både på ytringsfrihet og muslimfiendtlighet.²⁹⁹

5.4.2 Retorikk

Som i første periode er forfatterne i andre periode akademikere (Nistad, Stensvold), aviskommentatorer (Madsen, Egeland), forfattere (Brodin) og politikere (Rana, Tajik). Det er flere gjengangere i debatten, for eksempel Gule og Brodin. Den tiltenkte

mottakeren er, som i første periode, gjerne andre debattanter, samtidig som man søker utover til andre lesere av avisene. I større grad enn i første periode, henvender man seg mer til beslutningstakere i mediene, som oftest i form av å kritisere dekningen.

Forfatterne i andre periode bruker de samme logosgrep og -sammenhenger som i første periode. Særlig brukes aktuelle eksempler samt sitater som bekrefter argumentene. Eilertsen, Braanen og Kristjánsson benytter seg av disse logosgrepene. Dessuten blir sammenligninger samt kjente teorier inkludert, for eksempel av Madsen, Brodin og Larsen. I tillegg benytter Egeland seg av definisjoner og modeller for å bevise logikken bak sin argumentasjon.

De fleste av artiklene inneholder en viss grad av patos, som er skapt gjennom for eksempel: absolutter og autoritært språk (Horsfjord, Egeland og Stensvold), beskrivende adjektiver (Madsen, Braanen), punktsetting (Brodin), ironi (Eilertsen), kontraster (Horsfjord, Nistad) og retoriske spørsmål (Nistad). Det er med andre ord svært mange likhetstegn mellom hvordan forfatterne benytter seg av retoriske virkemidler i første og andre periode. Jeg kan ikke si å ha sett noen utpregede forskjeller i hvordan forfatterne argumenterer for sine respektive saker.

5.4.3 Avisenes dekning av karikaturesaken

Hvilke standpunkter og argumenter har det vært viktig å belyse i andre periode av den norske debatten? I og med at denne perioden har mange færre artikler enn første periode, kommer det ikke like klart fram om noen temaer har blitt vektlagt mer enn andre i de forskjellige avisene. Jeg har imidlertid sett følgende tendenser: I stedet for å forklare konfliktene, prinsippene bak ytringsfrihet eller bak respekt for religiøse følelser, blir det i andre periode fokusert mer på *hvordan* man uttaler seg, på selve formen religionskritikken antar.

Eksempler på dette er Horsfjords forslag om ytringskultur, og Kristjánssons påstand om en ytringsvang. Dessuten kommenterer flere at ytringsfriheten brukes på måter som favoriserer egne interesser, men setter andre i et dårlig lys (Tajik og Rana, Braanen). Tematikken rundt religionens plass i samfunnet, samt hvordan muslimene blir fremstilt i mediene, ble introdusert i første periode. De har blitt videreutviklet og utdypet i andre periode. Sammenlignet med første periode, kommer det imidlertid fram få nye argumenter og standpunkter i andre periode. Jeg kan ikke se at debatten er

drastisk endret siden første periode. Avisene synes å prioritere de samme temaene, og fremhever mange av de samme argumentene og standpunktene.

Mitt hovedspørsmål i problemstillingen var: Har debatten vist en tolkning av at ytringsfriheten nå går ved krenkelse av religion? Utviklingen fra første til andre periode, har som nevnt, ikke vist noen klare tegn til endring. Verken i hva debatten har dreid seg om, hvilke standpunkt og argumenter som anses som viktige, eller hvilke syn som fremheves i de fire avisene. Det har dermed heller ikke kommet fram noen indikasjoner på at ytringsfriheten tolkes som mer, eller mindre, begrenset av hensyn til religiøse følelser. Dessuten ble blasfemiparagrafen fjernet i 2009, et synlig bevis på at det norske samfunnet ønsker å verne om ytringsfriheten.

6 Konklusjon

Jeg har gjennom 5 kapitler forsøkt å belyse debatten om ytringsfrihet og krenkelse av religion, som begynte med Rushdie-saken i 1989, og fikk nytt liv etter at Muhammed-karikaturene ble publisert i 2005. Jeg har behandlet teorier omhandlende blant annet ytringsfrihet, blasfemi, krenkelse, respekt, toleranse og kulturalisme, og foretatt en argumentasjons- og artikkelanalyse av 265 artikler fra to perioder, fra 1. oktober 2005 til 31. Mars 2006, og fra 1. januar til 31. mars 2006, i *Aftenposten*, *Dagbladet*, *Klassekampen* og *Morgenbladet*. Her har jeg sett på standpunkter og argumenter for og imot ytringsfrihet, og omhandlende de underliggende konfliktene som har preget saken. Jeg fant at synspunktene fremsatt i avisene har endret seg lite på de fem årene som spenner seg mellom periodene. Det er også lite som skiller deknningen de forskjellige avisene imellom.

I dette siste kapitlet, vil jeg utdype funnene jeg har kommet fram til i den norske debatten om ytringsfrihet og krenkelse av religion, og sette dem i sammenheng med den internasjonale debatten. Jeg vil trekke konklusjoner fra teoriene i kapittel tre og analysen i kapittel fem, som besvarer problemstillingene i kapittel to. Jeg trekker også tråder til hendelser etter mars 2010, og særlig til dagens debatt, høsten 2012.

6.1 Ytringsfrihet versus respekt for religiøse følelser

Jeg stilte i kapittel 2 spørsmålet: Hvorfor anses det som viktig at blasfemi og krenkelse skal være tillatt? Og hvorfor er det viktig å beskytte religiøse følelser? Hvorfor står muslimers følelser i en særstilling? Det har blitt gitt flere svar på disse spørsmålene gjennom oppgaven.

Malik påpekte i kapittel 3.2, at man de siste tjue årene har internalisert fatwaen utstedt mot Salman Rushdie i 1989. Dette har skjedd ved å ta ekstremistenes krav om respekt til etterretning. Man har valgt å ta hensyn til religiøse følelser, og således punktert debatten om ytringsfrihet og religionskritikk.

Kravet har imidlertid ikke kommet fra alle muslimer, men fra de som har noe å tjene på at kritikk mot islam opphører. Krisen er politisk, og handler om hvem som skal være talsmenn for muslimer. Derfor er det så viktig å bevare en fri ytringsfrihet, fordi det beste våpenet mot totalitære ideologier, er latterliggjøring: blasfemi og krenkelse. Ved å provosere, utfordrer man etablerte sannheter, og promoterer samfunnsfremgang.

Asad og Mahmood innvendte imidlertid at blasfemi er en voldelig praksis som ødelegger religiøse tegn, for å gjøre plass til nye sannheter. Blasfemi ryster et fysisk bånd som finnes mellom den troende muslim og hans eller hennes helligdom. Muslimer kan vanskelig forsvare seg mot denne praksisen, fordi religiøse følelser ikke er godtatt som argumenter. I liberalsekulære samfunn er objektive bevis ansett som mer sanne enn de følelsesmessige og subjektive, hvilket gjør det vanskelig for religiøse å fremme sin sak.

Flere artikkelforfattere mener at ytringsfrihetens insistering på å være mer objektiv og sann, over religionens irrasjonelle følelser, er arrogant. Det har i realiteten blitt en kultur av ytringstvang i norske medier. Man *må* ytre seg. Fokuset burde heller ligge på hensynet til minoriteten. Å la være å krenke, kan i artiklene sies å bli omtalt om å praktisere "folkeskikk". Dersom man uttaler seg ut av folkeskikk, vil man unngå de verste konfliktene, fordi man da tar hensyn til de rundt seg. Men folkeskikk kan være et noe diffust begrep. Hva menes med folkeskikk? Har for eksempel religiøse og ikke-religiøse den samme oppfatningen av det? Er det en fastsatt, statisk verdi, eller er den dynamisk og subjektiv? Det kunne vært interessant å få noen av disse spørsmålene belyst i fremtidige arbeider om ytringsfrihet og krenkelse av religiøse følelser.

OIC har i den internasjonale debatten hevdet at muslimer står i en særstilling i krenkelsesdebatten. Dette fordi de er en minoritet som diskrimineres i det vestlige samfunnet. Majoriteten må ta hensyn til muslimene, og ta på alvor deres følelse av å bli utsatt for islamofobi. Det spiller ingen rolle om man mener å krenke ekstremistene, når man velger virkemidler som krenker alle muslimer. Profeten Muhammed er del av muslimenes identitet. Derfor er det så viktig å prioritere respekt for deres følelser i en ytringssituasjon.

Kritikk av en religion fremsatt av en utenforstående, spesielt om man tilhører majoriteten, kan bli oppfattet som et overgrep mot minoriteten. Dette siste standpunktet har blitt understreket av mange i den norske debatten. Flere forfattere nevnt i kapittel tre, insisterte imidlertid på at det også finnes maktmisbruk innad i minoriteter, som må kunne kritiseres. Man kan ikke fortsette å konservere enkelte kulturer, til og med når kulturen er skadelig for de som tilhører den, eller de som står utenfor den.

Et annet viktig tema både i den norske og den internasjonale debatten, er *frykten*: frykten for å krenke, frykten for voldelige represalier. Man kan ikke la frykten avgjøre om man skal ytre seg eller ikke, da det nettopp er ekstremistenes ønske. Det er

essensielt å forsvare ytringsfriheten mot det å spille på frykt, som kan skape selvsensur. Å bli respektert på bakgrunn av frykt, er ikke noe man burde etterstrebe i et demokratisk samfunn. Distinksjonen mellom respekt og toleranse har også blitt debattert. Mange krever respekt for sin tro, men de som prioriterer ytringsfriheten, mener respekt kan ikke kreves. I et åpent og fritt samfunn, kan man kun kreve å bli tolerert, ikke respektert. Den andre parten i debatten, mener imidlertid at hensynet til enkelte gruppers følelser, må vektlegges.

6.2 Individet versus gruppen

Dette synet er underliggende i store deler av debatten: Skal hensynet til kulturen (gruppen) eller individet komme først? I den internasjonale debatten, har begrepene kulturalisme og multikulturalisme blitt nevnt som meget relevante begreper. Den såkalte sivilisasjonskonflikten, eller kulturkollisjonen, er nevnt som en sterk bakenforliggende konflikt i karikaturesaken. I den norske debatten har også særlig behandlingen av muslimer i Vesten, samt Vestens behandling av de muslimske landene, vært et sterkt fokus.

I den internasjonale debatten, har det blitt fremholdt at karikaturkrisen ikke dreier seg om Vesten versus islam. Den dreier seg i stedet om forskjellige kulturalistiske retninger, som i prinsippet benytter de samme virkemidlene, men som står på avvikende ytterpunkter i saken. Den dreier seg om forskjellige syn som vektlegger gruppen fremfor individet. Man burde heller se til opplysningstradisjonen, der man gjør motsatt. Her prioriteres de universelle menneskerettighetene, som tilsier at alle individer behandles likt, uansett tilhørighet til en gruppe.

Manji spør: Skal man avstå fra å ytre seg, fordi man er redd for å såre noen ut fra deres gruppeidentitet? Eller skal man stille spørsmål ut fra individets kapasitet, forvente at de takler krenkelsen, og heller kontrer med et nytt spørsmål, slik at begge parter deltar i en verdifull debatt? Malik skriver: "The real problem is not that muslims are offended, but hat people think they will be".³⁰⁰ Dersom dette er riktig, er det ikke da poenngløst å avstå fra å ytre seg? Dersom problemet ikke er at muslimer blir støtt, men at man frykter de vil bli det, gir man ikke da etter for frykten, dersom man velger å ikke ytre seg? Vil ikke det medføre at noen sannheter får presedens over andre, altså at frykten for et potensielt ubehagelig scenario, sensurerer enkeltes sannheter?

6.3 Sannhet

Fokuset på sannhet har blitt trukket frem av flere, blant andre Dworkin, Rose, Asad og Berge. Dworkin mener ytringsfrihetens oppgave er å søke etter en sannhet, mens ekstremister mener de allerede vet sannheten. Dermed oppstår det konflikter. Rose vektlegger muligheten til å fortelle sin historie, sin sannhet, og å hindre folk i å gjøre det, er å nærme seg et totalitært samfunn.

Asad understreker at ytringsfrihetens viktigste oppgave, å komme nærmere sannheten, springer ut av en kristen idé: at sannhet er frelse. Ytringsfriheten har derfor blitt helliggjort, hvilket undergraver muslimenes syn på sannhet. Det liberalsekulære synet på ytringsfrihet ligner mer på den muslimske oppfatningen av forførelse. Å ytre seg på en måte som bryter med samfunnsordenen er ikke søken etter sannhet, men vold på etablerte tegn. Det er ikke noen positiv handling.

Berge på sin side, er redd ytringsfrihetsdebatten blir preget av journalismens "sanne" konfliktbaserte tone, over politikken "usanne" og tilgjorte tone. Retorikken mener følelser er noe positivt, og man kan ikke argumentere for en sak uten å appellere til følelser. Ved å fokusere på konflikten, mister man syne av respekten for den man kommuniserer med. Man fremmer konflikten over forståelsen.

Det handler altså om et konfronterende versus et ikke-konfronterende syn, og hvordan man skal fremstille en sak. Er man nødt til å krenke for å uttrykke et budskap? Dersom man modifierer seg for å ikke krenke noen, vil det ikke da være større sjanse for at budskapet når fram, og at man lettere kommer til enighet? Men hva hvis enighet ikke er målet? Hva hvis man ikke respekterer sin motstander, og målet er å hindre en praksis man ønsker å få slutt på, hvorfor skal man da modifierer seg? Med andre ord, hvordan fremmer man best sitt budskap – er det gjennom et tilpasset budskap med best potensial for å fremme forståelse, eller er det gjennom blasfemi, der man ødelegger etablerte rom for å gjøre plass til en ny sannhet?

6.4 Medienes rolle i debatten

Rose ønsket å trykke Muhammed-karikaturene for å vise at man ikke lot ekstremister underkue enhvers rett til å fortelle sin sannhet. Ett tankekors her er hvilken betydning det har for debatten om ytringsfrihet og krenkelse av religion, at den startes av og føres i mediene. I kapittel 3.1 utdypet jeg ytringsfrihetens tre prinsipper, der medienes rolle

omfattes av demokratiprinsippet. Mediene anses som et viktig verktøy i demokratiet, både ved å være en arena for samfunnsdebatt, og ved å kunne kritisere og kommentere makten. Debatten om karikaturtegningene dreide seg blant annet om medienes rett til å trykke hva de ønsker, og kommentere hva de ønsker. Få har bestridt denne retten. Problemet er om det er nødvendig å bruke retten til å krenke religiøse følelser.

Madsen påpekte i "Ikke bare en farse", at til tross for at man har retten til å trykke hva man vil, betyr ikke det at man trykker absolutt alt. Aviser tar stadig redaksjonelle valg, der man velger et innhold og bilder som skal representere det. Flere har påpekt at de moderate stemmene ikke lenger slipper til, fordi debatten har blitt så polarisert. Man kommer ingen vei om man kun har fokus på hvem som har rett til hva.

Det at kommentaren var i form av en karikatur, et bilde, er også av betydning. Tekst forutsetter spesifikke språklige kunnskaper, men bilder er universelle. At karikaturene ble trykket i en nasjonal avis med tilhørende tekst i et språk som svært få snakker på verdensbasis, hadde ingenting å si for at budskapet skulle nå global utstrekning. Det er én effekt av å bedrive ytringsfrihetsdebatten i mediene: bilder når ut til alle som ønsker å se, men konteksten rundt er språkbetinget. Det blir dermed umulig å få med seg hele budskapet i en slik situasjon. Det blir fritt fram å tolke bildene. Karikaturer har, som nevnt i kapittel 3.7, et særlig potensial til å formidle kritikk på en treffende måte, men de har også en stor risiko for å bli misforstått når de blir globale, uten at konteksten blir forstått. Dette har kommet klart fram i karikaturesaken.

Kritikken av ekstremistenes krav om respekt, skjedde altså i første omgang i form av karikaturer. Deretter har debatten blant annet blitt ført på kommentarplass, som har vært gjenstand for min analyse. Man kan si at medienes dobbelte rolle som kommenterende instans og arena for debatt, kommer godt fram i karikaturesaken. Sneve nevnte i kapittel fire at kommentarene brukes som lokkemat for å få flere lesere. I analysen fant jeg imidlertid at det ikke var store forskjeller i avisenes profilering av saken. Dekningen endret seg heller ikke drastisk over de fem årene mellom første og andre periode. Med andre ord kan det synes som at det er en konsensus de fire avisene imellom hva angår ytringsfrihetens relasjon til krenkelse av religiøse følelser.

6.5 Innvending til oppgaven

Med unntak av *Is Critique Secular?*, referert til i kapittel tre, som forklarer muslimenes syn på blasfemi og krenkelse, fant jeg tilnærmet ingen bøker som tok for seg teorien knyttet til den siden av debatten som mener religiøse følelser må prioriteres. Jeg skulle gjerne ha inkludert flere bidrag fra denne siden av saken.

Jeg er også klar over at mitt analysemateriale kunne blitt kortet ned for å gjøre mer plass til å gå i dybden av argumentene, men jeg valgte å få et helhetlig bilde av debatten. Jeg har i stedet i dette kapitlet pekt på deler av debatten jeg mener det kan være nyttig og interessant å utforske videre. Muslimenes stemme i debatten er ett tema. Et annet er hvordan folkeskikk er tolket av forskjellige parter i samfunnet, og hvordan begrepet kan benyttes i en ytringssituasjon.

Jeg vil også legge til et tredje tema: De som representerer alternative stemmer i debatten. Jeg har analysert blant annet Erik Bakken Olafsens "Om å håne profeter", Hannah Helseths "Flaggbrenning og maskulinitet", og Elin Brodins "Nytt tyranni?". Artiklene presenterer standpunkter og argumenter som avviker fra resten av debatten. Jeg har i analysen begrenset meg til å fokusere på tendensene som er hyppigst representert, men artikler som skiller seg ut fra helheten, har mange interessante poeng. Helseth ser for eksempel saken i et kjønnsperspektiv, noe svært få gjør. De alternative vinklingene på saken kunne vært et interessant forskningstema.

6.6 Hvor går grensen?

Som et avsluttende poeng, vil jeg se tilbake på hovedproblemstillingen: Har utviklingen i karikaturesaken ført til at grensen for ytringsfrihet nå blir tolket som å gå ved krenkelse av religion? Ut fra argumentasjonen i min oppgave, vil jeg si nei. Både i teoriene fremsatt i kapittel tre og i artiklene i kapittel fem, blir det fremsatt flere bidrag som argumenterer for å prioritere ytringsfrihet, enn for religiøse følelser. Det er i debatten et klart flertall for at ytringsfriheten skal innebefatte krenkelser og provoserende ytringer. I Norge ble også blasfemiparagrafen avskaffet i 2009, etter at forslaget om å videreføre noe av innholdet til rasismeparagrafen fikk kraftig kritikk. Det er et sterkt tegn på at man her ønsker en vidt definert ytringsfrihet.

Min analyse har imidlertid også vist at det er mange som ønsker at religiøse følelser skal bli tatt spesielt hensyn til, og det er mange som mener muslimer står i en

særstilling som minoriteter. Flere ser likhetstegn til jødernes situasjon i mellomkrigstiden. Det kan også innvendes at det er svært få som faktisk velger å krenke islam, eller profeten Muhammed. Skyldes dette en direkte frykt for konsekvensene fra ekstremister, eller et bevisst valg om å ikke krenke, av respekt for muslimer generelt?

En klar utvikling som kan synes fra Rushdie-saken og gjennom karikaturesaken, er at det har blitt allment kjent hva som skjer, dersom man krenker islam. I tiden etter andre periode av min analyse, har karikaturesakens problematikk kommet opp flere ganger. I april 2010, viste serieskaperne av den amerikanske animasjonsserien *South Park*, Trey Parker og Matt Stone, en satirisk fremstilling av profeten Muhammed i en bamsedrakt. Dette resulterte i at tegnerne mottok drapstrusler fra islamistiske grupper.³⁰¹

I september 2012 ble filmen *Innocence of Muslims* dubbet til arabisk og lagt ut på YouTube. Ikke lenge etter ble det satt i stand demonstrasjoner, særlig i muslimske land. Demonstrasjonene ble voldelige, og også denne gangen ble mennesker drept. Igjen ble krisen utnyttet politisk. Knut Olav Åmås peker på at man ikke kan legge ansvaret over på gnisten, for det brannen har skylden for.³⁰² Han peker på det samme som særlig Rose og Malik understreker i kapittel 3.9: ord er ikke handling. Folk har ansvar for egne handlinger. Ytringer må tillates, voldelige reaksjoner på dem, må fordømmes.

Abid Q. Raja, som i første periode skrev en artikkel i *Morgenbladet* om å kriminalisere blasfemiske ytringer til fordel for muslimske følelser, skrev en kronikk i *Aftenposten* om det muslimske hatet til Vesten, som han selv vokste opp med. Han medga her at han hadde endret mening på de seks årene som hadde gått siden han skrev i *Morgenbladet*:

[...] jeg har gjennom offentlig debatt lært at å begrense ytringsfriheten er å begrense menneskelig utvikling [...] Det gjør vondt å se sin profet krenket, men det bør gjøre betraktelig vondere å se at en film kan få uskyldige mennesker, deriblant en amerikansk ambassadør, drept. Men det vondeste av alt vil være om vi i redsel for liv og trygghet velger å begrense våre friheter; å gå på akkord med våre viktigste prinsipper vil til slutt kunne bidra til å rive ned det vi har bygget opp.³⁰³

Det å holde på ytringsfrihetens prinsipper, ble også understreket av Alexandra Irene Larsen i "Ytringsfrihet under press". Hun forklarte her hvordan islamistiske ekstremister benytter vold og trusler om vold til å forsøke å tilegne seg symbolsk makt.

Mange blir så redde for å krenke muslimer, grunnet risikoen for voldelige represalier, at de lar være. Den symbolske makten fører til selvsensur.

Larsen mener alle må ta ansvar for sin egen følelse av å være krenket. Det er viktig å krenke, fordi kravet om sensur blir fremsatt av ytterliggående islamister, ikke muslimer generelt. Det er et forsøk på å kneble ytringsfriheten. Å gi etter, vil bety nye krav om sensur. Det handler ikke om at man skal tillate mobbing eller diskriminering av muslimer, men at man må se hva som ligger bak karikaturesaken: Et forsøk fra ekstremister om å tilegne seg makt, og sensurere krenkende ytringer.³⁰⁴

Saken om *South Park*-episoden og filmen *Innocence of Muslims* viser at det i praksis kan være risikabelt å krenke islam. Spørsmålet er om man derfor burde avstå fra å krenke. Burde man gi etter for frykten om represalier? Burde man av hensyn til eget og andres liv, avstå fra å krenke islam, fordi man ellers hisser på seg krefter som gjerne tyr til vold i kamp for sin sannhet? Burde man vise respekt for muslimer generelt ved å la være å krenke? Eller viser man respekt nettopp ved å krenke?

OIC har vært pådriver i den internasjonale debatten for kriminalisering av blasfemiske ytringer, for å ta hensyn til muslimers følelser ved å la være og krenke. I den norske debatten er det fremdeles flertall for at ytringsfriheten skal begrenses minst mulig. Grensen skal ikke gå ved krenkelse av religiøse følelser. Likevel er det mange som er redde for å kritisere islam. Som en konkluderende bemerkning, kan jeg si at min hypotese i andre kapittel viste seg å ikke stemme. Grensen tolkes ikke som å gå ved krenkelse av religion. Likevel ser man at også i 2012, sju år etter at karikaturene ble trykket, reageres det med vold og kraftige virkemidler, når noen krenker profeten Muhammed. Ekstremister fortsetter med å spre frykt, og å vise alle og enhver hva som skjer dersom man velger å krenke. I et åpent og fritt samfunn burde imidlertid ikke frykt være noe man skal rette seg etter.

Religion er svært viktig for folks identitet. Det kan man ikke overse. Men å la være å ytre noe av frykt for å krenke følelser, eller voldelige represalier, er ikke å vise respekt for sin samtalepartner. Det må være mulig å krenke ekstremister som utnytter andres frykt. Den ytringen treffer, burde forsøke å ikke gi etter for krenkelsen, og heller omforme den til spørsmål. I et liberalsekulært samfunn, burde man ha rett til å fortelle sin sannhet, stille kritiske spørsmål og utfordre hverandre, uansett tilhørighet til en kultur eller et trossystem.

Sluttnoter

Kapittel 1

- ¹ "Ytringsfrihetens nødvendige pris", *Adresseavisen*, (25.06.2006)
- ² Ibid
- ³ Anders Jerichow og Mille Rode, red., *Profet-affæren*, (København: Dansk PEN, 2006), 14
- ⁴ Jytte Klausen, *The Cartoons that shocked the world*, (New Haven: Yale University Press, 2009), 21
- ⁵ *Store norske leksikon online*, s.v. "shahada", <http://snl.no/shahada> (oppsøkt 29.11.2012)
- ⁶ Klausen, *The Cartoons*, 21-22
- ⁷ Ibid
- ⁸ Jerichow og Rode, *Profet-affæren*, 16-17
- ⁹ Klausen, *The Cartoons*, 86-92
- ¹⁰ Ibid
- ¹¹ Klausen, *The Cartoons*, 65-66
- ¹² "Ingen straffesak om Muhammed-tegninger", *NTB*, (07.01.2006);
"Muslimer anlegger sivil sak mot Jyllands-Posten", *NTB*, (30.03.2006)
- ¹³ Klausen, *The Cartoons*, 32.
- ¹⁴ Klausen, *The Cartoons*, 32, 40, 148
- ¹⁵ Trygve W. Jordheim, "Ytringsfriheten er truet", *Dagen* (tidligere *Magazinet*), (10.01.2006), <http://dagen.no/Nyheter/Samfunn/tabid/248/Default.aspx?ModuleId=46357&articleView=true> (oppsøkt 16.12.2012)
- ¹⁶ Kristoffer Egerberg, "EU-kontor stormet av væpnede palestinere", *Dagbladet*, (30.01.2006), <http://www.dagbladet.no/nyheter/2006/01/30/456266.html> (oppsøkt 28.11.2012)
- ¹⁷ "Libya stenger sin ambassade i Danmark", *NTB*, (29.01.2006)
- ¹⁸ Morten Øverbye, "Europeiske aviser trykker Muhammed-tegninger", *Dagbladet*, (01.02.2006), <http://www.dagbladet.no/nyheter/2006/02/01/456487.html> (oppsøkt 28.11.2012)
- ¹⁹ Helle Høiness, "Karikaturtegningene spredt over hele Europa", *NTB*, (02.02.2006)
- ²⁰ "Oversikt over land som har trykket Muhammed-tegninger eller faksimile av dem", *NTB*, (04.02.2006)
- ²¹ Høiness, "Karikaturtegningene"
- ²² "Protesterte mot Muhammed-bilder", *NTB*, (14.10.2005)
- ²³ Klausen, *The Cartoons*, 75
- ²⁴ Kristjan Molstad og Kristin Grøntoft, "Protester over hele verden", *Aftenposten*, (03.02.2006, oppdatert 19.10.11), <http://www.aftenposten.no/nyheter/uriks/article1213560.ece> (oppsøkt 08.12.2012)
- ²⁵ "Rasende demonstranter stormet norsk ambassade", *NTB*, (03.02.2006)
- ²⁶ Espen Brynstrud og Kristjan Molstad, "Norges ambassade brent ned", *Aftenposten*, (04.02.2006, oppdatert 19.10.11), <http://www.aftenposten.no/nyheter/uriks/article1214501.ece> (oppsøkt 08.12.2012)
- ²⁷ Kristjan Molstad, "Danmarks konsulat i flammer", *Aftenposten*, (05.02.2006, oppdatert 19.10.2011), <http://www.aftenposten.no/nyheter/uriks/article1214880.ece> (oppsøkt 08.12.2012)
- ²⁸ Ane Haavardsdatter Lunde, "Fredsdemonstrasjon for dialog i København", *NTB*, (05.02.2006)
- ²⁹ "Jyllands-Posten sa nei til Jesus-karikatur", *NTB*, (06.02.2006)

-
- 30 "Iran stanser all handel med Danmark", *NTB*, (06.02.2006)
- 31 "Jyllands-Postens kulturredaktør på tvangsferie", *NTB*, (10.02.2006)
- 32 Flemming Rose, *Tavshedens Tyranni*, (København: Jyllands-Postens forlag, 2010), 212-215
- 33 Einar Hagvaag, ""Elsket av tullinger"", *Dagbladet*, (12.02.2006), <http://www.dagbladet.no/nyheter/2006/02/12/457563.html> (oppsøkt 16.12.2012)
- 34 "Hærverk mot norsk eiendom i Pakistan fortsetter", *NTB*, (15.02.2006)
- 35 "Krever beskyttelse av norske interesser i Pakistan", *NTB*, (14.02.2006)
- 36 "Italiensk minister viste Muhammed-skjorte på TV", *NTB*, (16.02.2006)
- 37 "Rundt ti drept i karikatur-opptøyer i Libya", *NTB*, (18.02.2006)
- 38 "Danmark stenger ambassade i Pakistan," *NTB*, (17.02.2006)
- 39 "Gir Italia skylda for blodig profet-protest", *NTB*, (18.02.2006)
- 40 "Demonstrasjon mot profettegningene i Tyskland", *NTB*, (18.02.2006)
- 41 Halvor Tjønn, "Kristne kirker brent ned under uroligheter i Nigeria", *Aftenposten*, (20.02.2006)
- 42 Rose, *Tavshedens tyranni*, 186
- 43 "Over 200 islamister arrestert i Pakistan", *NTB*, (19.02.2006)
- 44 "Danmarks ambassadør i Pakistan vender hjem", *NTB*, (19.02.2006)
- 45 "Nye protester mot Muhammed-karikaturene", *NTB*, (20.02.2006)
- 46 "Rekordmange hackerangrep mot Danmark", *NTB*, (21.02.2006)
- 47 "Kvinnemarsj mot profet-karikaturer", *NTB*, (22.02.2006)
- 48 "Muslimer drept av kristne bander i Nigeria", *NTB*, (23.02.2006)
- 49 "Mer religionsstrid i Nigeria", *NTB*, (24.02.2006)
- 50 Kjetil Elsebutangen, "Danmark fornøyd med EU-erklæring om profetstriden", *NTB*, (27.02.2006)
- 51 "Brenner Fogh-dukke i profet-protest", *NTB*, (28.02.2006)
- 52 "Rushdie maner til opprør mot islamisme", *NTB*, (01.03.2006)
- 53 Vibeke Knoop Rachline, "Rushdie-oppopp går Europa rundt", *NTB*, (03.03.2006); Bjørgulv Braanen, "Felles motstand mot", *Klassekampen*, (04.03.2006)
- 54 Randi Johannessen, "Vilks rondellhund påtønt", *Aftenposten*, (16.09.2007, oppdatert 20.10.2011), <http://www.aftenposten.no/nyheter/uriks/article1996924.ece> (oppsøkt 08.12.2012)
- 55 "Fakta om rondellhunder", *NTB*, (07.09.2007)
- 56 "Drapstrusler og protester mot karikaturtegning", *NTB*, (31.08.2007)
- 57 "Reinfeldt drøftet hundestriden med muslimer", *NTB*, (07.09.2007)
- 58 Tor Arne Andreassen, "Al-Qaida truer svensker", *Aftenposten*, (16.09.2007)
- 59 Kurt Haugli og Odd Inge Skjævesland, "-Drapsplaner mot Muhammed-tegner", *Aftenposten*, (12.02.2008, oppdatert 20.10.2011), <http://www.aftenposten.no/nyheter/uriks/article2251248.ece> (oppsøkt 09.12.2012)
- 60 Kjell Arild Nilsen, "Danske aviser trykker Muhammed-tegninger igjen", *NTB*, (12.02.2008)
- 61 Elisabeth Rodum, "Agderposten vil trykke karikaturene", *Aftenposten*, (13.02.2008, oppdatert 20.10.2011), <http://www.aftenposten.no/nyheter/uriks/article2253931.ece> (oppsøkt 08.12.2012)
- 62 "Københavns borgermester innkaller til krisemøte", *NTB*, (17.02.2008)
- 63 "Pakistan blokkerer tilgangen til YouTube", *NTB*, (24.02.2008)
- 64 "Fakta om Geert Wilders-saken", *NTB*, (18.03.2008)
- 65 Kjetil Olsen og Flemming Trondsen, "Islam-kritisk film med Grieg-musikk lagt ut på Internett", *Aftenposten*, (27.03.2008, oppdatert 20.10.2011),

<http://www.aftenposten.no/nyheter/uriks/article2332236.ece> (oppsøkt 08.12.2012); Klausen, *The Cartoons*, 56-57

⁶⁶ Sindre Granly Meldalen og Sun Heidi Sæbø, "Mann (28) skutt da han tok seg inn i hjemmet til karikaturtegner", *Dagbladet*, (02.01.2010), <http://www.dagbladet.no/2010/01/02/nyheter/utenriks/karikatur/danmark/politiaksjon/9740381/> (oppsøkt 08.12.2012)

⁶⁷ Fred C. Gjestad og Mari Torsdotter Hauge, "Norske flagg brennes i Pakistan", *Aftenposten*, (15.01.2010, oppdatert 12.10.2011), <http://www.aftenposten.no/nyheter/uriks/article3467928.ece> (oppsøkt 08.12.2012)

⁶⁸ Kristjan Molstad, "Iran fordømmer Aftenposten", *Aftenposten*, (14.01.2010, oppdatert 12.10.2011), <http://www.aftenposten.no/nyheter/uriks/article3465038.ece> (oppsøkt 08.12.2012)

⁶⁹ "Publiserer Muhammed-karikatur", *NTB*, (05.01.2010)

⁷⁰ Steinar Schjetne, "Muslimske sjåførere parkerte i protest mot Dagbladet", *NTB*, (06.02.2010)

⁷¹ Erik Hollie, "Vil ikke tegne Muhammed", *Aftenposten*, (10.01.2006)

⁷² Hanne Mauno, "Gøy å være ridder", *Dagsavisen*, (14.01.2006)

⁷³ "Ja til muhammed-tegninger", *Journalisten*, (13.01.2006)

⁷⁴ "Drapstruet etter blasfemi", *Dagbladet*, (13.01.2006)

⁷⁵ "Norsk kristenavis fordømmes i Saudi-Arabia", *NTB*, (19.01.2006)

⁷⁶ Kjell Sletta, "-Magazinet bør be om unnskyldning", *NTB*, (30.01.2006)

⁷⁷ Tryve Mellvang-Berg, "Ber ikke om unnskyldning for Muhammed-tegningene", *NTB*, (30.01.2006)

⁷⁸ "Truer Norge og Danmark med boikott", *NTB*, (21.01.2006)

⁷⁹ Tore Gjerstad og Veslemøy Lode, "Derfor er Støre trygg", *Dagbladet*, (21.02.2006), <http://www.dagbladet.no/nyheter/2006/02/21/458510.html> (oppsøkt 09.12.2012)

⁸⁰ Kristin V. Aanensen, "Stoltenberg: Unødig sårende, men beklager ikke", *NTB*, (31.01.2006)

⁸¹ Mats Rønning, "Muslimer tilbyr Norge hjelp i karikaturstriden", *NTB*, (03.02.2006)

⁸² Marianne Johansen, "Gir Magazinet-sjef deler av skylden", *VG*, (06.02.06, oppdatert 07.02.2006), <http://www.vg.no/nyheter/innenriks/artikkel.php?artid=181856> (oppsøkt 09.12.2012)

⁸³ "Forfattere: - Regjeringen har sviktet ytringsfriheten", *NTB*, (07.02.2006)

⁸⁴ "Magazinet innklaget til PFU", *NTB*, (03.02.2006)

⁸⁵ "Selbekk anmeldt til politiet", *NTB*, (09.02.2006)

⁸⁶ Per Christensen, "Forsoning mellom Selbekk og Islamsk Råd", *NTB*, (10.02.2006)

⁸⁷ "Kokkvold: - Utmerket at Selbekk beklager", *NTB*, (10.02.2006)

⁸⁸ "Selbekks unnskyldning på arabisk TV", *NTB*, (10.02.2006)

⁸⁹ "Magazinet-redaktør lettet over frikjennelse i PFU", *NTB*, (27.04.2006)

⁹⁰ Aarnhild Aass Kristiansen, "Støre vil ikke beklage karikatur-uttalelser", *NTB*, (03.10.2006)

⁹¹ Tore Gjerstad, "Blasfemi-paragrafen blir fjernet", *Dagbladet*, (17.02.2006)

⁹² Per Christensen, "Jensen kritiserer regjeringens håndtering", *NTB*, (14.02.2006)

⁹³ Anna Nesje og Tone Hertenberg, "FrP størst for første gang siden 2002", *NTB*, (07.03.2006)

⁹⁴ Trygve Mellvang-Berg, "Kokkvold: - Har ikke lov å kompromisse om ytringsfrihet", *NTB*, (30.01.2006)

⁹⁵ Johansen, "Gir Magazinet-sjef deler av skylden"

⁹⁶ Ot.prp. nr. 22 (2008-2009), *Om lov om endringer i straffeloven 20. mai 2005 nr. 28: siste delproposisjon – slutføring av spesiell del og tilpasning av annen lovgivning*, (Det Kongelige Justis- og Politidepartement, 19.12.2008), 385

<http://www.regjeringen.no/pages/2138594/PDFS/OTP200820090022000DDDPDFS.pdf> (oppsøkt 09.12.2012)

-
- ⁹⁷ Lorentz Berg, " - Gjennombrudd for nettkampanjer", *NRK*, (04.02.2009), <http://www.nrk.no/nyheter/1.6463784> (oppsøkt 09.12.2012)
- ⁹⁸ Ida Halvorsen Kemp, "Kjendisopprop mot ny rasismeparagraf", *Aftenposten*, (28.01.2009) <http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/politikk/article2893447.ece> (oppsøkt 09.12.2012)
- ⁹⁹ Robert Gjerde, "Sørget for straff for religionskritikk", *Aftenposten*, (28.01.2009, oppdatert 15.10.2011), <http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/politikk/article2892479.ece> (oppsøkt 09.12.12)
- ¹⁰⁰ "Blasfemiparagrafen forsvinner", *VG*, (29.05.2009), <http://www.vg.no/nyheter/innenriks/artikkel.php?artid=554045> (oppsøkt 09.12.2012)
- ¹⁰¹ Klausen, *The Cartoons*, 107
- ¹⁰² Klausen, *The Cartoons*, 5-6
- ¹⁰³ "20.000 hyllet drept filmregissør", *NTB*, (02.11.2004);
"Ny moskè i brann i Nederland – drapsplaner avslørt", *NTB*, (13.11.2004)
- ¹⁰⁴ *Store norske leksikon online*, s.v. "islamisme", <http://snl.no/islamisme> (oppsøkt 13.12.2012)
- ¹⁰⁵ *Store norske leksikon online*, s.v. "fundamentalisme", <http://snl.no/fundamentalisme> (oppsøkt 13.12.2012);
Store norske leksikon online, s.v. "fundamentalisme: fundamentalisme i islam", http://snl.no/fundamentalisme/fundamentalisme_i_islam, (oppsøkt 13.12.2012)
- ¹⁰⁶ *Store norske leksikon online*, s.v. "islamofobi", <http://snl.no/islamofobi> (oppsøkt 16.12.2012)
- ¹⁰⁷ Organisation of Islamic Cooperation: English: About OIC, "About OIC", (Organisation of Islamic Cooperation, copyright 2010-2011), http://www.oic-oci.org/page_detail.asp?p_id=52 (oppsøkt 09.12.2012)
- ¹⁰⁸ Economic and Social Council, "Commission on Human Rights Report on the Fifty-fifth Session", (Economic and Social Council, United Nations, 20.03.- 30.04.1999), 280-281, <http://strasbourgconsortium.org/docs/1999.pdf>, (oppsøkt 09.12.2012)
- ¹⁰⁹ Helge Årsheim og Line Begby, "Strid om råd", (FN-sambandet, 06.03.2009), <http://www.fn.no/index.php/Aktuelt/Kronikker/Strid-om-raad> (oppsøkt 09.12.2012)
- ¹¹⁰ United Nations, "Durban Review Conference Geneva 20-24 April 2009: Background", (United Nations, copyright 2009), <http://www.un.org/durbanreview2009/background.shtml> (oppsøkt 09.12.2012)
- ¹¹¹ "Brudd på rasisme-konferansen: USA og Israel ut", *NTB*, (03.09.2001);
"Rasisme-erklæring på plass med et nødkrik", *NTB*, (09.09.2001)
- ¹¹² "FN: Misforstått kritikk av rasismekonferansen", *NTB*, (16.04.2009)
- ¹¹³ UN Watch, "Proposal at U.N. to criminalize 'defamation of Islam': Human Rights Council Resolution A/HRC/10/L. Combating Defamation of Religions", (UN Watch, 11.03.2009), <http://www.unwatch.org/site/apps/nlnet/content2.aspx?c=bdKKISNqEmG&b=1314451&ct=6831061> (oppsøkt 09.12.2012)
- ¹¹⁴ "Fakta om striden om religionskritikk", *NTB*, (20.04.2009);
"Vesten reagerte med avsky på Ahmadinejads tale", *NTB*, (20.04.2009)
- ¹¹⁵ Internasjonale utviklingsspørsmål: Ressurssider fra RORG-samarbeidet, "FN fortsatt mot "sverting av religioner"", (Internasjonale utviklingsspørsmål: Ressurssider fra RORG-samarbeidet, 06.04.2010, oppdatert 18.09.2010), <http://www.rorg.no/Artikler/2191.html> (oppsøkt 09.12.2012)
- ¹¹⁶ Solveig Steien, "When Norway was almost at war: The Mohammed Cartoons Controversy in Norwegian newspapers", (hovedfagsoppgave Universitetet i Oslo, 2007), 40-44

Kapittel 3

-
- ¹¹⁷ NOU 1999: 27, *Ytringsfrihet bør finne sted*, (Ytringsfrihetskommisjonen, 22.09.1999), 19-25
<http://www.regjeringen.no/Rpub/NOU/19991999/027/PDFA/NOU199919990027000DDDPDFA.pdf>
(opp søkt 09.12.2012)
- ¹¹⁸ Rose sitert i Jerichow og Rode, *Profet-affæren*, 14
- ¹¹⁹ Juste sitert i Jerichow og Rode, *Profet-affæren*, 16
- ¹²⁰ Kenan Malik, *From fatwa to Jihad*, (London: Atlantic Books, 2009), XIII
- ¹²¹ Rushdie sitert i Malik, *From fatwa to Jihad*, XIV.
- ¹²² Malik, *From fatwa to Jihad*, 8-10
- ¹²³ Malik, *From fatwa to Jihad*, 15-18
- ¹²⁴ Malik, *From fatwa to Jihad*, 18
- ¹²⁵ Rose, *Tavshedens tyranni*, 16-17, 451
- ¹²⁶ Jens-Martin Eriksen og Frederik Stjernfelt, *Adskillelsens politikk*, (Oslo: Forlaget Press, 2009), 299, 316, 320, 335
- ¹²⁷ Ibid
- ¹²⁸ Rose, *Tavshedens tyranni*, 23
- ¹²⁹ Eriksen og Stjernfelt, *Adskillelsens politikk*; Malik, *From fatwa to jihad*; Rose, *Tavshedens tyranni*
- ¹³⁰ Ronald Dworkin, "Foreword", i *Extreme speech and democracy*, red. av Ivan Hare og James Weinstein (Oxford: Oxford University Press, paperback 2010), vii
- ¹³¹ Arne Ruth, "Twenty years on: The lessons of the fatwa against The satanic verses", i *Freedom of speech abridged: Cultural, legal and philosophical challenges*, red. av Anne Kierulf og Helge Rønning, (Göteborg: Nordicom, 2009), 105-113
- ¹³² Ruth, "Twenty years on"; Malik, *From fatwa to jihad*
- ¹³³ Eriksen og Stjernfelt, *Adskillelsens politikk*, 337-341
- ¹³⁴ Eriksen og Stjernfelt, *Adskillelsens politikk*; Malik, *From fatwa to jihad*; Rose, *Tavshedens tyranni*
- ¹³⁵ Malik, *From fatwa to jihad*, 145
- ¹³⁶ Eriksen og Stjernfelt, *Adskillelsens politikk*, 258
- ¹³⁷ Talal Asad, "Free speech, blasphemy, and secular criticism", i *Is critique secular: Blasphemy, injury, and free speech*, red. av Talal Asad, (Berkeley: The Townsend Center for the Humanities, 2009), 21-28
- ¹³⁸ Asad, "Free speech", 30-32
- ¹³⁹ Asad, "Free speech", 36-46
- ¹⁴⁰ Asad, "Free speech", 34
- ¹⁴¹ Asad, "Free speech", 40, 44-46
- ¹⁴² Asad, "Free speech"
- ¹⁴³ Saba Mahmood, "Religious reason an secular affect: An incommensurable devide?", i *Is critique secular: Blasphemy, injury and free speech*, red. av Talal Asad, (Berkeley: The Townsend Center for the Humanities, 2009), 80-83, 87-91
- ¹⁴⁴ Mahmood, "Religious reason", 70
- ¹⁴⁵ Mahmood, "Religious reason", 69
- ¹⁴⁶ Mahmood, "Religious reason", 74-78
- ¹⁴⁷ Mahmood, "Religious reason", 76
- ¹⁴⁸ Eriksen og Stjernfelt, *Adskillelsens politikk*, 356-357; Rose, *Tavshedens tyranni*, 401-404
- ¹⁴⁹ Ibid
- ¹⁵⁰ Rose, *Tavshedens tyranni*, 402
- ¹⁵¹ Rose, *Tavshedens tyranni*, 404

-
- 152 Ibid
- 153 Irshad Manji, *Allah, Liberty and Love: The courage to reconcile faith and freedom*, (New York, Free Press, 2011), 77
- 154 Rose, *Tavshedens tyranni*, 233
- 155 Eriksen og Stjernfelt, *Adskillelsens politikk*, 306
- 156 Manji, *Allah, Liberty and Love*, 144-145
- 157 Alibhai-Brown sitert i Manji, *Allah, liberty and love*, 151
- 158 Eriksen og Stjernfelt, *Adskillelsens politikk*, 307
- 159 Eriksen og Stjernfelt, *Adskillelsens politikk*
- 160 Malik, *From fatwa to jihad*, 116-117
- 161 Ronald Dworkin, "The Right to Ridicule", *New York Review of Books*, (23.03.2006), <http://www.cs.utexas.edu/~vl/notes/dworkin.html> (oppsøkt 09.12.12)
- 162 Malik, *From fatwa to jihad*, 156
- 163 Malik, *From fatwa to jihad*, 161
- 164 Rushdie sitert i Malik, *From fatwa to jihad*, 175
- 165 *From fatwa to jihad*, 175
- 166 Malik, *From fatwa to jihad*, 174; Rose, *Tavshedens tyranni*, 276
- 167 Lars Gule, *Islam og det moderne*, 2.utgave, (Oslo: Abstrakt forlag AS, 2009), 284-285
- 168 Gule, *Islam og det moderne*, 290
- 169 Eriksen og Stjernfelt, *Adskillelsens politikk*, 318-319
- 170 Ibid
- 171 Pål Espen Kapelrud, "Offerets makt: En diskursanalyse av karikaturstriden i Norge", (masteroppgave, Universitetet i Oslo, 2008), 99
- 172 Kapelrud, "Offerets makt", 101
- 173 Kapelrud, "Offerets makt", 103
- 174 Malik, *From fatwa to jihad*
- 175 Manji, *Allah, liberty and love*, 150-151
- 176 Manji, *Allah, liberty and love*, 164
- 177 Irshad Manji, "Allah, liberty and love: Your compass to moral courage: Chapter 5", (Manji, copyright 2003-2012), <https://www.irshadmanji.com/book-app/ch5/video/English> (oppsøkt 10.12.2012)
- 178 Gule, *Islam og det moderne*, 285-286
- 179 Rose, *Tavshedens tyranni*, 236
- 180 Manji, "Allah, liberty and love: Chapter 5"
- 181 Manji, *Allah, liberty and love*
- 182 Kjell Lars Berge, "Ytringsfrihet og ytringsanstendighet: Om ytringsfrihetens retoriske vilkår", i *Georgs bok*, red. av Halvor Stenstadvold, (Oslo: Pax forlag, 2010), 170
- 183 Berge, "Ytringsfrihet og ytringsanstendighet", 170
- 184 Berge, "Ytringsfrihet og ytringsanstendighet", 175-177
- 185 Berge, "Ytringsfrihet og ytringsanstendighet", 180
- 186 Eriksen og Stjernfelt, *Adskillelsens politikk*, 383
- 187 Rose, *Tavshedens tyranni*, 219
- 188 Malik, *From fatwa to jihad*, 196

-
- ¹⁸⁹ Rose, *Tavshedens tyranni*, 27
¹⁹⁰ Malik, *From fatwa to jihad*, 190
¹⁹¹ Malik sitert i Manji, *Allah, liberty love*, 86
¹⁹² Malik, *From Fatwa to Jihad*, 190

Kapittel 4

- ¹⁹³ *Store norske leksikon online*, s.v. "Aftenposten", <http://snl.no/Aftenposten> (oppsøkt 09.12.12)
¹⁹⁴ *Store norske leksikon online*, s.v. "Dagbladet", <http://snl.no/Dagbladet> (oppsøkt 09.12.12)
¹⁹⁵ *Store norske leksikon online*, s.v. "Klassekampen", <http://snl.no/Klassekampen> (oppsøkt 09.12.12)
¹⁹⁶ *Store norske leksikon online*, s.v. "Morgenbladet", <http://snl.no/Morgenbladet> (oppsøkt 09.12.12)
¹⁹⁷ Avis i skolen-Agder, "Journalistiske sjangrer", (Avis i skolen-Agder, 2012), <http://www.aisagder.net/journalistikesjangrer.html> (oppsøkt 09.12.2012)
¹⁹⁸ Avis i skolen-Agder, "Kommentar", (Avis i Skolen-Agder, 2012), <http://www.aisagder.net/kommentar.html> (oppsøkt 09.12.2012)
¹⁹⁹ Avis i skolen-Agder, "Lederen", (Avis i Skolen-Agder, 2012), <http://www.aisagder.net/leder.html> (oppsøkt 09.12.2012)
²⁰⁰ Stein Sneve, *Kommentarsjangeren*, (Bodø: Høgskolen i Bodø, 2002), 38
²⁰¹ Wenche Vagle, "Argumentasjonsanalyse", i *Tilnærminger til tekst*, red. av Jan Svennevig, Margareth Sandvik og Wenche Vagle (Oslo: Cappelens Akademiske Forlag as, 1995), 239-330
²⁰² Vagle, "Argumentasjonsanalyse", 243
²⁰³ Vagle, "Argumentasjonsanalyse", 259
²⁰⁴ Vagle, "Argumentasjonsanalyse", 260
²⁰⁵ Vagle, "Argumentasjonsanalyse", 261
²⁰⁶ Vagle, "Argumentasjonsanalyse", 242
²⁰⁷ Jens E. Kjeldsen, *Retorikk i vår tid*, 2.utgave, (Oslo: Spartacus Forlag AS, 2009), 173-174
²⁰⁸ Kjeldsen, *Retorikk i vår tid*, 151-152
²⁰⁹ Vagle, "Argumentasjonsanalyse", 275-277
²¹⁰ Vagle, "Argumentasjonsanalyse", 301-325
²¹¹ Kjeldsen, *Retorikk i vår tid*, 24-25
²¹² Kjeldsen, *Retorikk i vår tid*, 118
²¹³ Kjeldsen, *Retorikk i vår tid*, 121
²¹⁴ Kjeldsen, *Retorikk i vår tid*, 121-135
²¹⁵ Kjeldsen, *Retorikk i vår tid*, 174-175
²¹⁶ Kjeldsen, *Retorikk i vår tid*, 195-208
²¹⁷ Kjeldsen, *Retorikk i vår tid*, 281-282
²¹⁸ Kjeldsen, *Retorikk i vår tid*, 314
²¹⁹ Kjeldsen, *Retorikk i vår tid*, 37

Kapittel 5: Første periode

-
- ²²⁰ Harald Stanghelle, "Dialogens fallitt?", (*Aftenposten*, 04.02.2006, oppdatert 10.12.2008), <http://www.aftenposten.no/meninger/kommentatorer/stanghelle/Dialogens-fallitt-6603433.html> (oppsøkt 10.12.2012)
- ²²¹ *Allkunne: Nynorsk kulturhistorie*, s.v. "Harald Stanghelle", (*Allkunne*, 03.09.2009, oppdatert 31.10.2012), <http://www.allkunne.no/default.aspx?menu=25&id=1041> (oppsøkt 10.12.2012)
- ²²² Geir Lundestad, "Konflikt mellom sivilisasjoner", (*Aftenposten*, 11.02.2006, oppdatert 10.12.2008), <http://www.aftenposten.no/meninger/spaltister/lundestad/Konflikt-mellom-sivilisasjoner-6604801.html> (oppsøkt 10.12.2012)
- ²²³ *Store norske leksikon online*, s.v. "Geir Lundestad", http://snl.no/Geir_Lundestad (oppsøkt 10.12.2012)
- ²²⁴ Atle Midttun, "Global rekyl", (*Dagbladet*, 28.02.06), <http://www.dagbladet.no/kultur/2006/02/28/459219.html> (oppsøkt 10.12.2012)
- ²²⁵ Handelshøyskolen BI, "Atle Midttun", (Handelshøyskolen BI, copyright 2012), <http://www.bi.no/forskning/ansatte/?ansattid=fgl86008> (oppsøkt 10.12.2012)
- ²²⁶ Erik Bakken Olafsen, "Om å håne profeter", (*Dagbladet*, 02.02.2006), <http://www.dagbladet.no/kultur/2006/02/02/456557.html> (oppsøkt 10.12.2012)
- ²²⁷ Gyldendal norsk forlag, "Erik Foyndland", (Gyldendal norsk forlag, copyright 2010), <http://www.gyldendal.no/Forfattere/Foyndland-Erik> (oppsøkt 10.12.2012)
- ²²⁸ Peter M. Johansen, "Innrammede tegninger", *Klassekampen*, (01.02.2006)
- ²²⁹ Hannah Helseth, "Flaggbrenning og maskulinitet", *Klassekampen*, (27.02.2006)
- ²³⁰ Universitetet i Oslo: Senter for tverrfaglig forskning, "Hannah Helseth", (Universitetet i Oslo, 18.09.2012), <http://www.stk.uio.no/personer/vit/hannahel/index.html> (oppsøkt 10.12.2012); Norsk faglitterær forfatter- og oversetterforening, "Hannah Helseth", (NFF, 2012), <http://www.nffo.no/visforedragsholder.aspx?id=612> (oppsøkt 10.12.2012)
- ²³¹ Truls Wyller, "Beatles, bin laden og Muhammed", *Morgenbladet*, (10.02.2006), http://morgenbladet.no/debatt/2006/beatles_bin_laden_og_muhammed#.UMWyc06euv (oppsøkt 10.12.2012)
- ²³² Ibid
- ²³³ Lars Gule, "Hva toleranse betyr", *Aftenposten*, (01.02.2006), <http://www.aftenposten.no/meninger/debatt/Hva-toleranse-betyr-6668931.html> (oppsøkt 10.12.2012)
- ²³⁴ *Store norske leksikon online*, s.v. "Lars Gule", http://snl.no/Lars_Gule (oppsøkt 10.12.2012); Høgskolen i Oslo og Akershus, "Lars Gule", (Høgskolen i Oslo og Akershus, 01.11.2011, oppdatert 22.08.2012), [http://www.hioa.no/Om-HiOA/SPS/Ansatte/Lars-Gule/\(language\)/nor-NO](http://www.hioa.no/Om-HiOA/SPS/Ansatte/Lars-Gule/(language)/nor-NO) (oppsøkt 10.12.12)
- ²³⁵ Kjartan Rødland, "Tro og ytring er to sider av samme sak", (*Aftenposten*, 03.03.2006, oppdatert 19.10.2011), <http://www.aftenposten.no/meninger/debatt/Tro-og-ytring-er-to-sider-av-samme-sak-6387704.html> (oppsøkt 10.12.2012)
- ²³⁶ *Allkunne: Nynorsk kulturhistorie*, s.v. "Kjartan Rødland", (20.11.11), <http://www.allkunne.no/default.aspx?menu=26&id=1680> (oppsøkt 10.12.12)
- ²³⁷ Helge Rønning, "Et forsvar for blasfemien", *Dagbladet*, (oppdatert 04.02.2006), <http://www.dagbladet.no/kultur/2006/02/04/456781.html> (oppsøkt 10.12.2012)
- ²³⁸ Universitetet i Oslo: Institutt for medier og kommunikasjon, "Helge Rønning", (Universitetet i Oslo, 12.09.2008, oppdatert 11.03.2011), <http://www.hf.uio.no/imk/personer/vit/helger/> (oppsøkt 10.12.2012)
- ²³⁹ Bjørgulv Braanen, "Ytringsfrihet", *Klassekampen*, (04.02.2006)
- ²⁴⁰ *Store norske leksikon online*, s.v. "Bjørgulv Braanen", (29.05.2012) http://snl.no/Bjørgulv_Braanen (oppsøkt 10.12.2012)

-
- ²⁴¹ Wilhelm Kavli, "Beklag ikke, fordøm!", *Morgenbladet*, (10.02.2006), http://morgenbladet.no/debatt/2006/beklag_ikke_fordom#.UMW5Eo6euvs, (oppsøkt 10.12.2012)
- ²⁴² Wilhelm Kavli, "Islam, stat og demokrati i Tyrkia", *Babylon*, nr 5, (26.08.2009), <http://www.tidsskriftet-babylon.com/Kavli%20-%20Islam.%20stat%20og%20demokrati%20i%20Tyrkia.pdf> (oppsøkt 10.12.2012)
- ²⁴³ Athar Ali, "Krenkelse og ytringsfrihet", *Aftenposten*, (12.02.2006, oppdatert 19.10.2011), <http://www.aftenposten.no/meninger/debatt/Krenkelse-og-ytringsfrihet-6386082.html> (oppsøkt 10.12.2012)
- ²⁴⁴ Norsk Innvandrersforum, "Kontakter: Athar Ali", (17.11.2009), <http://www.norskinnvandrersforum.no/nif-kontakter.asp> (oppsøkt 10.12.2012)
- ²⁴⁵ Andreas Skartveit, "Eit liv utan det heilage?", *Aftenposten*, (06.11.2005)
- ²⁴⁶ *Store norske leksikon online*, s.v. "Andreas Skartveit", http://snl.no/Andreas_Skartveit (Oppsøkt 10.12.2012)
- ²⁴⁷ Oddbjørn Leirvik, "Fridom under ansvar", *Dagbladet*, (04.02.2006), <http://www.dagbladet.no/kultur/2006/02/04/456780.html> (Oppsøkt 10.12.2012)
- ²⁴⁸ Universitetet i Oslo: Det teologiske fakultet, "Oddbjørn Birger Leirvik", (Universitetet i Oslo, 06.01.2010, oppdatert 28.08.2012), <http://www.tf.uio.no/personer/vit/faste/leirvik/index.html> (Oppsøkt 10.12.2012)
- ²⁴⁹ Thomas Hylland Eriksen, "Raseri og nedlatenhet", *Dagbladet*, (09.02.2006), <http://www.dagbladet.no/kultur/2006/02/09/457252.html> (Oppsøkt 10.12.2012)
- ²⁵⁰ Universitetet i Oslo: Sosialantropologisk institutt, "Thomas Hylland Eriksen", (Universitetet i Oslo, 20.09.10, oppdatert, 23.11.2012), <http://www.sv.uio.no/sai/personer/vit/geirthe/> (Oppsøkt 10.12.2012)
- ²⁵¹ Eskil Skjeldal, "Hellige bilder, hellig vrede", *Klassekampen*, (07.03.2006)
- ²⁵² Efreml forlag, "Eskil Skjeldal: Bibliografi", (Efreml forlag, 2012), <http://www.efremforlag.no/sider/tekst.asp?side=63> (Oppsøkt 10.12.2012)
- ²⁵³ Bendik Wold, "Momentet av sannhet", *Morgenbladet*, (10.02.2006)
- ²⁵⁴ Tiden norsk forlag, "Bendik Wold", (Tiden, 2012), <http://www.tiden.no/index.php?ID=Forfatter&counter=848> (Oppsøkt 10.12.2012)
- ²⁵⁵ Leder *Aftenposten*, "Avskaff blasfemiparagrafen", *Aftenposten*, (12.02.2006, oppdatert 09.12.2008), <http://www.aftenposten.no/meninger/leder/Avskaff-blasfemiparagrafen-6594674.html> (Oppsøkt 10.12.2012)
- ²⁵⁶ Andreas Wiese, "Den farlige friheten", *Dagbladet*, (15.10.2005), <http://www.dagbladet.no/tekstarkiv/pdf.php?pa=A&d=2005-10-15&p=5&read=1> (Oppsøkt 10.12.2012)
- ²⁵⁷ Walid al-Kubaisi, "Hvem stjal koranen, da?", *Klassekampen*, (11.02.2006)
- ²⁵⁸ *Store norske leksikon online*, s.v. "Walid al-Kubaisi", http://snl.no/Walid_al-Kubaisi (Oppsøkt 10.12.2012)
- ²⁵⁹ Abid Q. Raja, "Blasfemiske ytringer bør forbys", *Morgenbladet*, (03.02.2006), http://morgenbladet.no/spaltister/2006/blasfemiske_ytringer_bor_forbys#.UMXKmo6euvs (Oppsøkt 10.12.2012)
- ²⁶⁰ Venstres hovedorganisasjon, "Abid Raja", (Venstre, 2012), <http://www.venstre.no/politiker/abidraja> (10.12.2012)
- ²⁶¹ Tommy Sørbo, "Takk til mobb og mullaher!", *Aftenposten*, (17.02.2006, oppdatert 19.10.2011), <http://www.aftenposten.no/meninger/kronikker/Takk-til-mobb-og-mullaher-6386276.html> (Oppsøkt 10.12.2012); Bredo Berntsen, "Karikatur og sensur", *Dagbladet*, (18.02.2006), <http://www.dagbladet.no/kultur/2006/02/18/458195.html> (Oppsøkt 10.12.2012)
- ²⁶² Rønning, "Et forsvar for blasfemien"
- ²⁶³ Braanen, "Ytringsfrihet"

²⁶⁴ Skartveit, "Eit liv utan det heilage?"; Arnstein Øverkil, "Brev til Bernander", *Dagbladet*, (08.02.2006), <http://www.dagbladet.no/kultur/2006/02/08/457137.html> (Oppsøkt 10.12.2012); Skjeldal, "Hellige bilder, hellig vrede"

²⁶⁵ Alastair Hannay, "Ytringsfriheten er ingen hellig ku", *Aftenposten*, (03.02.2006, oppdatert 19.10.2011), <http://www.aftenposten.no/meninger/debatt/Ytringsfriheten-er-ingen-hellig-ku-6384616.html> (Oppsøkt 10.12.2012); Liv Mørland, "Om frihet og respekt", *Dagbladet*, (01.03.2006), <http://www.dagbladet.no/kultur/2006/03/01/459322.html> (Oppsøkt 10.12.2012)

²⁶⁶ Cora Alexa Døving, "Også islam er en norsk religion", *Aftenposten*, (07.02.2006, oppdatert 19.10.2011), <http://www.aftenposten.no/meninger/debatt/Ogsa-islam-er-en-norsk-religion-6385202.html> (Oppsøkt 10.12.2012); Torgeir Skorgen, Helge Vidar Holm og Siri Meyer, "Blasfemi eller rasisme?", *Dagbladet*, (22.02.2006), <http://www.dagbladet.no/kultur/2006/02/22/458617.html> (Oppsøkt 10.12.2012)

²⁶⁷ Hylland Eriksen, "Raseri og nedlatenhet"; Syphilia Morgenstjerne, "Religionskrig", *Dagbladet*, (12.02.2006), <http://www.dagbladet.no/kultur/2006/02/12/457556.html> (Oppsøkt 10.12.2012); Skorgen, Holm og Meyer, "Blasfemi eller rasisme?"

²⁶⁸ Stanghelle, "Dialogens fallitt?"; Leder *Dagbladet*, "Dialog og opplysning", *Dagbladet*, (05.02.2006), <http://www.dagbladet.no/nyheter/2006/02/05/456864.html> (Oppsøkt 10.12.2012); Gudleiv Forr, "Avmakt og nederlag", *Dagbladet*, (07.02.2006), <http://www.dagbladet.no/nyheter/2006/02/07/457028.html> (Oppsøkt 10.12.2012)

²⁶⁹ Lundestad, "Konflikt mellom sivilisasjoner"; Sigurd Skirbekk, "Huntington må tas alvorlig", *Aftenposten*, (15.02.2006, oppdatert 19.10.2012), <http://www.aftenposten.no/meninger/debatt/Huntington-ma-tas-alvorlig-6386133.html> (Oppsøkt 10.12.2012)

²⁷⁰ Anne Marie Tangen, "Vestens behov for hegemoni", *Aftenposten*, (13.02.2006); Torgeir Skorgen, Helge Vidar Holm og Hans Jacob Ågotnes, "Fredsdirektøren og brannstifterne", *Aftenposten*, (19.02.2006, oppdatert 19.10.2011), <http://www.aftenposten.no/meninger/debatt/article1228646.ece> (Oppsøkt 10.12.2012); Henrik Thune, "Karikerte sivilisasjoner", *Dagbladet*, (21.02.2006)

²⁷¹ Stanghelle, "Dialogens fallitt?"

²⁷² Knut Olav Åmås, "Debattens usynlige deltakere", *Aftenposten*, (23.02.2006, oppdatert 10.12.2008), <http://www.aftenposten.no/meninger/kommentatorer/aamaas/Debattens-usynlige-deltagere-6604555.html> (Oppsøkt 10.12.2012); Bjørgulv Braanen, "Islamistisk trussel?", *Klassekampen*, (28.03.2006); Iffit Z. Qureshi, "Norske mediers fremmedfrykt", *Aftenposten*, (03.03.2006, oppdatert 19.10.2011), <http://www.aftenposten.no/meninger/kronikker/article1239147.ece> (Oppsøkt 10.12.2012)

Kapittel 5: Andre periode

²⁷³ Vebjørn L. Horsfjord, "Fritt frem å kritisere", *Aftenposten*, (08.01.10, oppdatert 12.10.2011), <http://www.aftenposten.no/meninger/debatt/article3456243.ece> (Oppsøkt 10.12.2012)

²⁷⁴ Universitetet i Oslo: University of Oslo: Research, "The Other in the A Common Word Dialogue Process", (Universitetet i Oslo, 03.12.2011), <http://www.uio.no/english/research/interfaculty-research-areas/plurel/groups/Interreligious%20Relations/events/tba.html> (Oppsøkt 10.12.2012)

²⁷⁵ Per Anders Madsen, "Ikke bare en farse", *Aftenposten*, (11.02.2010, oppdatert 12.10.2011), <http://www.aftenposten.no/meninger/kommentatorer/madsen/article3513409.ece> (Oppsøkt 10.12.2012)

²⁷⁶ John Olav Egeland, "Følelser som politikk", *Dagbladet*, (27.02.2010)

²⁷⁷ *Store norske leksikon online*, s.v. "John Olav Egeland", http://snl.no/John_Olav_Egeland (Oppsøkt 10.12.2012)

²⁷⁸ Aleksander Eilertsen, "Medienes forvrengte verdensbilde", *Dagbladet*, (08.01.2010)

-
- ²⁷⁹ Sosialistisk ungdom, "Sentralstyret: Alexander Eilertsen", (Sosialistisk ungdom, 01.11.2012), <http://arkiv.su.no/Organisasjon/Sentralstyret/index.html> (Oppsøkt 10.12.2012)
- ²⁸⁰ Alexandra Irene Larsen, "Et speil for Vestens identitetskrise", *Morgenbladet*, (15.01.2010), http://morgenbladet.no/debatt/2010/et_speil_for_vestens_identitetskrise#.UMYh046euvs (Oppsøkt 10.12.2012)
- ²⁸¹ Minerva nett, "Alexandra Irene Larsen", (Minerva, 2012), http://www.minervanett.no/skribent/alexandra_irene_larsen/ (Oppsøkt 10.12.2012)
- ²⁸² Hadia Tajik og Shazad Rana, "Selektive friheter", *Aftenposten*, (18.02.10, oppdatert 12.10.2011), <http://www.aftenposten.no/meninger/kronikker/article3523139.ece> (Oppsøkt 10.12.2012)
- ²⁸³ Stortinget, "Tajik, Hadia", (Stortinget, 2012), <http://www.stortinget.no/no/Representanter-og-komiteer/Representantene/Representantfordeling/Representant/?perid=HTA> (Oppsøkt 10.12.2012); Justis og beredskapsdepartementet, "Shahzad Rana ny leder av Det kriminalitetsforebyggende råd", (Justis og beredskapsdepartementet, 06.01.2012), <http://www.regjeringen.no/nb/dep/id/pressemeldinger/2012/shahzad-rana-ny-leder-av-det-kriminalite.html?id=668499>, (Oppsøkt 10.12.2012)
- ²⁸⁴ Bjørn Nistad, "Respekt for muslimer?", *Dagbladet*, (19.02.2010)
- ²⁸⁵ Universitetet i Oslo: Det humanistiske fakultet: Forskning, "Doktordisputas ved HF-fakultetet: Doktorgradsprøve: Lenin var ingen jakobiner", (Universitetet i Oslo, 03.09.2008, oppdatert 07.12.2011), <http://www.hf.uio.no/forskning/aktuelt/arrangementer/disputaser/arkiv/dok-disp/2008/nistad.html> (Oppsøkt 10.12.2012)
- ²⁸⁶ Bjørgulv Braanen, "Rett og galt", *Klassekampen*, (30.01.2010)
- ²⁸⁷ Anne Stenstadvold, "Gud på tiltalebenken", *Aftenposten*, (22.02.2010, oppdatert 12.10.2011), <http://www.aftenposten.no/meninger/debatt/article3529854.ece> (Oppsøkt 10.12.2012)
- ²⁸⁸ Universitetet i Oslo: Institutt for kulturstudier og orientalske språk, "Anne Stenstadvold", (Universitetet i Oslo, 06.06.2005, oppdatert 15.10.2012), <http://www.hf.uio.no/ikos/personer/vit/stensvol/index.html> (Oppsøkt 10.12.2012)
- ²⁸⁹ Mímir Kristjánsson, "Ytringstvungen", *Dagbladet*, (08.01.2010)
- ²⁹⁰ Leder *Aftenposten*, "Rød rasisme?", *Aftenposten*, (26.10.2011), <http://www.aftenposten.no/meninger/leder/Rd-rasisme-6680016.html> (Oppsøkt 10.12.2012)
- ²⁹¹ Elin Brodin, "Nytt tyranni?", *Klassekampen*, (06.02.2010)
- ²⁹² *Store norske leksikon online*, s.v. "Elin Brodin", http://snl.no/Elin_Brodin (Oppsøkt 10.12.2012)
- ²⁹³ Inger Anne Olsen, "Krenkede islamister", *Aftenposten*, (06.01.2010, oppdatert 03.03.2010), <http://www.aftenposten.no/meninger/kommentatorer/olsen/Krenkede-islamister-6264647.html> (Oppsøkt 10.12.2012); John Olav Egeland, "Den kryptende toleransen", *Dagbladet*, (07.01.2010); Leder *Aftenposten*, "Ytringsfrihet", *Aftenposten*, (11.03.2010)
- ²⁹⁴ Tajik og Rana, "Selektive friheter"; Braanen, "Rett og galt"
- ²⁹⁵ Arild Rønsen, "Grisete oppførsel", *Klassekampen*, (12.02.2010); Arne Overrein, "Nødvendig konflikt", *Klassekampen*, (20.02.2010)
- ²⁹⁶ May-Lisbeth Myrhaug, "Karikaturene svekker religionsdebatten", *Klassekampen*, (09.01.2010); Ottar Brox, "Polarisert kaos", *Dagbladet*, (16.02.2010); Trond Ali Linstad, "Nei til sjikane og mobbing", *Dagbladet*, (18.02.2010)
- ²⁹⁷ Kristjánsson, "Ytringstvungen"
- ²⁹⁸ Amal Wahab, "Kjære Kurt Westeraard", *Klassekampen*, (06.01.2010); Iffit Qureshi, "Gjennomskuer hykleriet", *Aftenposten*, (22.02.2010, oppdatert 12.10.2011), <http://www.aftenposten.no/meninger/kronikker/article3531988.ece> (Oppsøkt 10.12.2012)
- ²⁹⁹ Bjørgulv Braanen, "Karikaturer – igjen", *Klassekampen*, (12.01.2010)

Kapittel 6

³⁰⁰ Malik, *From fatwa to Jihad*, 195

³⁰¹ Linn Kongsli Lundervold, «South Park»-skaperne advares på islamistisk nettsted", *Dagbladet*, (21.04.2010), http://www.kjendis.no/2010/04/21/kjendis/south_park/tv_og_medier/11389161/ (Oppsøkt 10.12.2012)

³⁰² Knut Olav Åmås, "Har gnisten eller bålet skylden?", *Aftenposten*, (24.09.2012), <http://www.aftenposten.no/meninger/kommentarer/Har-gnisten-eller-balet-skylden-6998890.html> (Oppsøkt 10.12.2012)

³⁰³ Abid Q. Raja, "En ubegrenset ytringsfrihet", *Aftenposten*, (01.10.2012), <http://www.aftenposten.no/meninger/kronikker/En-ubegrenset-ytringsfrihet-7005090.html> (Oppsøkt 10.12.2012)

³⁰⁴ Alexandra Irene Larsen, "Ytringsfrihet under press", *Samtiden*, nr 4 (2012)

Bibliografi

Bøker og andre skriftlige utgivelser

Asad, Talal. "Free speech, blasphemy, and secular criticism". I *Is critique secular: Blasphemy, injury, and free speech*, 20-63. Redigert av Talal Asad. Berkeley: The Townsend Center for the Humanities, 2009.

Berge, Kjell Lars. "Ytringsfrihet og ytringsanstendighet: Om ytringsfrihetens retoriske vilkår". I *Georgs bok*, 168-185. Redigert av Halvor Stenstadvold. Oslo: Pax forlag, 2010,

Dworkin, Ronald. "Foreword". I *Extreme speech and democracy*, V-IX. Redigert av Ivan Hare og James Weinstein. Oxford: Oxford University Press, paperback 2010.

Eriksen, Jens-Martin og Frederik Stjernfelt. *Adskillelsens politikk*. Oslo: Forlaget Press, 2009.

Gule, Lars. *Islam og det moderne*. 2.utgave. Oslo: Abstrakt forlag AS, 2009.

Jerichow, Anders og Mille Rode, red. *Profet-affæren*. København: Dansk PEN, 2006.

Kapelrud, Pål Espen. "Offerets makt: En diskursanalyse av karikaturstriden i Norge". Masteroppgave, Universitetet i Oslo, 2008.

Kjeldsen, Jens E. *Retorikk i vår tid*. 2.utgave. Oslo: Spartacus Forlag AS, 2009.

Klausen, Jytte. *The Cartoons that shocked the world*. New Haven: Yale University Press, 2009.

Larsen, Alexandra Irene. "Ytringsfrihet under press". *Samtiden*, nr 4, 2012.

Mahmood, Saba. "Religious reason an secular affect: An incommensurable devide?". I *Is critique secular: Blasphemy, injury and free speech*, 64-100. Redigert av Talal Asad. Berkeley: The Townsend Center for the Humanities, 2009.

Malik, Kenan. *From fatwa to Jihad*. London: Atlantic Books, 2009.

Manji, Irshad. *Allah, Liberty and Love: The courage to reconcile faith and freedom*. New York, Free Press, 2011.

Rose, Flemming. *Tavshedens Tyranni*. København: Jyllands-Postens forlag, 2010.

Ruth, Arne. "Twenty years on: The lessons of the fatwa against The satanic verses". I *Freedom of speech abridged: Cultural, legal and philosophical challenges*, 105-114. Redigert av Anne Kierulf og Helge Rønning. Göteborg: Nordicom, 2009.

Sneve, Stein. *Kommentarsjangeren*. Bodø: Høgskolen i Bodø, 2002.

Steien, Solveig. "When Norway was almost at war: The Mohammed Cartoons Controversy in Norwegian newspapers". Hovedfagsoppgave Universitetet i Oslo, 2007.

Vagle, Wenche. "Argumentasjonsanalyse". I *Tilnærminger til tekst*, 239-330. Redigert av Jan Svennevig, Margareth Sandvik og Wenche Vagle. Oslo: Cappelens Akademiske Forlag as, 1995.

Offentlige utredninger

NOU 1999: 27. *Ytringsfrihet bør finne sted*. Ytringsfrihetskommisjonen, 22.09.1999, <http://www.regjeringen.no/Rpub/NOU/19991999/027/PDFA/NOU199919990027000DDDPDFA.pdf> (oppsøkt 09.12.2012).

Ot.prp. nr. 22 (2008-2009). *Om lov om endringer i straffeloven 20. mai 2005 nr. 28: siste delproposisjon – slutføring av spesiell del og tilpasning av annen lovgivning*. Det Kongelige Justis- og Politidepartement, 19.12.2008, <http://www.regjeringen.no/pages/2138594/PDFS/OTP200820090022000DDDPDFS.pdf> (oppsøkt 09.12.2012).

Artikler fra Retriever

Aanensen, Kristin V. "Stoltenberg: Unødig sårende, men beklager ikke". *NTB*, 31.01.2006.

al-Kubaisi, Walid. "Hvem stjal koranen, da?". *Klassekampen*, 11.02.2006.

Andreassen, Tor Arne. "Al-Qaida truer svensker". *Aftenposten*, 16.09.2007.

Braanen, Bjørgulv. "Ytringsfrihet". *Klassekampen*, 04.02.2006.

Braanen, Bjørgulv. "Felles motstand mot". *Klassekampen*, 04.03.2006.

Braanen, Bjørgulv. "Islamistisk trussel?". *Klassekampen*, 28.03.2006.

Braanen, Bjørgulv. "Rett og galt". *Klassekampen*, 30.01.2010.

Brodin, Elin. "Nytt tyranni?". *Klassekampen*, 06.02.2010.

Brox, Ottar. "Polarisert kaos". *Dagbladet*, 16.02.2010.

Christensen, Per. "Forsoning mellom Selbekk og Islamsk Råd". *NTB*, 10.02.2006.

Christensen, Per. "Jensen kritiserer regjeringens håndtering". *NTB*, 14.02.2006.

Egeland, John Olav. "Følelser som politikk". *Dagbladet*, 27.02.2010.

Egeland, John Olav. "Den kryptende toleransen". *Dagbladet*, 07.01.2010.

Eilertsen, Aleksander. "Medienes forvrengte verdensbilde". *Dagbladet*, 08.01.2010.

Elsebutangen, Kjetil. "Danmark fornøyd med EU-erklæring om profetstriden". *NTB*, 27.02.2006.

Gjerstad, Tore. "Blasfemi-paragrafen blir fjernet". *Dagbladet*, 17.02.2006.

Helseth, Hannah. "Flaggbrenning og maskulinitet". *Klassekampen*, 27.02.2006.

Hollie, Erik. "Vil ikke tegne Muhammed". *Aftenposten*, 10.01.2006.

Høiness, Helle. "Karikaturtegnningene spredt over hele Europa". *NTB*, 02.02.2006.

Johansen, Peter M. "Innrammede tegninger". *Klassekampen*, 01.02.2006.

Kristiansen, Aarnhild Aass. "Støre vil ikke beklage karikatur-uttalelser". *NTB*, 03.10.2006.

Kristjánsson, Mímir. "Ytringstvungen", *Dagbladet*, 08.01.2010.

Leder *Aftenposten*. "Ytringsfrihet". *Aftenposten*, 11.03.2010.

Linstad, Trond Ali. "Nei til sjikane og mobbing". *Dagbladet*, 18.02.2010.

Lunde, Ane Haavardsdatter. "Fredsdemonstrasjon for dialog i København". *NTB*, 05.02.2006.

Mauno, Hanne. "Gøy å være ridder". *Dagsavisen*, 14.01.2006.

Mellvang-Berg, Tryve. "Ber ikke om unnskyldning for Muhammed-tegningene". *NTB*, 30.01.2006.

Mellvang-Berg, Trygve. "Kokkvold: - Har ikke lov å kompromisse om ytringsfrihet". *NTB*, 30.01.2006.

Myrhaug, May-Lisbeth. "Karikaturene svekker religionsdebatten". *Klassekampen*, 09.01.2010.

Nesje, Anna og Tone Hertenberg, "FrP størst for første gang siden 2002". *NTB*, 07.03.2006.

Nilsen, Kjell Arild. "Danske aviser trykker Muhammed-tegninger igjen". *NTB*, 12.02.2008.

Nistad, Bjørn. "Respekt for muslimer?". *Dagbladet*, 19.02.2010.

Overrein, Arne. "Nødvendig konflikt". *Klassekampen*, 20.02.2010.

Rachline, Vibeke Knoop. "Rushdie-opprop går Europa rundt". *NTB*, 03.03.2006.

Rønning, Mats. "Muslimer tilbyr Norge hjelp i karikaturstriden". *NTB*, 03.02.2006.

Rønsen, Arild. "Grisete oppførsel". *Klassekampen*, 12.02.2010

Schjetne, Steinar. "Muslimske sjåførere parkerte i protest mot Dagbladet". *NTB*, 06.02.2010.

Skartveit, Andreas. "Eit liv utan det heilage?". *Aftenposten*, 06.11.2005.

Skjeldal, Eskil. "Hellige bilder, hellig vrede". *Klassekampen*, 07.03.2006.

Sletta, Kjell. "-Magazinet bør be om unnskyldning". *NTB*, 30.01.2006.

Tangen, Anne Marie. "Vestens behov for hegemoni". *Aftenposten*, 13.02.2006.

Thune, Henrik. "Karikerte sivilisasjoner". *Dagbladet*, 21.02.2006.

Tjønn, Halvor. "Kristne kirker brent ned under uroligheter i Nigeria". *Aftenposten*, 20.02.2006.

Wahab, Amal. "Kjære Kurt Westeraard". *Klassekampen*, 06.01.2010.

Wold, Bendik. "Momentet av sannhet". *Morgenbladet*, 10.02.2006.

"20.000 hyllet drept filmregissør". *NTB*, 02.11.2004.

"Brenner Fogh-dukke i profet-protest". *NTB*, 28.02.2006.

"Brudd på rasisme-konferansen: USA og Israel ut". *NTB*, 03.09.2001.

"Danmark stenger ambassade i Pakistan". *NTB*, 17.02.2006.

"Danmarks ambassadør i Pakistan vender hjem". *NTB*, 19.02.2006.

"Demonstrasjon mot profettegningene i Tyskland". *NTB*, 18.02.2006.

"Drapstruet etter blasfemi". *Dagbladet*, 13.01.2006.

"Drapstrusler og protester mot karikaturtegning". *NTB*, 31.08.2007.

"Fakta om Geert Wilders-saken". *NTB*, 18.03.2008.

"Fakta om rondellhunder". *NTB*, 07.09.2007.

"Fakta om striden om religionskritikk". *NTB*, 20.04.2009.

"FN: Misforstått kritikk av rasismekonferansen". *NTB*, 16.04.2009.

"Forfattere: - Regjeringen har sviktet ytringsfriheten". *NTB*, 07.02.2006.

"Gir Italia skylda for blodig profet-protest". *NTB*, 18.02.2006.

"Hærverk mot norsk eiendom i Pakistan fortsetter". *NTB*, 15.02.2006.

"Ingen straffesak om Muhammed-tegninger". *NTB*, 07.01.2006.

"Iran stanser all handel med Danmark". *NTB*, 06.02.2006.

"Italiensk minister viste Muhammed-skjorte på TV". *NTB*, 16.02.2006.

"Ja til muhammed-tegninger". *Journalisten*, 13.01.2006.

"Jyllands-Posten sa nei til Jesus-karikatur". *NTB*, 06.02.2006.

"Jyllands-Postens kulturredaktør på tvangsferie". *NTB*, 10.02.2006.

"Kokkvold: - Utmerket at Selbekk beklager". *NTB*, 10.02.2006.

"Københavns borgermester innkaller til krisemøte". *NTB*, 17.02.2008.

"Krever beskyttelse av norske interesser i Pakistan". *NTB*, 14.02.2006.

"Kvinnemarsj mot profet-karikaturer". *NTB*, 22.02.2006.

"Libya stenger sin ambassade i Danmark". *NTB*, 29.01.2006.

"Magazinet-redaktør lettet over frikjennelse i PFU". *NTB*, 27.04.2006.

"Magazinet innklaget til PFU". *NTB*, 03.02.2006.

"Mer religionsstrid i Nigeria". *NTB*, 24.02.2006.

"Muslimer anlegger sivil sak mot Jyllands-Posten". *NTB*, 30.03.2006.

"Muslimer drept av kristne bander i Nigeria". *NTB*, 23.02.2006.

"Norsk kristenavis fordømmes i Saudi-Arabia". *NTB*, 19.01.2006.

"Ny moskè i brann i Nederland – drapsplaner avslørt". *NTB*, 13.11.2004.

"Nye protester mot Muhammed-karikaturene". *NTB*, 20.02.2006.

"Over 200 islamister arrestert i Pakistan". *NTB*, 19.02.2006.

"Oversikt over land som har trykket Muhammed-tegninger eller faksimile av dem". *NTB*, 04.02.2006.

"Pakistan blokkerer tilgangen til YouTube". *NTB*, 24.02.2008.

"Protesterte mot Muhammed-bilder". *NTB*, 14.10.2005.

"Publiserer Muhammed-karikatur". *NTB*, 05.01.2010.

"Rasende demonstranter stormet norsk ambassade". *NTB*, 03.02.2006.

"Rasisme-erklæring på plass med et nødkrik". *NTB*, 09.09.2001.

"Reinfeldt drøftet hundestriden med muslimer". *NTB*, 07.09.2007.

"Rekordmange hackerangrep mot Danmark". *NTB*, 21.02.2006.

"Rundt ti drept i karikatur-opptøyer i Libya". *NTB*, 18.02.2006.

"Rushdie maner til opprør mot islamisme". *NTB*, 01.03.2006.

"Selbekk anmeldt til politiet". *NTB*, 09.02.2006.

"Selbekks unnskyldning på arabisk TV". *NTB*, 10.02.2006.

"Truer Norge og Danmark med boikott". *NTB*, 21.01.2006.

"Vesten reagerte med avsky på Ahmadinejads tale". *NTB*, 20.04.2009.

"Ytringsfrihetens nødvendige pris". *Adresseavisen*, 25.06.2006.

Artikler fra Internett

Sortert på forfatter

Ali, Athar. "Krenkelse og ytringsfrihet". *Aftenposten*, 12.02.2006, oppdatert 19.10.2011, <http://www.aftenposten.no/meninger/debatt/Krenkelse-og-ytringsfrihet-6386082.html> (oppsøkt 10.12.2012)

Berg, Lorentz. "- Gjennombrudd for nettkampanjer". *NRK*, 04.02.2009, <http://www.nrk.no/nyheter/1.6463784> (oppsøkt 09.12.2012)

Berntsen, Bredo. "Karikatur og sensur". *Dagbladet*, 18.02.2006, <http://www.dagbladet.no/kultur/2006/02/18/458195.html> (Oppsøkt 10.12.2012)

Brynsrud, Espen og Kristjan Molstad. "Norges ambassade brent ned". *Aftenposten*, 04.02.2006, oppdatert 19.10.11, <http://www.aftenposten.no/nyheter/uriks/article1214501.ece> (oppsøkt 08.12.2012)

Døving, Cora Alexa. "Også islam er en norsk religion". *Aftenposten*, 07.02.2006, oppdatert 19.10.2011, <http://www.aftenposten.no/meninger/debatt/Ogsa-islam-er-en-norsk-religion-6385202.html> (Oppsøkt 10.12.2012)

Dworkin, Ronald. "The Right to Ridicule". *New York Review of Books*, 23.03.2006, <http://www.cs.utexas.edu/~vl/notes/dworkin.html> (oppsøkt 09.12.12)

Egerberg, Kristoffer. "EU-kontor stormet av væpnede palestinere". *Dagbladet*, 30.01.2006, <http://www.dagbladet.no/nyheter/2006/01/30/456266.html> (oppsøkt 28.11.2012)

Eriksen, Thomas Hylland. "Raseri og nedlatenhet". *Dagbladet*, 09.02.2006, <http://www.dagbladet.no/kultur/2006/02/09/457252.html>, (Oppsøkt 10.12.2012)

Forr, Gudleiv. "Avmakt og nederlag". *Dagbladet*, 07.02.2006, <http://www.dagbladet.no/nyheter/2006/02/07/457028.html> (Oppsøkt 10.12.2012)

Gjerde, Robert. "Sørget for straff for religionskritikk". *Aftenposten*, 28.01.2009, oppdatert 15.10.2011, <http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/politikk/article2892479.ece> (oppsøkt 09.12.12)

Gjerstad, Tore og Veslemøy Lode. "Derfor er Støre trygg". *Dagbladet*, 21.02.2006, <http://www.dagbladet.no/nyheter/2006/02/21/458510.html> (oppsøkt 09.12.2012)

Gjestad, Fred C. og Mari Torsdotter Hauge. "Norske flagg brennes i Pakistan". *Aftenposten*, 15.01.2010, oppdatert 12.10.2011, <http://www.aftenposten.no/nyheter/uriks/article3467928.ece> (oppsøkt 08.12.2012)

Gule, Lars. "Hva toleranse betyr". *Aftenposten*, 01.02.2006, <http://www.aftenposten.no/meninger/debatt/Hva-toleranse-betyr-6668931.html> (oppsøkt 10.12.2012)

Hagvaag, Einar. "'Elsket av tullinger'". *Dagbladet*, 12.02.2006, <http://www.dagbladet.no/nyheter/2006/02/12/457563.html>, (oppsøkt 16.12.2012)

Hannay, Alastair. "Ytringsfriheten er ingen hellig ku". *Aftenposten*, 03.02.2006, oppdatert 19.10.2011, <http://www.aftenposten.no/meninger/debatt/Ytringsfriheten-er-ingen-hellig-ku-6384616.html> (Oppsøkt 10.12.2012)

Haugli, Kurt og Odd Inge Skjævesland, "-Drapsplaner mot Muhammed-tegner". *Aftenposten*, 12.02.2008, oppdatert 20.10.2011, <http://www.aftenposten.no/nyheter/uriks/article2251248.ece> (oppsøkt 09.12.2012)

Horsfjord, Vebjørn L. "Fritt frem å kritisere". *Aftenposten*, 08.01.10, oppdatert 12.10.2011, <http://www.aftenposten.no/meninger/debatt/article3456243.ece>, (Oppsøkt 10.12.2012)

Johannessen, Randi. "Vilks rondellhund påtønt". *Aftenposten*, 16.09.2007, oppdatert 20.10.2011, <http://www.aftenposten.no/nyheter/uriks/article1996924.ece> (oppsøkt 08.12.2012)

Johansen, Marianne. "Gir Magazinet-sjef deler av skylden". *VG*, 06.02.06, oppdatert 07.02.2006, <http://www.vg.no/nyheter/innenriks/artikkel.php?artid=181856> (oppsøkt 09.12.2012)

Jordheim, Trygve W. "Ytringsfriheten er truet". *Dagen* (tidligere *Magazinet*), 10.01.2006, <http://dagen.no/Nyheter/Samfunn/tabid/248/Default.aspx?ModuleId=46357&articleView=true>, (oppsøkt 16.12.2012)

Kavli, Wilhelm. "Beklag ikke, fordøm!", *Morgenbladet*, 10.02.2006, http://morgenbladet.no/debatt/2006/beklag_ikke_fordom#.UMW5Eo6euvs, (oppsøkt 10.12.2012)

Kemp, Ida Halvorsen. "Kjendisopprop mot ny rasismeparagraf". *Aftenposten*, 28.01.2009, <http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/politikk/article2893447.ece> (oppsøkt 09.12.2012)

Larsen, Alexandra Irene. "Et speil for Vestens identitetskrise". *Morgenbladet*, 15.01.2010, http://morgenbladet.no/debatt/2010/et_speil_for_vestens_identitetskrise#.UMYh046euvs, (Oppsøkt 10.12.2012)

Leirvik, Oddbjørn. "Fridom under ansvar". *Dagbladet*, 04.02.2006
<http://www.dagbladet.no/kultur/2006/02/04/456780.html> (Oppsøkt 10.12.2012)

Lundervold, Linn Kongsli. "South Park»-skaperne advarer på islamistisk nettsted". *Dagbladet*, 21.04.2010,
http://www.kjendis.no/2010/04/21/kjendis/south_park/tv_og_medier/11389161/, (Oppsøkt 10.12.2012)

Lundestad, Geir. "Konflikt mellom sivilisasjoner". *Aftenposten*, 11.02.2006, oppdatert 10.12.2008,
<http://www.aftenposten.no/meninger/spaltister/lundestad/Konflikt-mellom-sivilisasjoner-6604801.html>
(Oppsøkt 10.12.2012)

Madsen, Per Anders. "Ikke bare en farse". *Aftenposten*, 11.02.2010, oppdatert 12.10.2011,
<http://www.aftenposten.no/meninger/kommentatorer/madsen/article3513409.ece>, (Oppsøkt 10.12.2012)

Meldalen, Sindre Granly og Sun Heidi Sæbø. "Mann (28) skutt da han tok seg inn i hjemmet til karikaturtegner". *Dagbladet*, 02.01.2010,
<http://www.dagbladet.no/2010/01/02/nyheter/utenriks/karikatur/danmark/politiaksjon/9740381/> (Oppsøkt 08.12.2012)

Midttun, Atle. "Global rekyl". *Dagbladet*, 28.02.06,
<http://www.dagbladet.no/kultur/2006/02/28/459219.html> (Oppsøkt 10.12.2012)

Molstad, Kristjan. "Danmarks konsulat i flammer". *Aftenposten*, 05.02.2006, oppdatert 19.10.2011,
<http://www.aftenposten.no/nyheter/uriks/article1214880.ece> (Oppsøkt 08.12.2012)

Molstad, Kristjan. "Iran fordømmer Aftenposten". *Aftenposten*, 14.01.2010, oppdatert 12.10.2011,
<http://www.aftenposten.no/nyheter/uriks/article3465038.ece> (Oppsøkt 08.12.2012)

Molstad, Kristjan og Kristin Grøntoft. "Protester over hele verden". *Aftenposten*, 03.02.2006, oppdatert 19.10.11,
<http://www.aftenposten.no/nyheter/uriks/article1213560.ece> (Oppsøkt 08.12.2012)

Morgenstjerne, Syphilia. "Religionskrig". *Dagbladet*, 12.02.2006,
<http://www.dagbladet.no/kultur/2006/02/12/457556.html> (Oppsøkt 10.12.2012)

Mørland, Liv. "Om frihet og respekt". *Dagbladet*, 01.03.2006,
<http://www.dagbladet.no/kultur/2006/03/01/459322.html> (Oppsøkt 10.12.2012)

Olsen, Inger Anne. "Krenkede islamister". *Aftenposten*, 06.01.2010, oppdatert 03.03.2010,
<http://www.aftenposten.no/meninger/kommentatorer/olsen/Krenkede-islamister-6264647.html>
(Oppsøkt 10.12.2012)

Olsen, Kjetil og Flemming Trondsen, "Islam-kritisk film med Grieg-musikk lagt ut på Internett".
Aftenposten, 27.03.2008, oppdatert 20.10.2011,
<http://www.aftenposten.no/nyheter/uriks/article2332236.ece> (Oppsøkt 08.12.2012)

Olafsen, Erik Bakken. "Om å håne profeter". *Dagbladet*, 02.02.2006,
<http://www.dagbladet.no/kultur/2006/02/02/456557.html> (Oppsøkt 10.12.2012)

Qureshi, Iffit Z. "Norske mediers fremmedfrykt". *Aftenposten*, 03.03.2006, oppdatert 19.10.2011,
<http://www.aftenposten.no/meninger/kronikker/article1239147.ece> (Oppsøkt 10.12.2012)

Qureshi, Iffit. "Gjennomskuer hykleriet". *Aftenposten*, 22.02.2010, oppdatert 12.10.2011,
<http://www.aftenposten.no/meninger/kronikker/article3531988.ece> (Oppsøkt 10.12.2012)

Raja, Abid Q. "Blasfemiske ytringer bør forbys". *Morgenbladet*, 03.02.2006,
http://morgenbladet.no/spaltister/2006/blasfemiske_ytringer_bor_forbys#.UMXKmo6euvs (Oppsøkt 10.12.2012)

Raja, Abid Q. "En ubegrenset ytringsfrihet". *Aftenposten*, 01.10.2012,
<http://www.aftenposten.no/meninger/kronikker/En-ubegrenset-ytringsfrihet-7005090.html> (Oppsøkt 10.12.2012)

Rodum, Elisabeth. "Agderposten vil trykke karikaturene". *Aftenposten*, 13.02.2008, oppdatert 20.10.2011,
<http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/article2253931.ece> (Oppsøkt 08.12.2012)

Rødland, Kjartan. "Tro og ytring er to sider av samme sak". *Aftenposten*, 03.03.2006, oppdatert 19.10.2011),
<http://www.aftenposten.no/meninger/debatt/Tro-og-ytring-er-to-sider-av-samme-sak-6387704.html> (Oppsøkt 10.12.2012)

-
- Rønning, Helge. "Et forsvar for blasfemien". *Dagbladet*, 04.02.2006, <http://www.dagbladet.no/kultur/2006/02/04/456781.html> (oppsøkt 10.12.2012)
- Skirbekk, Sigurd. "Huntington må tas alvorlig". *Aftenposten*, 15.02.2006, oppdatert 19.10.2012, <http://www.aftenposten.no/meninger/debatt/Huntington-ma-tas-alvorlig-6386133.html> (Oppsøkt 10.12.2012)
- Skorgen, Torgeir, Helge Vidar Holm og Hans Jacob Ågotnes. "Fredsdirektøren og brannstifterne". *Aftenposten*, 19.02.2006, oppdatert 19.10.2011, <http://www.aftenposten.no/meninger/debatt/article1228646.ece> (Oppsøkt 10.12.2012)
- Skorgen, Torgeir, Helge Vidar Holm og Siri Meyer. "Blasfemi eller rasisme?". *Dagbladet*, 22.02.2006, <http://www.dagbladet.no/kultur/2006/02/22/458617.html> (Oppsøkt 10.12.2012)
- Stanghelle, Harald. "Dialogens fallitt?". *Aftenposten*, 04.02.2006, oppdatert 10.12.2008, <http://www.aftenposten.no/meninger/kommentatorer/stanghelle/Dialogens-fallitt-6603433.html>
- Stensvold, Anne. "Gud på tiltalebenken". *Aftenposten*, 22.02.2010, oppdatert 12.10.2010, <http://www.aftenposten.no/meninger/debatt/article3529854.ece>, (Oppsøkt 10.12.2012)
- Sørbo, Tommy. "Takk til mobb og mullaher!". *Aftenposten* 17.02.2006, oppdatert 19.10.2011, <http://www.aftenposten.no/meninger/kronikker/Takk-til-mobb-og-mullaher-6386276.html> (Oppsøkt 10.12.2012)
- Tajik, Hadia og Shazad Rana. "Selektive friheter". *Aftenposten*, 18.02.2010, oppdatert 12.10.2011, <http://www.aftenposten.no/meninger/kronikker/article3523139.ece>, (Oppsøkt 10.12.2012)
- Wiese, Andreas. "Den farlige friheten". *Dagbladet*, 15.10.2005, <http://www.dagbladet.no/tekstarkiv/pdf.php?pa=A&d=2005-10-15&p=5&read=1> (Oppsøkt 10.12.2012)
- Wyller, Truls. "Beatles, bin laden og Muhammed". *Morgenbladet*, 10.02.2006, http://morgenbladet.no/debatt/2006/beatles_bin_laden_og_muhammed#.UMWyc06euv (oppsøkt 10.12.2012)
- Øverbye, Morten. "Europeiske aviser trykker Muhammed-tegninger". *Dagbladet*, 01.02.2006, <http://www.dagbladet.no/nyheter/2006/02/01/456487.html>, (oppsøkt 28.11.2012)
- Øverkil, Arnstein. "Brev til Bernander". *Dagbladet*, 08.02.2006, <http://www.dagbladet.no/kultur/2006/02/08/457137.html> (Oppsøkt 10.12.2012)
- Åmås, Knut Olav. "Debattens usynlige deltakere". *Aftenposten*, 23.02.2006, oppdatert 10.12.2008, <http://www.aftenposten.no/meninger/kommentatorer/aamaas/Debattens-usynlige-deltagere-6604555.html> (Oppsøkt 10.12.2012)
- Åmås, Knut Olav. "Har gnisten eller bålet skylden?". *Aftenposten*, 24.09.2012, <http://www.aftenposten.no/meninger/kommentarer/Har-gnisten-eller-balet-skylden-6998890.html>, (Oppsøkt 10.12.2012)
- Årsheim, Helge og Line Begby. "Strid om råd". *FN-sambandet*, 06.03.2009, <http://www.fn.no/index.php/Aktuelt/Kronikker/Strid-om-raad> (oppsøkt 09.12.2012)

Sortert på tittel/utgiver

- "Blasfemiparagrafen forsvinner". *VG*, 29.05.2009, <http://www.vg.no/nyheter/innenriks/artikkel.php?artid=554045> (oppsøkt 09.12.2012)
- Internasjonale utviklingsspørsmål: Ressurssider fra RORG-samarbeidet. "FN fortsatt mot "sverting av religioner"". Internasjonale utviklingsspørsmål: Ressurssider fra RORG-samarbeidet, 06.04.2010, oppdatert 18.09.2010, <http://www.rorg.no/Artikler/2191.html> (oppsøkt 09.12.2012)
- Leder *Aftenposten*. "Avskaff blasfemiparagrafen". *Aftenposten*, 12.02.2006, oppdatert 09.12.2008, <http://www.aftenposten.no/meninger/leder/Avskaff-blasfemiparagrafen-6594674.html>, (Oppsøkt 10.12.2012)
- Leder *Aftenposten*. "Rød rasisme?". *Aftenposten*, 26.10.2011, <http://www.aftenposten.no/meninger/leder/Rd-rasisme-6680016.html>, (Oppsøkt 10.12.2012)
- Leder *Dagbladet*. "Dialog og opplysning". *Dagbladet*, 05.02.2006) <http://www.dagbladet.no/nyheter/2006/02/05/456864.html> (Oppsøkt 10.12.2012)

Andre internettkilder

- Allkunne: Nynorsk kulturhistorie*, s.v. "Harald Stanghelle". *Allkunne*, 03.09.2009, oppdatert 31.10.2012, <http://www.allkunne.no/default.aspx?menu=25&id=1041> (oppsøkt 10.12.2012).
- Allkunne: Nynorsk kulturhistorie*, s.v. "Kjartan Rødland". *Allkunne*, 20.11.11, <http://www.allkunne.no/default.aspx?menu=26&id=1680> (oppsøkt 10.12.12).
- Avis i skolen-Agder. "Journalistiske sjangrer". Avis i skolen-Agder, 2012, <http://www.aisagder.net/journalistiskesjangrer.html> (oppsøkt 09.12.2012).
- Avis i skolen-Agder. "Kommentar". Avis i Skolen-Agder, 2012, <http://www.aisagder.net/kommentar.html> (oppsøkt 09.12.2012).
- Avis i skolen-Agder. "Lederen". Avis i Skolen-Agder, 2012, <http://www.aisagder.net/leder.html> (oppsøkt 09.12.2012).
- Economic and Social Council. "Commission on Human Rights Report on the Fifty-fifth Session". United Nations, 20.03-30.04.1999, <http://strasbourgconsortium.org/docs/1999.pdf> (oppsøkt 09.12.2012).
- Efrem forlag. "Eskil Skjeldal: Bibliografi". Efrem forlag, 2012, <http://www.efremforlag.no/sider/tekst.asp?side=63> (Oppsøkt 10.12.2012).
- Gyldendal norsk forlag. "Erik Foyndland". Gyldendal norsk forlag, copyright 2010, <http://www.gyldendal.no/Forfattere/Foyndland-Erik> (oppsøkt 10.12.2012).
- Handelshøyskolen BI. "Atle Midttun". Handelshøyskolen BI, copyright 2012, <http://www.bi.no/forskning/ansatte/?ansattid=fgl86008> (oppsøkt 10.12.2012).
- Høgskolen i Oslo og Akershus. "Lars Gule". Høgskolen i Oslo og Akershus, (01.11.2011, oppdatert 22.08.2012, [http://www.hioa.no/Om-HiOA/SPS/Ansatte/Lars-Gule/\(language\)/nor-NO](http://www.hioa.no/Om-HiOA/SPS/Ansatte/Lars-Gule/(language)/nor-NO) (Oppsøkt 10.12.2012).
- Justis og beredskapsdepartementet. "Shahzad Rana ny leder av Det kriminalitetsforebyggende råd". Justis og beredskapsdepartementet, 06.01.2012, <http://www.regjeringen.no/nb/dep/id/pressemeldinger/2012/shahzad-rana-ny-leder-av-det-kriminalite.html?id=668499> (Oppsøkt 10.12.2012).
- Kavli, Wilhelm. "Islam, stat og demokrati i Tyrkia", *Babylon*, nr 5, (26.08.2009), <http://www.tidsskriftet-babylon.com/Kavli%20-%20Islam,%20stat%20og%20demokrati%20i%20Tyrkia.pdf> (oppsøkt 10.12.2012)
- Manji, Irshad. "Allah, liberty and love: Your compass to moral courage: Chapter 5". Manji, copyright 2003-2012, <https://www.irshadmanji.com/book-app/ch5/video/English> (oppsøkt 10.12.2012).
- Minerva nett. "Alexandra Irene Larsen". Minerva, 2012, http://www.minervanett.no/skribent/alexandra_irene_larsen/ (Oppsøkt 10.12.2012).
- Norsk faglitterær forfatter- og oversetterforening. "Hannah Helseth". NFF, 2012, <http://www.nffo.no/visforedragsholder.aspx?id=612>, (oppsøkt 10.12.2012).
- Norsk Innvandrersforum. "Kontakter: Athar Ali". Norsk Innvandrersforum, 17.11.2009, <http://www.norskinnvandrersforum.no/nif-kontakter.asp> (oppsøkt 10.12.2012).
- Organisation of Islamic Cooperation: English. "About OIC". Organisation of Islamic Cooperation, copyright 2010-2011, http://www.oic-oci.org/page_detail.asp?p_id=52 (oppsøkt 09.12.2012).
- Sosialistisk ungdom. "Sentralstyret: Alexander Eilertsen". Sosialistisk Ungdom, 01.11.2012, <http://arkiv.su.no/Organisasjon/Sentralstyret/index.html> (Oppsøkt 10.12.2012).
- Store norske leksikon online*, s.v. "Aftenposten", <http://snl.no/Aftenposten> (oppsøkt 09.12.12).
- Store norske leksikon online*, s.v. "Andreas Skartveit", http://snl.no/Andreas_Skartveit (Oppsøkt 10.12.2012)
- Store norske leksikon online*, s.v. "Bjørgulv Braanen", http://snl.no/Bjørgulv_Braanen (oppsøkt 10.12.2012)
- Store norske leksikon online*, s.v. "Dagbladet", <http://snl.no/Dagbladet> (oppsøkt 09.12.12).

Store norske leksikon online, s.v. "Elin Brodin", http://snl.no/Elin_Brodin (Oppsøkt 10.12.2012).

Store norske leksikon online, s.v. "fundamentalisme", <http://snl.no/fundamentalisme> (oppsøkt 13.12.2012).

Store norske leksikon online, s.v. "fundamentalisme: fundamentalisme i islam", http://snl.no/fundamentalisme/fundamentalisme_i_islam (oppsøkt 13.12.2012)

Store norske leksikon online, s.v. "Geir Lundestad", http://snl.no/Geir_Lundestad (oppsøkt 10.12.2012)

Store norske leksikon online, s.v. "islamisme", <http://snl.no/islamisme> (oppsøkt 13.12.2012).

Store norske leksikon online, s.v. "islamofobi", <http://snl.no/islamofobi> (oppsøkt 16.12.2012).

Store norske leksikon online, s.v. "John Olav Egeland", http://snl.no/John_Olav_Egeland (Oppsøkt 10.12.2012).

Store norske leksikon online, s.v. "Lars Gule", http://snl.no/Lars_Gule (oppsøkt 10.12.2012).

Store norske leksikon online, s.v. "Klassekampen", <http://snl.no/Klassekampen> (oppsøkt 09.12.12).

Store norske leksikon online, s.v. "Morgenbladet", <http://snl.no/Morgenbladet> (oppsøkt 09.12.12).

Store norske leksikon online, s.v. "shahada", <http://snl.no/shahada> (oppsøkt 29.11.2012).

Store norske leksikon online, s.v. "Walid al-Kubaisi", http://snl.no/Walid_al-Kubaisi (Oppsøkt 10.12.2012).

Stortinget. "Tajik, Hadia". Stortinget, 2012, <http://www.stortinget.no/no/Representanter-og-komiteer/Representantene/Representantfordeling/Representant/?perid=HTA> (Oppsøkt 10.12.2012).

Tiden norsk forlag. "Bendik Wold". Tiden, 2012, <http://www.tiden.no/index.php?ID=Forfatter&counter=848> (Oppsøkt 10.12.2012).

UN Watch. "Proposal at U.N. to criminalize 'defamation of Islam': Human Rights Council Resolution A/HRC/10/L. Combating Defamation of Religions". UN Watch, 11.03.2009, <http://www.unwatch.org/site/apps/nlnet/content2.aspx?c=bdKKISNgEmG&b=1314451&ct=6831061> (oppsøkt 09.12.2012)

United Nations. "Durban Review Conference Geneva 20-24 April 2009: Background". United Nations, copyright 2009, <http://www.un.org/durbanreview2009/background.shtml> (oppsøkt 09.12.2012).

Universitetet i Oslo: Det humanistiske fakultet: Forskning. "Doktordisputas ved HF-fakultetet: Doktorgradsprøve: Lenin var ingen jakobiner". Universitetet i Oslo, 03.09.2008, oppdatert 07.12.2011, <http://www.hf.uio.no/forskning/aktuelt/arrangementer/disputaser/arkiv/dok-disp/2008/nistad.html> (Oppsøkt 10.12.2012).

Universitetet i Oslo: Det teologiske fakultet. "Oddbjørn Birger Leirvik". Universitetet i Oslo, 06.01.2010, oppdatert 28.08.2012, <http://www.tf.uio.no/personer/vit/faste/leirvik/index.html> (Oppsøkt 10.12.2012).

Universitetet i Oslo: Institutt for kulturstudier og orientalske språk. "Anne Stenstadvold". Universitetet i Oslo, 06.06.2005, oppdatert 15.10.2012, <http://www.hf.uio.no/ikos/personer/vit/stensvol/index.html> (Oppsøkt 10.12.2012).

Universitetet i Oslo: Institutt for medier og kommunikasjon. "Helge Rønning". Universitetet i Oslo, 12.09.2008, oppdatert 11.03.2011, <http://www.hf.uio.no/imk/personer/vit/helger/> (oppsøkt 10.12.2012).

Universitetet i Oslo: Senter for tværfaglig forskning. "Hannah Helseth". Universitetet i Oslo, 18.09.2012, <http://www.stk.uio.no/personer/vit/hannahel/index.html> (oppsøkt 10.12.2012).

Universitetet i Oslo: Sosialantropologisk institutt. "Thomas Hylland Eriksen". Universitetet i Oslo, 20.09.10, oppdatert, 23.11.2012, <http://www.sv.uio.no/sai/personer/vit/geirthe/> (Oppsøkt 10.12.2012).

Universitetet i Oslo: University of Oslo: Research. "The Other in the A Common Word Dialogue Process". Universitetet i Oslo, 03.12.2011, <http://www.uio.no/english/research/interfaculty-research-areas/plurel/groups/Interreligious%20Relations/events/tba.html> (Oppsøkt 10.12.2012).

Venstres hovedorganisasjon. "Abid Raja". Venstre, 2012, <http://www.venstre.no/politiker/abidraja> (10.12.2012).

Wilhelm Kavli. "Islam, stat og demokrati i Tyrkia". *Babylon*, 26.08.09, <http://www.tidsskriftet-babylon.com/Kavi%20-%20Islam,%20stat%20og%20demokrati%20i%20Tyrkia.pdf> (oppsøkt 10.12.2012).

Komplett oversikt over artikler i analysen

Første periode

Aftenposten

Bakenforliggende konflikter

Kjell Dragenes, "Billedstormere og Muhammed", 22.01.2006
Harald Stanghelle, "Et ansikt til besvær", 31.01.2006
Njål Høstmælingen, "Ytringsfrihet uten ansvar?", 02.02.2006
Per Anders Madsen, "Ikke bare ytringsfrihet", 02.02.2006
Leder, "Nei til trusler", 03.02.2006
Knut S. Bakken, "Når muslimer krenkes", 03.02.2006
Nils Morten Udgaard, "Politisk fiasko bak billedstrid", 04.02.2006
Harald Stanghelle, "Dialogens fallitt?", 04.02.2006
Ingen forfatter, "Dramatikk og dialog", 05.02.2006
Inge Eidsvåg, "Dialog og klokskap", 05.02.2006
Nils Morten Udgaard, "Tapt autoritet gir kaos", 06.02.2006
Harald Stanghelle, "Gnisten fra rådhusplassen", 06.02.2006
Peter Normann Waage, "Ytringsfrihetens karikatur", 07.02.2006
Hilde Haugsgjerd, "Frykten som våpen", 07.02.2006
Hans Rustad, "Gi oss hverdagen tilbake", 10.02.2006
Kjetil S. Østli, "Slag i ansiktet", 10.02.2006
Geir Lundestad, "Konflikt mellom sivilisasjoner", 11.02.2006
Cato Schiøtz, "Angstens betydning", 11.02.2006
Anne-Marie Tangen, "Vestens behov for hegemoni", 13.02.2006
Kjersti M. Høgestøl, Martin E. Sandbu, "Det handler om avmakt", 13.02.2006
Sigurd Skirbekk, "Huntington må tas alvorlig", 15.02.2006
Nina Karin Monsen, "Det "snille" Skandinavia", 16.02.2006
Torgeir Skorgen, Helge Vidar Holm, Hans Jakob Ågotnes, "Fredsdirektøren og brannstifterne", 19.02.2006
Halvard Leira, "Sivilisasjonskonflikt? Nei takk", 21.02.2006
Leder, "Dialog for å bygge tillit", 21.02.2006
Jahn Otto Johansen, "Europa, et multikulturelt mangfold", 22.02.2006
Knut Olav Åmås, "Debattens usynlige deltakere", 23.02.2006
Leif Osvold, "Ytringsfrihetens gjengangere", 24.02.2006
Mohammad Azhar, "Mediene preges av islamofobi", 25.02.2006
Kjell Madsen, "Når frykt fører til selvsensur", 26.02.2006
Nina Karin Monsen, "Å si høyt det som er nødvendig", 27.02.2006
Ronnie Johansen, "Jeg er redd, men er jeg syk?", 01.03.2006
Iffit Z. Qureshi, "Norske mediers fremmedfrykt", 03.03.2006
Nina Witoszek, "Arven etter autoritære eliter", 04.03.2006
Jahn Otto Johansen, "Det er ingen "sivilisasjonskrig"", 07.03.2006
Janne Haaland Matlary, "Den nye nasjonalpopulismen", 18.03.2006
Knut Olav Åmås, "Majoriteten som ikke ser seg selv", 30.03.2006

Ytringsfrihet

Knut Olav Åmås, "En krenkelse og en beklagelse", 28.01.2006
Hege Storhaug, "Intellektuell latskap og feighet", 29.01.2006

Lars Gule, "Hva toleranse betyr", 01.02.2006
Knut Olav Åmås, "Å tåle den urett som rammer deg selv", 06.02.2006
Shazad Rana, "Godt skal ondt fordrive", 07.02.2006
Bahar Munzir, "Islamistenes angrep på ytringsfriheten", 07.02.2006
Lars Gule, "Respekter muslimene!", 08.02.2006
Ingar Sletten Kolloen, "Dagens tekst fra en troende", 08.02.2006
Rita Karlsen, "Religion og politikk må ikke blandes", 09.02.2006
Leder, "Forsoning", 11.02.2006
Kåre Valebrokk, "Islamsk råd som redactor", 12.02.2006
Egil Ulateig, "Illusjonen om ytringsfriheten", 13.02.2006
Jan Arild Snoen, "De som krever respekt", 14.02.2006
Harald Stanghelle, "Ytringer under press", 14.02.2006
Jahn Otto Johansen, "De politisk korrekte har spilt fallitt", 15.02.2006
Mons Andreas Finne Vedøy, "Karikaturer og biskopen Gufs fra fortiden", 15.02.2006
Vebjørn K. Selbekk, "Ytringsfrihet kan aldri beklages", 15.02.2006
Tommy Sørbø, "Takk til mobb og mullaher!", 18.02.2006
Janne Haaland Matlary, "Fr.p. Og menneskerettighetene", 20.02.2006
Christian Tybring-Gjedde, "Menneskerettighetenes universelle gyldighet", 27.02.2006
Kjartan Rødland, "Tro og ytring er to sider av samme sak", 03.03.2006
Lisa Berg, "Brobygging uten fundament?", 04.03.2006
Vebjørn K. Selbekk, "Karikaturstridens lærdommer", 11.03.2006

Respekt

Andreas Skartveit, "Eit liv utan det heilage?", 06.11.2005
Tor Langbach, "Profetens ære", 03.02.2006
Hannay Alistair, "Ytringsfriheten er ingen hellig ku", 03.02.2006
Ingrid Vik, "En debatt som splitter", 03.02.2006
Cora Alexa Døving, "Også islam er en norsk religion", 07.02.2006
Ulf Andenæs, "Det hellige raseri", 08.02.2006
Av Hamzah Rajpoot, "I strid med islam å straffe blasfemi", 08.02.2006
Laila Riksaasen Dahl, "Heretter heiter det: vi", 08.02.2006
Athar Ali, "Krenkelse og ytringsfrihet", 12.02.2006
Jan E. Hansen, "I toleransens tomrom", 13.02.2006
Thorbjørn Jagland, "Nei til harselas, ja til kritikk", 17.02.2006
Henrik Lunde, "Glemsomme fundamentalister", 03.03.2006

Blasfemiparagrafen

Gunn Hild Lem, "Religionene må tåle kritikk", 06.02.2006
Leder, "Avskaff blasfemiparagrafen", 12.02.2006
Shoaib M. Sultan, "Ytringsfriheten er ikke absolutt", 04.02.2006

Dagbladet

Bakenforliggende konflikter

Jan-Erik Smilden, "Sivilisasjoner i kamp", 01.02.2006
Erik Bakken Olafsen, "Om å håne profeter", 02.02.2006
Leder, "Dialog og opplysning", 05.02.2006
Jan-Erik Smilden, "Ikke bare tegninger", 06.02.2006
Gudleiv Forr, "Avmakt og nederlag", 07.02.2006
Thorbjørn Jagland, "Moderate i alle land - foren eder", 07.02.2006
Walid al-Kubaisi, "Bakenfor tegningene", 08.02.2006
Helge Ryggvik, "Selvbilde på spill", 10.02.2006
Torkel Brekke, "Nasjon og religion i Orienten", 13.02.2006
Svein Olav Daatland, "Raseriets kilder", 14.02.2006
Rune Ottosen, "Dialog og journalistikk", 15.02.2006
Per Fugelli, "Når folkesjeler blir gale", 15.02.2006
Andreas Skartveit, "Ein blasfemikommisjon?", 15.02.2006
Dagfinn Høybråten, "Forsoning eller frykt?", 17.02.2006
Frode Saugestad, "Den arabiske verden og møtet med Vesten", 21.02.2006
Henrik Thune, "Karikerte sivilisasjoner", 21.02.2006
Atle Midttun, "Global rekyl", 28.02.2006
Torgeir Skorgen, "Kampen om forståelsen", 29.03.2006
Herman Willis, "Muhammed-koden", 12.03.2006

Ytringsfrihet

Shabana Rehman, "Dagbladet brenner", 26.11.2005
Shabana Rehman, "Life of Muhammed", 21.06.2006
Leder, "Ytringsfrihet og demokrati", 31.01.2006
John Olav Egeland, "Fryktens pris", 02.02.2006
Gunn Hild Lem, "Retten til å såre", 03.02.2006
Helge Rønning, "Et forsvar for blasfemien", 04.02.2006
Mette Schreiner Berge, "Nedslående norsk reaksjon", 05.02.2006
John Olav Egeland, "Keiserens nye ord", 06.02.2006
Shabana Rehman, ""Europa er en ulydig horedatter som har krenket sin fars ære"", 06.02.2006
Leder, "Ytringens ubehag", 07.02.2006
Anne Holt, "Ring om kujoner", 09.02.2006
Øyvind Strømmen, "Motbydelig fritt", 10.02.2006
Lars Gule, "Et krav om undertrykkelse", 13.02.2006
Ingen forfatter, "Motgiftens betydning", 14.02.2006
Bredo Berntsen, "Karikatur og sensur", 18.02.2006
Zorica Mitic, "Feige politikere og medier", 19.02.2006
Andreas Wiese, "Salman ved reisens slutt", 05.03.2006
Sissel Benneche Osvold, "Karikaturen", 17.03.2006

Respekt

Iraj Nouri, "Ytringsfrihetens kår", 16.01.2006
Nils-Petter Enstad, "Ytringsfrihet til å såre", 01.02.2006
Thore Langfeldt, "Kynisk lek", 02.02.2006
Oddbjørn Leirvik, "Fridom under ansvar", 04.02.2006

Arnstein Øverkil, "Brev til Bernander", 08.02.2006
Mikael Godø, "Dårlig stelt", 08.02.2006
Anne Oterholm, "Trykkefrihet skal finne sted", 09.02.2006
Thomas Hylland Eriksen, "Raseri og nedlatenhet", 09.02.2006
Elin Brodin, "Babelsk forvirring", 09.02.2006
Syphilia Morgenstjerne, "Religionskrig", 12.02.2006
Torgeir Skorgen, Helge Vidar Holm, Siri Meyer, "Blasfemi eller rasisme?", 22.02.2006
Åse Thomassen, "Skal vi fjerne all religion?", 28.02.2006
Liv Mørland, "Om frihet og respekt", 01.03.2006

Blasfemiparagrafen

Andreas Wiese, "Den farlige friheten", 15.10.2005
Hans Fredrik Dahl, "Blasfemi", 05.02.2006
Leder, "Gudsfrykt ved lov?", 12.02.2006
Francis Sejersted, "En menneskerettighet", 16.02.2006
Leder, "Spøkelset må fjernes", 19.02.2006

Klassekampen

Bakenforliggende konflikter

Bjørgulv Braanen, "Religionskrig", 01.02.2006
Jan Hårstad, "Uforståelig", 01.02.2006
Peter M. Johansen, "Innrammede tegninger", 01.02.2006
Robert Fisk, "Det er er en beskjed her, er det ikke?", 06.02.2006
Helene Næss, "Symboleffekt", 07.02.2006
Tale Hungnes, "Vuggesanger", 08.02.2006
Tariq Ali, "Den virkelige tragedien", 11.02.2006
Martin Eggen, "Tilslørende religion", 11.02.2006
Ebba Haslund, "Farvel ytringsfrihet", 11.02.2006
Thomas Mandal, "Alle over en kam", 13.02.2006
Arne Johan Vetlesen, "Sekulær selvbesinnelse?", 14.02.2006
Bjørgulv Braanen, "Historiske analogier", 14.02.2006
Jan Hårstad, "Fruktbar grøt?", 17.02.2006
Bjørgulv Braanen, "Kulturkamp", 17.02.2006
Sigri Sandberg, "Eg smiler", 17.02.2006
Ola Lars Andresen, "Dialog", 21.02.2006
Ferdinand Linthoe Næshagen, "Gradering av religioner", 22.02.2006
Andreas Ytterstad, "Muslimer og solidaritet", 23.02.2006
Hannah Helseth, "Flaggbrenning og maskulinitet", 27.02.2006
Elin Brodin, "Rett Vest", 28.02.2006
Arne Overrein, "Religion, vold og islamdebatt", 04.03.2006
Arne Overrein, "Religion, vold og islamdebatt", 04.03.2006
Helene Næss, "Den ene Gud", 14.03.2006
Bjørgulv Braanen, "Islamistisk trussel?", 28.03.2006
Soheila Pirabedin, Johnny Kristiansen, "Nei til alt totalitært", 31.03.2006

Ytringsfrihet

Bjørgulv Braanen, "Muhammed", 11.01.2006
Bjørgulv Braanen, "Ytringsfrihet", 04.02.2006
Jon Dreyer Rensmoen, "Religiøs satire", 07.02.2006
Alf Skjeseth, "Når The Sun er varsam", 08.02.2006
Arild Rønsen, "Unnskyld?!", 10.02.2006
Terje Enger, "Ytringer og ytringer", 11.02.2006
Magne Lindholm, "Lynkyrs i ytringsfrihet", 20.02.2006

Respekt

Jacob Aars-Rynning, "Forslag til en løsning", 07.02.2006
Alf Skjeseth, "Kardemomme by", 11.02.2006
Ola Lars Andresen, "Uplettede lanser", 16.02.2006
Eskil Skjeldal, "Hellige bilder, hellig vrede", 07.03.2006
Amal Wahab, "Hei hå, nå er det fyr igjen!", 10.02.2006
Amal Wahab, "Mellom to verdener", 11.02.2006

Blasfemiparagrafen

Walid al-Kubaisi, "Hvem stjal Koranen, da?", 11.02.2006
Amir Payan, "Beklagelsens politikk", 20.02.2006

Morgenbladet

Bakenforliggende konflikter

Truls Wyller, "Beatles, bin Laden og Muhammed", 10.02.2006
Nina Witoszek, "Hvordan jeg ble en islamsk feminist", 10.02.2006
Trygve Wyller, "Sekulære liv i en veldig religiøs tid", 03.03.2006
Erik Bakken Olafsen, "Oss og dem", 03.03.2006
Oddbjørn Leirvik, "Religionsliberal ettertanke", 31.03.2006

Ytringsfrihet

Wilhelm Kavli, "Beklag ikke, fordøm!", 10.02.2006
Lars Gule, "Religionskritikk og ytringsfrihet", 17.02.2006
Yngve Nordgård, "Ubegrunnede stråmannargumenter", 03.03.2006
Morten Sjaastad, "Trusselen mot ytringsfriheten", 17.03.2006

Respekt

Jeanette Sky, "Religionskamp forkledd som ytringsfrihet", 03.02.2006
Bendik Wold, "Momentet av sannhet", 10.02.2006
Göran Rosenberg, "Ytringsfrihetens grenser", 17.02.2006
Morten Jørgensen, "Norske forfattere hisser til krig", 17.02.2006

Jeanette Sky, "Oss og dem?", 24.02.2006
Atle Tobiassen Armstrong, "-Fundamentalistisk", 24.02.2006

Blasfemiparagrafen

Abid Q. Raja, "Blasfemiske ytringer bør forbys", 03.02.2006
Erik Bakken Olafsen, "Krenkelse", 17.02.2006
Abid Q. Raja, "Steinaldersk og kvinnefiendtlig?", 24.02.2006

Andre periode

Aftenposten

Bakenforliggende konflikter

Vebjørn L. Horsfjord, "Fritt frem å kritisere", 09.01.2010
Per Anders Madsen, "Ikke bare en farse", 12.02.2010
Shazia Sarwar, "Apati mot ytringsfrihet", 12.02.2010
Leder, "Uhørte koblinger", 14.02.2010
Harald Stanghelle, "Tvetydig samfunnstest", 15.02.2010
Per Anders Madsen, "Opp fra et mørkt hull", 18.02.2010
Iffit Qureshi, "Gjennomskuer hykleriet", 23.02.2010
Mazyar Keshvari, "Vår viktige verdikamp", 01.03.2010
Anne Stensvold, "Uheldig kritikk", 05.03.2010

Ytringsfrihet

Leder, "Ordenes sprengkraft", 03.01.2010
Inger Anne Olsen, "Krenkede islamister", 06.01.2010
Leder, "Riktig å trykke", 09.02.2010
Lars Mjøen, "På tide å våkne opp", 12.02.2010
Hadia Tajik, Shazad Rana, "Selektive friheter", 18.02.2010
Eirik H. Vinje, "Ubeskåret ytringsfrihet", 24.02.2010
Arne Jensen, "Gud hevet over redaktørene", 02.03.2010
Leder, "Ytringsfrihet", 11.03.2010

Respekt

Hamzah Ahmed Rajpoot, "Hvorfor så selektive protester?", 07.01.2010
Syed Farasat Ali, "Ytringsfrihet eller ren krenkelse", 11.02.2010
Amal Aden, "Misforstått ytringsfrihet", 11.02.2010
Anne Stensvold, "Gud på tiltalebenken", 22.02.2010
Andreas Skartveit, "Misbruk av ærerik historie", 23.02.2010

Dagbladet

Bakenforliggende konflikter

Nils August Andersen, "Riktig å trykke karikaturene", 13.01.2010
Mímir Krittjánsson, "Minerva er nyttige idioter", 15.01.2010
Nils August Andersen, "Vi er mot demonisering", 20.01.2010
Rune Berglund Steen, "Redaksjonell svikt", 09.02.2010
Lena Larsen, "Striden om Muhammad", 13.02.2010
Trygve Slagsvold Vedum, "Ukløkt av Dagbladet", 13.02.2010
Steingrímur Njálsson, "Misbruk av ytringsfriheten?", 16.02.2010
Audun Lysbakken, "Ut av den onde sirkelen", 17.02.2010
Trude Ringheim, "Besatt av islam", 24.02.2010
John Olav Egeland, "Følelser som politikk", 27.02.2010

Ytringsfrihet

Martine Aurdal, "Kokkvold tar feil", 04.01.2010
John Olav Egeland, "Den kryptende toleransen", 07.01.2010
Tina Shagufta, "Markering mot islamisme", 16.01.2010
Leder, "Aksjon mot Dagbladet", 08.02.2010
Leder, "Omstridt demonstrasjon", 12.02.2010
John Olav Egeland, "Den lange marsjen", 16.02.2010
Per Edgar Kokkvold, "Må tåle å bli krenket", 18.02.2010
Bjørn Nistad, "Respekt for muslimer?", 19.02.2010
Helga Pedersen, "Frihet og folkeskikk", 20.02.2010
Arne Jensen, "Krenkelser er sunt", 22.02.2010
Leder, "Retten til å krenke guder", 30.03.2010

Respekt

Mímir Krittjánsson, "Ytringstvangen", 08.01.2010
Nawaz Khan, "Hodeløst av Dagbladet", 12.02.2010
Ottar Brox, "Polarisert kaos", 16.02.2010
Trond Ali Linstad, "Nei til sjikane og mobbing", 18.02.2010
Trond Ali Linstad, "Kløkt med folkeskikk", 24.02.2010
Dagfinn Høybråten, Geir J, Bekkevold, "Identitet og dialog", 24.02.2010

Klassekampen

Bakenforliggende konflikter

Amal Wahab, "Kjære Kurt Westergaard", 06.01.2010
Arne Thodok Eriksen, "Fjolsenes kamp", 07.01.2010
Aleksander Eilertsen, "Medienes forvrengte verdensbilde", 08.01.2010
Bjørgulv Braanen, "Karikaturer - igjen", 12.01.2010
Gülay Kutal, "Legalt, men dumt", 12.01.2010

Bjørgulv Braanen, "Krenkelser", 20.01.2010
Bjørgulv Braanen, "Reprise", 12.02.2010
Elin Brodin, "Blanding av begreper", 17.02.2010
Anders Horn, "Et annet "vi og de"", 18.02.2010
Elisabeth Reehorst, "Foreløpig siste akt", 20.02.2010
Johan Brox, "Sjølvtillita", 22.02.2010
Ragnar Næss, "Ytringsfrihet?", 24.02.2010

Ytringsfrihet

Lars Gule, "Legitim krenkelse", 23.01.2010
Bjørgulv Braanen, "Rett og galt", 30.01.2010
Arild Rønsen, "Grusete oppførsel?", 12.02.2010
Bjørgulv Braanen, "Haram i debatten", 16.02.2010
Arne Overrein, "Nødvendig konflikt", 20.02.2010
Abdelhak Abdellaoui, "Muslimene må akseptere kritisk søkelys", 10.03.2010
Lillevi Berg Kristoffersen, "Det ypperste prinsipp", 19.03.2010

Respekt

May-Lisbeth Myrhaug, "Karikaturene svekker religionsdebatten", 09.01.2010
Elin Brodin, "Nytt tyranni?", 06.02.2010
Maja van der Velden, "Voltaire sa aldri det!", 15.02.2010
Odd Arild Viste, "Stopp muslimhetsen!", 18.02.2010
Ingen forfatter, "Krenkelsesfobi", 25.02.2010
Helene Næss, "Med rett til å krenke", 18.03.2010

Morgenbladet

Bakenforliggende konflikter

Lena Alexandra Larsen, "Et speil for Vestens identitetskrise", 15.01.2010